

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BÖLGESEL KALKINMADA KALKINMA AJANSLARININ ROLÜ:
MARKA ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bahadır Han ELSEVEN

Enstitü Anabilim Dalı : İktisat

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ahmet GÜLMEZ

MAYIS – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

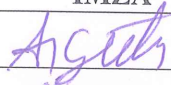
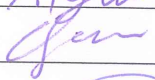
**BÖLGESEL KALKINMADA KALKINMA AJANSLARININ
ROLÜ: MARKA ÖRNEĞİ**

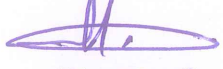
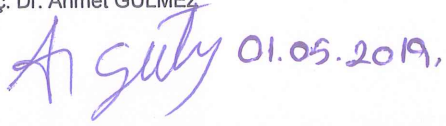
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bahadır Han ELSEVEN

Enstitü Anabilim Dalı : İktisat

“Bu tez 30/05/2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Doç. Dr. Ahmet GÜLMEZ	BASARILI	
Dr. Öğr. Üyesi Ünsal Ozan KAHRAMAN	BASARILI	
Dr. Öğr. Üyesi Kadir ÜÇAY	BASARILI	

 SAKARYA ÜNİVERSİTESİ	T.C. SAKARYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU	Sayfa : 1/1
Öğrencinin		
Adı Soyadı	:	Bahadır Han ELSEVEN
Öğrenci Numarası	:	Y166002026
Enstitü Anabilim Dalı	:	İktisat
Enstitü Bilim Dalı	:	
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	BÖLGESEL KALKINMADA KALKINMA AJANSLARININ ROLÜ: MARKA ÖRNEĞİ
Benzerlik Oranı	:	%18
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,		
☐ Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim. 01.05.2019 Öğrenci İmza		
☐ Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir. Bilgilerinize arz ederim. /...../20..... Öğrenci İmza		
Uygundur		
Danışman Unvanı / Adı-Soyadı: Doç. Dr. Ahmet GÜLMEZ Tarih: 01.05.2019, İmza: 		
☒ KABUL EDİLMİŞTİR ☐ REDDEDİLMİŞTİR EYK Tarih ve No:	Enstitü Birim Sorumlusu Onayı	

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ.....	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR	vi
ÖZET.....	viii
SUMMARY	ix
GİRİŞ	1

BÖLÜM 1: TEMEL KAVRAMLAR VE BÖLGESEL KALKINMA SORUNUN ORTAYA ÇIKIŞI

1.1.Bölge Kavramı	3
1.2.Bölgelerin Sınıflandırılması	4
1.2.1.Homojen (türdeş) bölge	4
1.2.2.Kutuplaşmış (polarize, nodal) Bölge	4
1.2.3.Plan Bölge	5
1.3.İktisadi Kalkınma	5
1.4.İktisadi Büyüme	6
1.5. İktisadi Planlama	7
1.6.Bölgesel Kalkınma Sorununun Ortaya Çıkışı	7
1.7.Bölgesel Kalkınma	8
1.7.1.Bölgesel Kalkınmanın Temel İlkeleri	8
1.7.1.1.Sosyal Karlılık İlkesi	8
1.7.1.2.Kalkınma Kutbu İlkesi.....	9
1.7.1.3.Halkın Katılımı İlkesi	9
1.7.2.Bölgesel Kalkınma Politikalarının Amacı	10
1.7.3.Bölgesel Kalkınma Politikalarının Araçları	10
1.7.3.1.Bölge Planlama.....	10
1.7.3.2.Kalkınma İçin Gerekli Kamu Yatırımlarının Gerçekleştirilmesi	12
1.7.3.3.Yönetimsel Örgütün Bölgesel Kalkınma Sorunlarında Adaptasyonun Sağlanması	13

1.7.3.4.Teşvik Önlemleri	13
1.8.İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması	14
1.8.1.Avrupa Birliği’nde NUTS.....	14
1.8.2.Türkiye’de İktisadi Bölge Birimleri Sınıflandırılması.....	16

BÖLÜM 2: DÜNYA’DA ve TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI.....19

2.1.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Amaç ve Görevleri	19
2.2.Bölgesel Kalkınma Ajansları Türleri	20
2.2.1.Kuruluş Şekillerine Göre BKA’lar	21
2.2.2.Mali Kaynaklarına Göre BKA’lar	21
2.2.3.Faaliyetlerine Göre BKA’lar.....	22
2.3.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Temel Özellikleri.....	22
2.3.1.Kurumsal Kimliğe Sahip Olmaları	23
2.3.2.Kamusal İşlemler Sonucunda Kurulma	23
2.3.3.Siyasi İradelere Karşı Otonom veya Yarı Otonom Olma	23
2.3.4.Sınırları Belirlenmiş Bir Bölgeyi Kapsama	24
2.3.5.Etkin, Esnek ve Saydam Yapıya Sahip Olma	24
2.3.6.Sosyal ve Ekonomik İşlev Göstergeleri	25
2.3.7.Yönetimde Halkın Katılımı.....	25
2.3.8.Kamu Tarafından Finanse Edilmeleri	26
2.4.ABD’de BKA.....	26
2.5.AB’de BKA.....	27
2.5.1.İngiltere	28
2.5.2.Fransa	29
2.6.Türkiye’de Bölgesel Planlamanın Tarihsel Dönüşümü ve BKA’lar.....	30
2.6.1.Türkiye’de Bölgesel Planlamanın Tarihsel Dönüşümü	30
2.6.1.1.Planlı Dönem Öncesi	30
2.6.1.2.Planlı Dönem Sonrası	31
2.6.2.Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları	40
2.6.2.1.Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu	40

2.6.2.2.Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Görev ve Fonksiyonları	43
2.6.2.3.Kalkınma Ajanslarının Hukuki Statüsü	44
2.6.2.4.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının İdari Yapısı.....	46
2.6.5.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Finansman Kaynakları.....	48
BÖLÜM 3: DOĞU MARMARA KALKINMA AJANSI (MARKA).....	50
3.1.Ajansın Teşkilat Yapısı	50
3.1.1.Yönetim Kurulu	51
3.1.2.Kalkınma Kurulu	51
3.1.3.Genel Sekreter.....	52
3.1.3.1.Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi	52
3.1.3.2.Proje Uygulama Birimi.....	52
3.1.3.3.İzleme ve Değerlendirme Birimi	53
3.1.3.4.Yatırım Destek Ofisleri	53
3.1.3.5.Kurumsal Yönetimi ve Kalite Birimi	53
3.1.3.6.Hukuk Müşavirliği.....	54
3.1.3.7.İç Denetçi.....	54
3.2.Doğu Marmara Kalkınma Ajansı’nın Yapmış Olduğu Yatırım Desteklerinin Kalkınmayla Olan Etkisinin Ampirik Analizi.....	55
3.2.1.Ampirik Literatür Taraması	55
3.2.2.Verit Seti	59
3.2.3.Analiz ve Bulgular	59
3.2.3.1.Granger Nedensellik Testi	59
3.2.3.2.En Küçük Kareler Yöntemi (EKKY)	65
SONUÇ.....	74
KAYNAKÇA	79
ÖZGEÇMİŞ.....	84

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1	: Türkiye'de İBBS'ye Göre Sınıflandırılmış Bölgeler	17
Tablo 2	: Ülkelere Göre Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yasal Statüleri.....	21
Tablo 3	: Türkiye'de Ajansların Gelişimi	41
Tablo 4	: Ajansların Kuruldukları Bölgeler, Ajansların Merkezleri, Ajansa Dahil Olan Şehirler ve Kuruluş Yılları	42
Tablo 5	: Granger Nedensellik Testi GSYİH Sonucu	63
Tablo 6	: Granger Nedensellik Testi İGE Sonucu.....	63
Tablo 7	: Granger Nedensellik İhracat Sonucu	63
Tablo 8	: Granger Nedensellik İthalat Sonucu	64
Tablo 9	: En Küçük Kareler Yöntemi GSYİH Sonuçları.....	69
Tablo 10	: En Küçük Kareler Yöntemi İnsani Gelişme Endeksi Sonuçları	70
Tablo 11	: En Küçük Kareler Yöntemin İthalat Sonuçları.....	71
Tablo 12	: En Küçük Kareler Yöntemin İhracat Sonuçları	72

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Nuts Sistemine Göre Bölgelerin Minimum ve Maksimum Nüfus Aralıkları	16
Şekil 2: Türkiye'de kurulan 26 bölgesel kalkınma ajansı	43
Şekil 3: Doğu Marmara Kalkınma Ajansı Teşkilat Yapısı	51

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADA	: Alsace Kalkınma Ajansı
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
ARGE	: Araştırma ve Geliştirme
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BGUS	: Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi
BKA	: Bölgesel Kalkınma Ajansı
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
CSD	: Yatay Kesit Bağımlılığı
ÇKA	: Çukurova Kalkınma Ajansı
DATAR	: Ülke Düzenleme ve Bölgesel Aksiyon Kurulu
DFD	: Doğrudan Faaliyet Desteği
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
ECU	: Avrupa Para Birimi
EURADA	: Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
EUROSTAT	: Avrupa Birliği İstatistik Ofisi
İBBS	: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması
İDB	: İzleme ve Değerlendirme Birimi

İGE	: İnsani Gelişim Endeksi
İK	: İnsan Kaynakları
İZKA	: İzmir Kalkınma Ajansı
KÖY	: Kalkınmada Öncelikli Yöreler
KYKB	: Kurumsal Yönetimi ve Kalite Birimi
LAU	: Bölgesel İdare Birimi
MARKA	: Doğu Marmara Kalkınma Ajansı
NUTS	: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması
PPKB	: Planlama Programlama ve Koordinasyon Birimi
PUB	: Proje Uygulama Birimi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TVA	: Tennesse Vadi İdaresi
YDO	: Yatırım Destek Ofisleri

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü: MARKA Örneği			
Tezin Yazarı: Bahadır Han ELSEVEN Danışman: Doç. Dr. Ahmet GÜLMEZ			
Kabul Tarihi: 26/05/2019		Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 85 (tez)	
Anabilim Dalı: İktisat			
Endüstri devrimiyle başlayan makineleşme süreci, dünya üzerinde belirli bölgelerde yoğunlaşmaya ve o bölgelerin diğer bölgelere kıyasla daha fazla gelişmesine sebep olmuştur. 1900'lerin başında ciddi boyutlara ulaşan farklılıklar, günümüzde de ülkelerin büyüme ve kalkınmasını yavaşlatan bir sorun haline gelmiştir. 1933 yılında Amerika'da kurulan Tennessee Valley Authority (TVA) bölgelerarasında meydana gelen farklılıkları azaltmak için yapılan ilk çalışma olmuştur. Daha sonralarda İkinci Dünya Savaşı'nın olumsuz etkilerini yok etmek için yeniden yapılanma faaliyetleri sonucu Avrupa'nın birçok bölgesinde politika üreten oluşumlar ortaya çıkmıştır. Bilhassa 1950'li yıllarda kendini göstermeye başlayan küresel rekabetçi ekonomiler, yerel ölçekte iş birliğini gerekli kılan bazı oluşumları hemen hemen zorunlu hale getirmiştir. Bölgesel Kalkınma Ajansları da bu oluşumlar içerisinde bölgelerarası farklılıkları azaltmada dikkat çekici bir formül olmuştur. Türkiye'de bölgesel kalkınma ajansları, 2000'li yıllarında başında AB'ye üyelik sürecinin hızlanmasıyla eşanlı bir ivme kazanmıştır. Konu kapsamında hazırlanan çalışma, Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının ulusal kalkınma planları çerçevesinde belirlediği stratejilere dayanılarak yapılan planların, bölge üzerindeki etkisini inceleme amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada, Türkiye'de bölgesel kalkınma ajanslarının gelişimi ve uygulanması hakkında bilgiler verilerek 26 ajanstaki biri olan, Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA)'nın yapısı ve faaliyetleri değerlendirilmiş, bölge kalkınması olan etkileri incelenmiştir. Ajansın 2010 ve 2016 yılları arasında yapmış olduğu Proje Destekleme faaliyetlerinin bölge kalkınması üzerine etkisi; İthalat, İhracat ve Gayri Safi Yurt İçi Hasıla gibi göstergeler ışığında Granger Nedensellik Testi ve En Küçük Kareler Yöntemi analiz edilmiştir. Yapılan değerlendirmeler neticesinde, ajansın bölgesel kalkınma üzerine olumlu etkileri ekonometrik analizlerle desteklenmiştir. Kısa dönemde bölge içerisinde ortaya çıkan olumlu tablo, ajansın bölge gelişiminde kilit bir rol oynadığını göstermektedir. Uzun dönemde sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleşmesi için itici bir güç olacağı düşünülmektedir.			
Anahtar Kelimeler: MARKA, Bölgelerarası Farklar, Bölgesel Kalkınma			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree ☒ Ph.D. ☐	
Title of Thesis: The Role of Development Agencies in Regional Development	
Author of Thesis: Bahadır Han ELSEVEN	Supervisor: Doç. Dr. Ahmet GÜLMEZ
Accepted Date: 26/05/2019	Number of Pages: ix (pre text) + 85 (main body)
Department: Economy	
The process of mechanization, which started with the industrial revolution, caused concentration in certain regions in the world and increased these regions compared to other regions. The differences that reached serious dimensions in the early 1900s have become a problem to slow down the growth and development of countries today. The Tennessee Valley Authority (TVA), founded in 1933, was the first to reduce the differences between the regions. Later, in order to eliminate the negative effects of the Second World War, as a result of restructuring activities, policy-producing formation emerged in many parts of Europe. In particular, global competitive economies, which began to show themselves in the 1950s, have almost made some formations necessary for cooperation on a local scale. Regional Development Agencies have also been remarkable in reducing regional disparities in these formations. In Turkey, the regional development agency, has gained momentum in a uniform acceleration of the accession process in the early 2000s. Work prepared under this topic, Regional Development Agencies within the frame work of national development plans based on the strategy set by the plan made in Turkey, has emerged in order to examine the impact on the region. In this study, giving information about the development and implementation of regional development agencies in Turkey 26, one of the agency, Doğu Marmara Development Agency (MARKA) 's structure and activities evaluated, regional development effects that were examined. The effect of the Project Support activities carried out by the Agency between 2010 and 2016 on regional development; In the light of indicators such as Import, Export and Gross Domestic Product, the Granger Causality Test and Least Squares Method were analyzed. As a result of the evaluations, the positive effects of the agency on regional development were supported by econometric analyzes. The positive picture that emerged in the region in the short term shows that the agency plays a key role in regional development. It is thought that it will be a driving force for the realization of sustainable development targets in the long term.	
Keywords: MARKA, Interregional Differences, Regional Development	

GİRİŞ

Sanayi Devrimi ve sonrasında ortaya çıkan ekonomik gelişmeler, ülkeler arasında ve ülkelerin kendi bölgeleri arasında dahi gelişmişlik farklarının giderek artmasını neden olmuştur. Kalkınma ve büyüme konularında kendini hissettiren bölgesel gelişme, ülkeler arasında ‘‘güç’’ kazanma konusunda dikkatleri üzerine çekmiştir. Bu sebepten dolayı değişik araştırmalarla en güçlü olma yarışında etkin ve verimli yollar kullanılarak birçok çalışma yapılmıştır. Özellikle Avrupa’da İkinci Dünya Savaşı sonrasında kalkınmanın devlet eliyle yürütülmesinin yetersiz kaldığı fikri ortaya çıkmış ve yerel dinamiklerin harekete geçirilerek yürüteceği bir kalkınma fikri hâkim olmaya başlamıştır.

Kalkınma stratejileri belirlenirken uygulamada yukarıdan aşağıya değil aşağıdan yukarıya bir süreç olması gerektiği ve süreç içerisinde yerel dinamiklerin ana aktör olduğu fikri güç kazanmıştır. Yerel dinamiklerin harekete geçirilmesi ve kalkınmada etkin rol oynamaları maksadıyla Bölgesel Kalkınma Ajansları kurulmuştur.

Çalışmanın Konusu:

Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya ve Yalova illerini kapsayan TR42 Bölgesinde kurulmuş olan Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA) 2010 yılından bu yana bölgenin kalkınmasına yönelik projelere destek vermektedir. Bu çalışmada, Bölgesel Kalkınma Ajans’larının ortaya çıkışı, gelişmesi ve Türkiye’de 26 ajanstaki biri olan MARKA incelenmektedir.

Çalışmanın Önemi:

Dünyada geçmişi 1950’lere dayanan, Avrupa Birliği’ne uyum süreci ile 2001 yılında ülkemizde gündeme gelen Kalkınma Ajansları 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanunıyla 2006 yılında pilot olarak seçilen İzmir ve Çukurova bölgelerinde kuruluşu gerçekleşmiştir. Daha sonra 2009 yılında İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasına göre Doğu Marmara bölgesinde kurulan MARKA ile ilgili çalışmalarda ajansın yapısı ve işleyişi hakkında bilgiler verilmiştir. Bu çalışmada ise Doğu Marmara Kalkınma Ajansı’nın faaliyet ve desteklerinin bölgenin kalkınması üzerine etkisi analiz edilmiştir.

Çalışmanın Amacı:

MARKA'nın 2010-2016 yılları arasında Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya ve Yalova illerinde kamu, özel, sivil toplum kuruluşları vb. tüzel kişilere yapmış olduğu desteklerin TR42 bölgesine olan katkısını değerlendirmektir. Amaca bağlı olarak çalışmada birkaç araştırma sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu bağlamda çalışmaya ilişkin araştırma sorularını şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Bölgesel kalkınmada ajanslar nasıl bir rol oynamaktadır?
2. MARKA'nın yapmış olduğu faaliyet ve destekler sonucunda Doğu Marmara Bölgesinde yer alan illerin kalkınmasına olan etkileri nelerdir?

Çalışmanın Yöntemi:

Bu çalışmada kavramsal ve teorik çerçeve literatür taraması sonucu dünyada ve Türkiye'de konuyla ilgili yapılmış çalışmaların incelenmesi sonucunda oluşturulmuştur. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı ile ilgili faaliyet ve proje destekleme verileri ajanstan elde edilmiş olup, bölgede yer alan illerin kalkınma göstergeleri ilgili veriler için TÜİK'ten yararlanılmış ve betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

BÖLÜM 1: TEMEL KAVRAMLAR VE BÖLGESEL KALKINMA SORUNUN ORTAYA ÇIKIŞI

1.1. Bölge Kavramı

Dünya’da net bir tanım bulundurmeyen bölge ve bölgesel kalkınma kavramı Türkiye’de de net bir tanım kazanmış değildir. Bölge kelimesinden kast edilen mekânsal boyut veya içeriği, bu kelimenin uygulandığı bağlamda karşı farklılıklar oluşturacağı gibi aynı bağlam üzerinde de farklılık oluşturabilmektedir(DPT, 2007:7).

Batı edebiyatında çokça yer alan bölge ile ilgili konularda, özellikle bölge gelişmeleriyle ilgili İngilizce yayımlarda karşılaştığımız bölge, ‘region’ ve ‘area’ kelimelerine karşılık vermektedir. Amerikan Köy Sosyolojisinde, Bölge Sosyolojisinin ilk kurucularından kabul edilen F.J.Turner bölge kelimesi yerine ‘section’ kelimesini kullanması göze çarpmaktadır. C.C.Zimmerman ise bölge yerine ‘region’ kavramını kullanmaktadır. Bölge, coğrafi unsurun bir ikinci bölümüdür. Bölge, haklın teşkil etmiş olduğu farklı farklı cemaat toplulukları içerisinde karşılıklı ilişkilerini ve içten bağlılıklarını gösteren belirli bir aşamadır (Akpınar, Taşçı , & Özsan, 2013: 2).

Bölge konusunda iki farklı tutum ele alınmaktadır. Bir açıdan bölge, kendi içerisinde birtakım özelliklere sahip olan bir kara parçası olarak ele alınırken diğer taraftan bir ülkenin kendi içerisinde bölümlere ayrılan kısmı olarak ele alınmaktadır. Bazı yazarlara göre hangi bölgenin seçileceği, yapısı ve sınırları ortaya konacak probleme, ölçeğe ve zamana göre değişim gösterecektir (Erkal, 1982:16).

Ekonomik açıdan ele aldığımızda, bir planlama ve analiz birimi olarak bölgenin kent kadar küçük, bir ülke gibi çok büyük bir alan parçası olarak uygun görülmediği kabul edilmektedir (Ergüder, 2004:106).

Bölge bir şehir kentinden büyük olsa da bir bütün olarak ele alınan ülke topraklarından küçük bir kavram olarak kabul edilirken, bu topluluğun kendine özgü sosyo-kültürel özelliklerini gösteren bir parçadır (Gündüz, 2006:12).

1.2. Bölgelerin Sınıflandırılması

Mevcut milli plana mekân kapsamının en uygun şekilde katılabilmesi için, ekonomik bölgenin tanımlanması gerekir. Ekonomik kısımlarına göre bölgeleri ayırmada en çok karşılaşılan güçlük, coğrafi bölgede ekonomik faaliyetleri ele alıp gelecekte ne olması gerektiği konusunu tahmin edebilmek için hangi sınırlar doğrultusunda küçültüleceğidir. Bölgesel politikaların belirlenmesi ve uygulanması aşamasında genel kabul gören sınıflandırma şekli üç kısma ayrılmaktadır:

- Mevcut durumun belirlenmesi açısından homojen (türdeş) bölge
- Fonksiyonel ilişkiler açısından kutuplaşmış (polarize,nodal) bölge
- Bölgesel kalkına politikalarının uygulanması yönünden plan bölge (Dinler, 2001: 77)

1.2.1. Homojen (türdeş) Bölge

Dinler'e göre; homojenlik, bütün öğeleri aynı yapıda ya da aynı nitelikte olan "bağdaşlık" anlamına gelir. Homojen alan ise, "bütün noktaları kendi aralarında mümkün olduğu kadar yakın özellikler gösteren alan" şeklinde tanımlanabilir. Homojen bölge ise kavramsal düzeyde alan ile karşılaştırıldığında daha az geneldir. Homojen bölgenin saptanabilmesi için homojen alanların saptanması gerekmektedir. Buradan hareketle homojen bölge tanımı, sürekli bir homojen alana tekabül eden, birbirine yakın özellikler gösteren komşu alanlar grubudur (Dinler, 2001: 78).

Homojen bölge, seçilmiş olan bir veya birden fazla ölçüte göre, aynı düzeyde olan ve birbirlerini izleyen kesimlerin oluşturduğu bir bütündür. Homojen bölge tipleri birbirine en yakın olan ünitelerden oluşan devamlı bir mekândır. Bir bölgenin homojen olduğu yönündeki tespit ölçütleri; ekonomik, nüfus oranları, beslenme düzeyi, eğitim düzeyi, işsizlik oranı, endüstriyel işletme sayısı, tarihsel, kültürel ve coğrafya gibi kıstaslardır (DPT, 2000: 8-9).

1.2.2. Kutuplaşmış (polarize, nodal) Bölge

Kutuplaşmış (polarize) bölge, bir merkez ve onu kapsayan art bölgeden meydana gelmektedir. Ekonomik gelişme ele alınan ülkenin tüm noktalarında eş zamanlı hareket

etmez. Ekonomik gelişmenin bazı bölgelerde kümeleşmesi diğer bölgeleri dezavantajlı hale getirmektedir. Polarize bölge, bir iç bünyeye sahip, merkez veya merkezlerle ilişkili çevreleri içerisinde bulunduran, merkez ile çevre arasındaki bağların, sosyo-ekonomik ilişkilerinde yok olması veya bir diğer merkezin lehine zayıflaması özelliği ile sınırlanmış bir birimdir (Erkal, 1982: 18).

Polarize bölge; bir merkez, kendisini kapsayan daha küçük merkezleri etki alanı içerisine alıyorsa, bahsedilen görece daha büyük olan merkezler diğerleri için etki merkezi haline gelmiş ve etkilediği alan ile birlikte, polarize bölgeyi oluşturmaktadır (Albeni, 2000: 18).

1.2.3. Plan Bölge

Yetkili kişi veya kurumlarca görev alanı dâhilinde kalan bölgelere, bölgesel politikaların uygulanma fırsatı bulunduğu alanların bütünüdür. Buradan yola çıkarak plan bölge, milli ve yerel kaynakların optimum seviyede kullanılarak düzenli büyümenin sağlanması için planlama ünitelerince kullanılan vasıta. Bölgesel planlamanın bulunduğu ülkelerde planlamaya uygun, ülkelerdeki bölgesel sıkıntı ve yoğunluğu temel alarak, ülke genelinde ya da sorunların meydana geldiği bölgeleri kapsayabilir. Plan bölge, söz konusu sıkıntı ortaya çıktığı zaman ülke geneline aynı şekilde uygulanabileceği gibi, bölgesel bazda da uygulanması mümkündür (Çölkesen, 2009: 7).

1.3. İktisadi Kalkınma

Kalkınma ifadesi, bugün birçok toplumun ilerleyiş sürecine uygun olarak, değişik dönemlerde farklı içerikler kazanmıştır. Farklı içeriklerin aynı dönemlerde bile kullanıldığı tespit edilmiştir. İfade, kimi zamanda kendine benzer anlamlar taşıyan modernleşme, sanayileşme, büyüme, ilerleme ve yapısal farklılaşma gibi ifadelerle bütünleşmiş, onların yerine geçmiş ve doğal olarak anlam sarkmasına uğramıştır. Bugünlerde de ifadenin içeriği net ve anlaşılır değildir. Teorilerde olduğu gibi günlük diyaloglarda da kimi zaman sanayileşmenin, kimi zaman büyümenin kimi zaman da modernleşmenin yerine kullanılmaktadır (Çarkçı, 2008: 22).

Buradan hareketle iktisadi kalkınma ifadesinden ne anlaşılması gerektiği, hangi sosyal ve ekonomik olguları anlatmak için kullanılabileceği ve daha sonrasında diğer

ifadelerden hangi tür farklılıklar veya onlarla hangi tür bağlantılarının olduğu ortaya konulmalıdır. Ancak bu tür bir çalışmalar hazırlanmadan önce ifadenin bilimsel mana geçmişinin tahlillerinin düzenlenmesi konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır (Yavilioğlu, 2002: 59).

Kalkınma, birey başına düşen üretimin sürekli hızlanarak ve genişleyerek artması, yani çalışan nüfusun veriminin artmasıdır. Artan verimin, sadece insanın teknik beceresi anlamında değil; emek ile tabii ve beşeri kaynakların işlenerek ortaya çıkarttı biriken becerilerin yükselmesidir. Biriken bu beceri içerisinde teknoloji, sermaye ürünleri, geliştirilmiş çevre şartları, ekonomik kurumlarda dâhildir (Aydınlığıl, 2009: 229).

1.4. İktisadi Büyüme

İktisadi büyüme kavramında, bir ülkede mevcut halde bulunan üretim yapısının sadece miktar gelişmesine ilişkin dönem işaret edilmektedir. Genel olarak tanımlarda iktisadi büyümenin temel alınan ölçütü ve göstergesi GSYH olarak kabul görmesinden kaynaklı, iktisadi büyümenin GSYH da meydana gelen artış olarak tanımlanması mümkün olabilmektedir (Ünsal, 2007:12).

Ekonomik büyüme denildiği zaman üretim artışı akla gelecektir, ancak bu kavram sadece üretimin büyümesine karşılık gelmez. Ekonomik büyüme, en genel anlamıyla yaşam standardının yükselmesidir. Bir diğer anlamda ekonominin belirli kısımlarında ve yerel veya ülke geneline yayınlan sanayi, tarım ve hizmetlerde meydana gelen gelir artışı yaratmasıdır (Berber, 2011:13)

İktisadi büyüme, emek ve sermaye faktörlerinin arz artışı veya üretimde kullanılan faktörlerin kişi başına düşen hâsıla oranındaki artışın milli gelirden yaptığı yükselmedir. Birey başına düşen reel gelir veya üretim miktarı ne derece yüksek ve hızlı artıyorsa, toplumda yaşayan kişiler için kalite bir yaşam standardını sürdürmek ve mevcut standartları geliştirmek o derece muhtemel olacaktır. Büyümenin, yani kişi başına düşen reel geliri yükseltmenin diğer bir yolu, ekonomideki mal veya hizmetlerin üretim kapasitesini arttırmaktır. Büyüme oranında meydana çok küçük bir artışın bile belirli bir süre sonra farklı refah düzeylerine yol açtığı bilinmektedir. (Bağatur, 2018:25).

1.5. İktisadi Planlama

İktisadi plancılık ifadesi, geçmişten bugüne iktisatçılar arasında bir tartışma konusu olmuş ve birçok farklı şekilde tanımlanmıştır. Burada neyin iktisadi plan sayılıp neyin sayılmaması gerektiği konusu son derece önemlidir. İktisat politikasıyla alakalı önlemler içeren her belge iktisadi plan değeri taşımamaktadır. İktisadi plancılığın tanımı ise, belli bir dönemde belirli sosyal ve ekonomik amaçlara ve nicel olarak ifade edilebilen hedeflere erişebilmek için, bu görevle yetkilendirilmiş organlar tarafından ve daha önceden belirlenen vasıtaları kullanmak üzere belli bir bölgede yürütülen faaliyetlerin tümüne iktisadi plancılık denir (Öney, 1987: 3).

İktisadi planlama sosyalist rejimin hâkim olduğu toplumlarda Birinci Dünya Savaşını takiben, gelişmekte olan ve gelişen toplumlarda ise İkinci Dünya Savaşını takiben uygulamaya geçmiştir. Farklı ülkelerde uygulanmakta olan planlar, rejim farklılıklarının yanı sıra, ülkelerin coğrafi durumları, sosyal ekonomik düzeyleri, siyasi oluşumlarının farklı olması sebebiyle, değişik ihtiyaçlar doğrultusunda hazırlanmaktadır. Ülkelerin coğrafi durumları, sosyal ekonomik düzeyleri, siyasi oluşumlarının farklı olması sebebiyle, değişik ihtiyaçlar doğrultusunda hazırlanmaktadır (Dinler, 2001:68).

1.6. Bölgesel Kalkınma Sorununun Ortaya Çıkışı

İngiltere’de 18. Yüzyılın ortalarında başlayan ve daha sonra diğer Avrupa ülkeleri ile Amerika’da da meydana gelen sanayi devrimi, insanoğluna konvansiyonel üretim yöntemlerine göre daha büyük miktarlarda ürünleri daha kısa zamanda üretme imkânı sağlamıştır. Üretimin küçük atölyelerden seri üretimin yapıldığı fabrikalara taşınmasıyla, artan sayıda insan kırsal yerleşim alanlarından kentlere göç etmeye başlamış ve kentli nüfusun artmasına yol açmıştır. Orta Çağ Avrupası’ndaki coğrafi gelişmeler döneminde dünyanın farklı bölgelerinden elde edilen kaynakları pazarlayarak zenginleşen sermaye sınıfı, Sanayi Devriminin etkisiyle gücüne güç katmış; buharlı gemi, makine ve trenler aracılığıyla ürünlerini dünya geneline pazarlama imkânına sahip olmuşlar ve uluslararası şirketler kurarak sermayelerinin küreselleşme sürecini başlatmışlardır (Başer, 2017:5).

Sanayi devriminin meydana geldiği ülkelerde bölgelerarası gelişmişlik farklarının hızla

ortaya çıkmaya başlaması ilk olarak İngiliz adalarında görülmüştür. Buluşların kaynağı olan İngiltere’de doğal kaynakların bulunduğu ve liman bölgeleri ile ülkenin doğal kaynak bakımından yetersiz ve limana sahip olmayan bölgeleri arasında gelişmede farklar meydana gelmiştir. Sanayi devriminin sonrasında ülke nüfusunun yarısından fazlası Londra ile Bristol bölgeleri arasına toplanmıştır (Dinler, 2001:103).

1940’lere gelindiğin de montaj bantını kullanan H.Ford, fordizm devrimi olarak da adlandırılan montaj hattı devrimiyle bölgesel farklılaşmaya çok büyük etkilerde bulunmuştur. İçsel ekonomilerden yararlanmak için giderek büyüyen ve montaj hattında seri üretim yapan firmalar ile bu firmaların kendisine veya üretmiş oldukları ürünlerin tamirinde kullanılacak olan yan sanayi parçalarını üreten işletmeler belirli bir bölgeye toplanmış bunun sonucunda bölgesel farklılıklar, sanayi yerleşimleri lehine artmıştır. Sanayi bölgelerine doğru yapılan göçlerle birlikte kalabalıklaşan nüfus metropoller ve megapolleri oluşturmuştur (Dinler, 2001:105).

1.7. Bölgesel Kalkınma

Bölgelerarasında ortaya çıkan gelişmişlik farkını azaltabilmek için, geri kalan bölgeleri kalkındırmak üzerine politikalar uygulamak gerekmektedir. Uygulanana politikanın üç ilkesinden söz edebiliriz. Birbirlerini tamamlayıcı niteliğe sahip olan bu ilkeler ‘‘sosyal karlılık’’, ‘‘kalkınma kutbu’’, ve ‘‘halkın katılması’’ ilkelerinde oluşmaktadır (Durgun, 2006: 48).

1.7.1. Bölgesel Kalkınmanın Temel İlkeleri

1.7.1.1. Sosyal Karlılık İlkesi

Liberal politikaların benimsenmiş olduğu ülkelerde; kaynakların tam ve etkin kullanımı sorunuyla ekonomik büyüme ve gelişme sorunları piyasa mekanizmasıyla çözülmektedir. Kar amacı güden müteşebbisler, üretim ile ilgili kararlarını alırken öncelikleri kar etmek olacaktır. Kar var olduğu sürece varlıklarını sürdüren müteşebbisler rasyonel davranışlar sergilerler ve kendiler için yararlı olan bu davranışların her zaman toplum yararına olduğu söylenemez. Bu doğrultuda, özel sektörün şirketleri yararına yaptıkları bu yatırımlar belirli bölgelerde kümeleşmeye yol

açarak bölgenin gelişmesine katkı sağlarken, diğer bölgelere herhangi bir katkı sağlamamaktadır (Dinler, 2001:284).

Geri kalmış bölgelerde ekonomik canlılık sağlayacak yatırımlar bölgeler arasında meydana gelen sosyal ve ekonomik farklılıkları azaltacaktır. Fakat uzun vadede verimli olacak sosyal karlılığı yüksek yatırımlar sadece devlet ya da devlete bağlı kamu kuruluşlarınca gerçekleştirilebilir. Diğer bir deyişle, devlet gelişmemiş olan bölgelere alt yapı yatırımlarını ve bölgelerin üretim anlamında canlanması için gerekli yatırımları götürmelidir. Bu ilke doğrultusunda devletin gelişmemiş bölgelere olan müdahalesinde bölgesel kalkınma politikalarından yararlandığını söyleyebiliriz (Kaya, 2009:26).

1.7.1.2. Kalkınma Kutbu İlkesi

Kalkınma bir öncü birimin var olmasıyla ortaya çıkacaktır. Sürükleyici endüstri olarak tanımlanan bu öncü birimin gelişme hızı diğer endüstrilerin gelişme hızının ortalamasından daha büyüktür. Kalkınma kutbunda belirtilmek istenen, bir ekonomide kalkınma eş anlı olarak ülkenin tamamında görülmez, kalkınma kutup olarak adlandırılan bazı noktalarda meydana gelir ve buralarda kümelenir. Bu kümelenme belirli bir olgunluğa ulaştıktan sonra farklı kanallar aracılığıyla tüm ekonomi üzerine etki etmeye başlar (Kaya, 2009:27).

Sanayi devrimiyle başlayan süreçte dünyanın farklı bölgelerinde kalkınma kutuplarının dış etkenler olmaksızın kendiliğinden ortaya çıktığı görülmektedir. Bugünlerde, az gelişmiş ülkeler dâhil, birçok gelişmiş ülke ekonomik kalkınmanın belirli bölgelerde başlatılmasını savunarak, geri kalmış yörelerde gelişme kutbunun yapay olarak oluşturulmasını desteklemişlerdir. Gelişme olanaklarına sahip olmayan az gelişmiş ülkeler, geri kalmış bölgelerinde gelişme kutbunu yapay olarak oluşturmak yalnızca devlet eliyle uygulanabilecek bir yöntemdir (Durgun, 2006:48-49).

1.7.1.3. Halkın Katılımı İlkesi

Bölgesel kalkınma politikalarının olmazsa olmazı insandır. Yerel halkın programlara katılmaması halktan kopuşa ve sadece yöneticilerin rastlantısal başarısına bırakılacaktır. Yöre halkı, bölgesel politikaların hazırlanmasından uygulanmasına her aşamada, çeşitli odalar ve birlikler vasıtasıyla direk söz sahibi olabilirken, yönetici seçimlerine katılarak

kalkınma politikalarında dolaylı yünden söz sahibi olabilirler. Bölge halkının faaliyetlere katılması demokratiklik ilkesinin ekonomik yaşama uygulanmasıdır. Bu katılışlar, kişilerde toplum olma duygusunu yükseltmesinin yanı sıra yöre halkının yürütülen faaliyetleri denetlemesine aracılık edecektir (Dinler, 2001:286).

1.7.2. Bölgesel Kalkınma Politikalarının Amacı

Ekonomik büyüme ve kalkınma gelişmişlik ayrımı yapmaksızın bütün ülkeler için temel amaç olmuştur. Bu amaca ulaşmakta kullanılan ilke, sahip olunan kaynakların optimum şekilde kullanılmasıdır. Coğrafi etkenlerin öncülüğünde çoğu ülkede doğal merkezlerin çevresine yoğunlaşan ekonomik ve sosyal faaliyetler bölgeler arasında dengesizlikler oluşturmuş ve gelişme farklılıkları doğurmuştur. Bölgesel dengesizliği ortadan kaldırmak için; demografik düzensizliği yok ederek bölgeler arasında uyumlu dağılması, bölgelerin kendi içerisinde değerlendirilip düzenlenmesi, bölgelerarası ekonomik bütünleşme sağlanması, bölgelerdeki ekonomik gelişmelerin teşvik edilmesi ve bölgelerin ulusal ekonomik gelişmeler sonrasındaki payı eşit olarak değil, adil olarak paylaştırılması amaç edinilmelidir (Çarkçı, 2008:43).

1.7.3. Bölgesel Kalkınma Politikalarının Araçları

Sanayi Devrimi'ni takip eden yıllarda hemen hemen her ülkede bölgesel dengesizlikler meydana gelmiştir. Meydana gelen bu dengesizlikler az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler arasında farklı olabileceği gibi ülkelerin kendi içerisindeki bölgelerarasında da farklı olabilmektedir. Bu farklılıklar çerçevesinde, değişik araçlarla farklı sonuçlara ulaşmayı hedefleyen birçok bölgesel kalkınma politikası vardır. Bu araçlar;

- Bölge planlama,
- Kalkınma için gerekli kamu yatırımlarının gerçekleştirilmesi,
- Yönetimsel örgütün bölgesel kalkınma sorunlarında adaptasyonun sağlanması,
- Teşvik önlemleri, olarak sıralanabilir (Arslan, 2004:275).

1.7.3.1. Bölge Planlama

Bölge planlanması, bir şehirden daha büyük fakat bir ülkeden daha küçük alanlarda ekonomik etkinliklerin en uygun şekilde dağılımını sağlama, uygun kentleşme yapısını

oluşturma ve gerekli yeşil alan ihtiyaını karşılama görevlerini uzun dönemli planlarla uygulanmasını içeren eylemlerdir. Bölge planları yapılırken, bölgenin rasyonel olarak düzenlenmesi ve bu düzenleme sonrasında gerekli olan donatımın uygun şekilde gerçekleşmesine olanak tanır.

Bölge planlamalarında karşımıza çıkan temel hedefler:

- Fiziksel retim artışı;
- İştihadam genişlemesi;
- Gelir seviyesinin yükselmesi ve gelir dağılımında meydana gelen eşitsizliğin azaltılması;
- Bölgelerin altyapı, gelişme, yerleşme ve hizmetler gibi sorunların tek çatı altında değerlendirilmesi;

Bu temel hedefler ışığında; sosyal sorunların tespiti ve çözümü, kaynakların geliştirilmesi, nc sektörlerin tespit edilmesi, bölge içerisindeki ve diğer bölgelerde oluşan projelerin bölge üzerine etkisi gibi alt hedefler de belirlenebilir (MGK, 1993:324).

Bölge planlaması iki türde karşımıza çıkabilmektedir;

1. Metropoliten Plan
2. Az Gelişmiş Bölge Planı

1.7.3.1.1. Metropoliten Plan

Gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde büyük metropollerin oluştuğu kalabalık bölgelere yapılması gereken temel hizmetlerin götürülmesi zor ve pahalıdır. Metropol bölgelerinde var olan işletmeler belediye hizmetlerini alma konusunda olumsuzluklarla karşılaşmaya başlar ve bunun sonucu olarak üretim maliyetlerinde artış meydana gelir (Keleş, 2004:347).

Metropollerin koşullarını iyileştirmek ve geliştirmek ancak bir plan çerçevesinde olacağı bilinmektedir. şüphesiz anakent planlaması kentlerin planlamasından farklıdır. Kentlerin planlaması daha mütevazı amaçlar doğrultusunda planlanırken, anakentlerin planlamasında sadece ülke içerisindeki durumu değil aynı zamanda dış dünya ilişkileri

düşünülmektedir. Anakentler bulunduğu ülkenin dış dünyayla ilişki kurmada büyük bir köprü görevi görmektedir (Şahin, 2013:231)

1.7.3.1.2. Az Gelişmiş Bölge Planı

Ülkeler ve bölgeler arasındaki değişiklikleri belirtmek için kullanılan gelişmişlik göreceli bir kavramdır. Eğitim, çevre, sağlık, ulaşım, istihdam ve adalet gibi birçok göstergiyi dikkate alarak değerlendirilen gelişmişlik ülkeler arasında olduğu gibi ülke içerisinde iller ve ilçeler arasındaki ayrımı ifade etmede kullanılmaktadır(Çarkçı, 2008:43)

Aşırı nüfusun toplanmış olduğu gelişmiş kentlerdeki faaliyetlerin diğer bölgelere kaydırılması hem büyük kentleri rahatlatarak hem de gelişmemiş bölgelerin gelişmesine katkı bulunacaktır. Fakat bu politikaların uygulanması zorluk ve maliyet göz önüne alındığında tercih edilmemektedir. Transfer politikalarını kullanmak yerine, yeni kurulacak işletmelerin ve yapılacak etkinliklerin gelişmiş bölgelerde kurulmasını zorlaştırarak, gelişmemiş bölgelere teşvik uygulamasıyla burada yapılacak yatırımları destekleme politikaları uygulanabilir(MGK, 1993: 78).

1.7.3.2. Kalkınma İçin Gerekli Kamu Yatırımlarının Gerçekleştirilmesi

Ülkeler, bölgelerde oluşan gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kamu harcamalarına başvururlar. Hükümetler görece az gelişmiş bölgelere kamu yatırımları götürerek bölgenin üretim kapasitesi artıracak ve bölgeye satın alma gücü imkânı sağlayacaktır, diğer taraftan eksik olan alt yapı yatırımlarıyla bölgeyi girişimcilere yatırım yapılabilir cazip yerler haline getirecektir (Aydemir, 2011:32)

Üretken kamu yatırımlarında piyasa ekonomisini uygulayan devletin rolü, geri kalmış bölgelere bizzat kendisinin üretici olarak giderek bölgenin canlanmasına yardımcı olmasıdır. Özel sektörün gitmeyi karlı görmediği geri kalmış bölgelerde devlet kendi eliyle faaliyete geçirdiği işletmeyi kar etme düzeyine ulaştığı noktada özel sektöre devretmektedir. Şüphesiz yapılacak bu yatırımlar devletin ekonomik verimlilikten fedakârlık etmesiyle gerçekleşmektedir (Çarkçı, 2008:44)

Altyapı için yapılan kamu harcamaları, yerel gelirleri arttırıcı bağımsız bir etmen olarak görülmesinden çok, yeni ekonomik faaliyetleri destekleyici bir kaldıracak olarak görülmesinde ve bölgelerin gelişmesi için yapılacak faaliyetlerin uzun vadeli planlanmasında bir zorunluluk vardır. Geri kalmış bir bölge su şebekesi ve yol gibi alt yapı yatırımları göz önüne alındığında, bölgedeki nüfusun az oluşu, üretim ve ticaret hacminin düşük halkın yoksulluğuyla birleştirildiğinde yapılacak yatırımların ekonomik olmadığı görülmektedir. Fakat yapılacak bu yatırım yörede yaşıyan halk için yaşamsal bir ihtiyaç niteliği taşıması, bölgeye yapılacak yatırımın önemini bizlere göstermektedir. Uzun vadeli olarak düşünülen altyapı yatırımları kısa vadede halkın refahını arttıracak gibi yapılan yollar sebebiyle diğer bölgelerle olan ilişkilerin başlaması yörenin yeni bir pazar olmasını sağlayacaktır(Dinler, 2001:299-300).

1.7.3.3. Yönetimsel Örgütün Bölgesel Kalkınma Sorunlarında Adaptasyonun Sağlanması

Bölgesel kalkınma için hazırlanan politikaların hazırlanması ve uygulanması aşamalarında yönetimde bölgesel örgütlenme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Kalkınma politikalarının planlamasından önce oluşan yöre yönetiminin uygulanacak politikalara göre yeniden tasarlanması, yetki genişliğiyle yetki devri ilkelerinin uygulanması, yönetim kademelerinin her biri arasında koordinasyon sağlanması, yöre yönetiminin mali imkânlarının arttırılması, yöre halkının yönetimde bulunması ve Kalkınma Ajansları gibi yönetim kademeleri dâhilinde olmayan kuruluşlar oluşturarak süreç içerisinde meydana gelebilecek sıkıntılarla baş edilebilir (Öney, 1987:30).

1.7.3.4. Teşvik Önlemleri

Az gelişmiş bölgelerde girişimcilerin projelerini hayata geçirebilmesi için gerekli koşullar oluşmadığından müteşebbisler bu bölgelere gelmemektedir. Az gelişmiş bu bölgelere girişimcilerin çekilebilmesi için diğer bölgelerden elde edecekleri avantajların daha fazlası verilmelidir. Bu sebepten dolayı, teşvik önlemleri az gelişmiş bölgelerin gelişmesinde ve bölgesel farklılıkların azalmasında önemli bir yere tutmaktadır. Teşvik kaynaklarının büyük bir kısmı hükümetin vergi gelirlerinden oluşmakta olup, bu kaynaktan elde edilen teşvikler toplumda yeniden bir gelir dağılımı etkisi göstermektedir (Cilvardaroğlu, 2008:19)

Vergisel anlamda değerlendirildiğinde, işletmelere belirli süreler dâhilinde vergi muafiyeti ve istisnası uygulanması az gelişmiş bölgelere yatırımların karlı hale gelmesini sağlayacaktır. Bölgede her işletmenin yerel yönetimler tarafından hükümlü tutulduğu harç, resim ve tescil vergilerinde muafiyet ve ya istisna uygulanabilir. Diğer yandan vergi ödemelerinin kolaylığı ve ihracata söz konusu olan mallarda vergi iadesi bölgelere yatırım yapılabilirliği olumlu yönde etkileyecektir. Geri kalmış bazı bölgelerde devlet, işletmelere karı garanti edebilir. Beklenen kar oranının altında kar eden ya da zarar eden şirketler desteklenerek gerekli ödemeler direk devlet tarafından yapılabilirken üretilen malların devlet tarafından satın alınması garantisi de verilebilir. Bu şekilde geri kalmış bölgeler cezbi edilerek yatırımcıların bu bölgelere gelmesi sağlanır (Coşkun, 2004: 6).

1.8. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması

Küreselleşme ve bölgesel bütünleşme etkisiyle ekonomik sınırların ortadan kalkması ulusal ekonomileri hem makro düzeyde hem de mekânsal düzeyde yeniden yapılandırma içerisine sokmuştur. Neo-liberal politikalar doğrultusunda devlet öncülüğündeki ulusal kalkınma kavramı ve politikaları eleştirilirken, karşıt olarak bölgesel ekonomiler ve bölgesel kalkınma gayretlerini ön plana çıkarmaya başlamıştır. Birçok ülkenin müdahaleci ve korumacı politikaları, küreselleşen ekonomiler ekseninde yeniden yapılandırılma sürecine girmiştir. Bu yapılandırmayla birlikte Avrupa Birliği'nde bölgesel verilerin toplanılması, geliştirilmesi ve bu veriler ışığında uygulanacak politikaları kolaylaştırmak amacıyla İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırılması anlamına gelen 'NUTS' sistemi oluşturulmuştur (Öztürk, 2005:95).

1.8.1. Avrupa Birliği'nde NUTS

Avrupa birliği üye ülkeleri içerisinde oluşan bölgesel farklılıkların ortadan kaldırılması ve geri kalmış olan bölgelerin Birliğin sağlayacağı fonlardan yararlandırmak amacıyla birliğe üye ülkeler arasında bölgeleme sistemi oluşturulmuştur. Sistemde her bir bölgeye ait verilerin karşılaştırılması ve farklılıkların bulunması amaçlanmaktadır. Oluşturulan bu sisteme NUTS, yani No-menculature of TerritorialUnitsforStatistics kavramının kısaltılmış adı verilmektedir. NUTS sistemi, Avrupa İstatistik Enstitüsü olan EUROSTAT tarafından bölgelerdeki istatistikî verilerin sağlanması ve bir bölgesel

bölünme belirlemek hedefiyle kurulmuştur. Yasal çerçevesi 2003'te oluşan sistem, 1988'den beri kullanılmaktadır (Çamur ve Gümüş, 2005:147)

Aday ülkenin müzakerelere başlamadan önce, NUTS bölgelerinin oluşturulmasını ve tüm istatistiksel bilgilerin bu bölgelere göre oluşturulması zorunlu kılınmaktadır. NUTS bölgeleri tüm üye ülkelerde aynı kriterlere göre oluşturulmuştur. Adaylığı söz konusu olan ülkelerde de bölgelerin aynı mevzuata sahip olması yani diğer üye ülkelere adaptasyonun sağlanabilmesi için birtakım düzenlemeler yapmaları gerekmektedir. Bu süreçte sosyal, kültürel, fiziki ve ekonomik kaynakların rasyonel değerlendirilip bölgeler arasında ortaya çıkan gelişmişlik farklarının azaltılma çabaları önem kazanmıştır. AB' ye üye ülkelerin arasındaki bölgesel farklılığı ortadan kaldırmak ve az gelişmiş bölgelerin Birlik tarafından sağlanana fondan yararlanmaları için, birliğe üye ülkeler arasında bölgeleme sistemi düzenlenmiştir. Sistemin amacı, bölgelerdeki verilerin karşılaştırılabilir nitelik taşıması ve bölgeler arasındaki farklılıkların belirlenmesidir. Bu amaçla birlikte EUROSTAT (AB istatistik ofisi) tarafından bölgesel istatistikî verilerin elde edilmesi için İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (NUTS) oluşturulmuştur. Türkiye'de İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) olarak karşılık bulmaktadır (Ercan, 2017:23-24).

İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması'nda üç temel kıstas göz önüne alınmaktadır. İlk prensip İBBS öncesinde her ülkenin potansiyel ve coğrafi şartlara bağlı olarak bölgelere ayrılmıştır. İBBS bölgeleri oluşturulurken bu bölgelerin sahip olduğu coğrafi özellikler temel alınan en önemli ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani, ülkelerin mevcut bölge ayrımları temel alınarak İBBS bölgeleri oluşturulmuştur. İkinci prensip, aynı özelliklere sahip alanların birleştirilerek bölge oluşturulmasına dayanmaktadır. Yani, söz konusu olan alanlardaki faaliyetler göz önüne bulundurularak, oluşturulacak bölgenin tarıma dayalı ve ya sanayiye dayalı bir bölge olarak tanımlanmasıdır. Bu prensip daha çok ülkelerin sahip oldukları kaynaklara göre şekillendirilmiştir. Son prensip olarak, İBBS bölgelerinin oluşturulmasında nüfus göz önüne alınmaktadır. İBBS Düzey 3 bölgelerinde olması gereken alt nüfus limiti 150 000 iken üst limit 800 000 olarak belirlenmiştir. Düzey 2 bölgelerinde bu rakamlar alt limit 800 000 ve üst limit 3 000 000, Düzey 3 bölgelerinde 3 000 000 nüfus alt sınırı üst sınır ise 7 000 000 olarak belirlenmiştir (Çamur ve Gümüş, 2005:148).

Şekil 1.Nuts Sistemine Göre Bölgelerin Minimum ve Maksimim Nüfus Aralıkları

Kaynak: İstatistiki bölge birimleri için ortak bir sınıflandırma kurulmasına ilişkin Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin 26 Mayıs 2003 tarih ve 1059/2003 (EC) sayılı Tüzüğü (Nuts)

NUTS sistemi içerisinde en küçük bölge olan Düzyen 3 bölgelerinin altında başka bir bölge ayrımı söz konusu değildir. Fakat 2003 yılında yayınlanan bir kararla belediyeler LocalAdministrativeUnits (LAU) olarak adlandırılan sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. NUTS Düzyen 4 LAU 1'e, NUTS Düzyen 5 LAU 2'ye karşılık gelmektedir. İngiltere, Finlandiya, Yunanistan, İrlanda ve Lüksemburg dışındaki ülkelerde LAU sınıflandırması bulunmamaktadır. LAU sistemi söz konusu olan bu ülkelerde de pilot olarak uygulanmakta ve bu sistemin başarı göstermesi durumunda diğer ülkelerde de uygulanmaya başlanacaktır (Taş B. , 2006: 190).

1.8.2. Türkiye'de İktisadi Bölge Birimleri Sınıflandırılması

Türkiye'de 28.08.2002 tarih ve 2002/4720 sayılı kararname ile bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmada, bölgesel kalkınma çalışmalarında hedeflenen bölgelerin belirlenmesi ve politikaların uygulanmasında kullanılacak İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) kabul edilmiştir (Taş B. , 2006)

Tablo1.Türkiye'de İBBS'ye Göre Sınıflandırılmış Bölgeler

Sıra Numarası	Düzey 1 (12 bölge)	Düzey 2 (26 alt bölge)	Düzey 3 (81 il)
TR1	İstanbul	İstanbul Alt Bölgesi	İstanbul
TR2	Batı Marmara	Tekirdağ Alt Bölgesi	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli
		Balıkesir Alt Bölgesi	Balıkesir, Çanakkale
TR3	Ege	İzmir Alt Bölgesi	İzmir
		Aydın Alt Bölgesi	Aydın, Denizli, Muğla
		Manisa Alt Bölgesi	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak
TR4	Doğu Marmara	Bursa Alt Bölgesi	Bursa, Eskişehir, Bilecik
		Kocaeli Alt Bölgesi	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Yalova, Bolu
TR5	Batı Anadolu	Ankara Alt Bölgesi	Ankara
		Konya Alt Bölgesi	Konya, Karaman
TR6	Akdeniz	Antalya Alt Bölgesi	Antalya, Isparta, Burdur
		Adana Alt Bölgesi	Adana, Mersin
		Hatay Alt Bölgesi	Hatay, Kahraman Maraş, Osmaniye
TR7	Orta Anadolu	Kırıkkale Alt Bölgesi	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir
		Kayseri Alt Bölgesi	Kayseri, Sivas, Yozgat
TR8	Batı Karadeniz	Zonguldak Alt Bölgesi	Zonguldak, Karabük, Bartın
		Kastamonu Alt Bölgesi	Kastamonu, Çankırı, Sinop
		Samsun Alt Bölgesi	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
TR9	Doğu Karadeniz	Trabzon Alt Bölgesi	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane
TRA	Kuzey Anadolu	Erzurum Alt Bölgesi	Erzurum, Erzincan, Bayburt
		Ağrı Alt Bölgesi	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan
TRB	Ortadoğu Anadolu	Malatya Alt Bölgesi	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
		Van Alt Bölgesi	Van, Muş, Bitlis, Hakkâri
TRC	Güneydoğu Anadolu	Gaziantep Alt Bölgesi	Gaziantep, Adıyaman, Kilis
		Şanlıurfa Alt Bölgesi	Şanlıurfa, Diyarbakır
		Mardin Alt Bölgesi	Mardin, Batman, Şırnak

Kaynak:<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/09/20020922.htm#3>

Tabloda görüldüğü üzere temelde üç farklı sınıflandırmaya dayanan İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması, idari sınırlar örnek alınarak oluşturulmaktadır. Düzey 1’de 12, Düzey 2’de 26 ve Düzey 3’de 81 İstatistikî Bölge Birimi ifade edilmiştir, Düzey 3 Türkiye’deki il idari bölgelerine karşılık gelmektedir. İllerin Düzey 3 olmasındaki temel, İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması oluşturulurken ki istatistiki verilerin genel olarak nüfus, tarım ve sanayi gibi iller bazında derlemelerden oluşması ve Avrupa Birliği’ne üye ülkelerin Düzey 3 birimlerinin nüfus büyüklüğü ve birim sayıları düşünüldüğünde Türkiye açısından illerin uygun olmasıdır (Arıkan, 2004: 39).

BÖLÜM 2: DÜNYA'DA ve TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Gelişme çabası gösteren ülkelerde ekonomik büyüme ve kalkınma öncelikli hedefler arasındadır. Ülkeler arasında oluşan güç yarışında, iktisadi gücün etkin ve verimli kullanılmasına yönelik çok sayıda çalışmalar yapılmıştır. Çalışmalar içerisinde ulus-devlet anlayışıyla ülke genelinde bir gelişme düşünülmüştür. Bu çalışma sonucunda ise ülkeler arasında meydana gelen gelişmişlik seviye farklılıkları, ülkenin biz zati kendi sınırları içerisindeki bölgelerarasında da görülmeye başlamıştır. Dolayısıyla, bölgelerarasında oluşan farklılıkların ülkelerin gelişmesini engelleyen bir etki gösterdiği anlaşılmıştır (Kubar, 2016:66-67).

ABD, İngiltere, Fransa, İtalya, Hollanda, Japonya, İtalya ve Belçika gibi birçok ülkede bölgesel rekabet gücünü etkileyen faktörlerin saptanması ve bu faktörlerin etkilerinin geliştirilmesi üzerine çalışmalar yapmak belirli kurumların görev kapsamına girmiştir. Rekabet gücünün geliştirilmesiyle görevli olan kuruluşlar, Bölgesel Kalkınma Ajansları olarak belirlenmiştir (Can ve Ersin, 2007: 130).

2.1. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Amaç ve Görevleri

Genel bir ifadeyle BKA'lar, merkezi yönetimden bağımsız bir biçimde sınırları belirlenmiş olan bölgelerde, sektörel ve ülke genelinde kalkınma problemlerinin saptanması ve bu saptanan problemlerin çözümü için geliştirilen projelerin finanse edilmesi ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmek amaçlı bölgesel bazlı kurumlardır (Apalı ve Yıldız, 2015:22).

Kalkınma ajanslarının kurulduğu ilk yıllardaki görevi yabancı sermayenin gelmesini sağlamak ve endüstriyel alanların kontrolünü gerçekleştirmektir. İlerleyen yıllarda yerel şirketlere altyapı hizmetleri sağlamışlardır. Geniş kapsamlı hedeflere sahip olan BKA'lar tek bir amaç içinde kurulabilir. Hedef alınan bölgelerde milli gelirin ülke geneli ortalamasının altında olan bölgeler için ekonomik kalkınma, yaşam standartları düşük olan bölgelerde sosyal kalkınma maksadıyla kuruluşu gerçekleştirilebilir. Bir başka ifadeyle;

- Ekonomik kalkınmanın sağlanması için bölgenin ekonomik stratejilerinin belirlenmesi,
- Fiziki ve sosyal anlamda yeniliklerin oluşturulmasına zemin hazırlanması,
- İşletmelerin desteklenerek yatırım yerlerinin değiştirilmesi ve bunun sonucunda kırsal kesimini ekonomik kalkınmasının desteklenmesi,
- Bölgede yapılacak içsel yatırımların koordinasyonunu sağlayarak merkezi yönetimin yardımlarına tavsiyelerde bulunmak ve sonucunda yatırımların kolaylaştırılması,
- Endüstrinin gelişmesinin yan etkisi olan çevre kirliliğini önlenmesi,
- Hammadde ve üretilen ürünlerin ulaşımının kolaylaştırılması için alt yapı yatırımlarının sağlanması,
- Kültürel ve spor faaliyetlerinin arttırılması,
- Hizmetler anlamında turizm yatırımlarının teşvik edilmesi,
- Sürdürülebilir kalkınma,

BKA'ların görev ve amaçlarının bir kısmı olduğunu söyleyebiliriz. Ek olarak; anket çalışmaları ve veri merkezlerinin oluşumu; kamu unsurları arasında ilişki kurulması ve haberleşme; finanse edilecek fonların ulaşımı; bölgeler arasında işbirlikleri ve ortaklıkları koordine etmek; bölgedeki iktisadi aktörlere fırsat yaratmak bölgesel kalkınma ajanslarının faaliyetleri arasında gösterilebilir (Günaydın, 2013:80).

2.2. Bölgesel Kalkınma Ajansları Türleri

Ülkelerin iktisadi kaynaklarını daha verimli kullanması için bölgesel olarak iktisadi aktörlere canlılık getirmesi maksadıyla kurulan bölgesel kalkınma ajansları, merkezi yönetimden aldığı gücü bölgesel kalkınmayı etkileyecek şekilde sivil toplum örgütlerine ve özel sektöre aktaran kuruluşlardır. Bölgesel kalkınma ajansları kalkınmayı destekleyecek yardımları bölgelerin ihtiyaçları doğrultusunda farklı politikalarla yürütmektedir. Farklı politikalar sonucunda ortaya çıkan değişik planlar bölgesel kalkınma ajanlarının kuruluş amaçlarını doğrudan etkilemektedir (Tutar ve Demiral, 2007:71)

2.2.1. Kuruluş Şekillerine Göre BKA'lar

- Kamu ve Özel hukuk kuruluşları
- Vakıf
- Yarı kamu şirketi
- Belediyeler arası ajans
- Kar amacı gütmeyen birlikler ve organizasyonlar
- Hisseli şirketler
- Sivil toplum kuruluşları
- Sınıflı sorumlu şirketler gibi kuruluş açısından farklı yapıda olabilmektedirler.

Tablo 2. Ükelere Göre Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yasal Statüleri

Ülkeler	BKAYasalStatüleri
Almanya	Yarı kamu şirketi
İspanya	Özel hukuku tabi kamu kuruluşlar
Fransa	Karma ekonomi şirketleri
Belçika	Belediyeler arası ajanslar
Romanya, Danimarka	Vakıflar
Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovakya, Polonya	Kamu-özel şirketleri
İsveç	Limited şirketleri
Hollanda, İrlanda, Portekiz,	Kamu limited şirketleri
İngiltere	Bakanlık dışı kamu kurumu- özerk örgüt
Litvanya	Kar amacı gütmeyen kuruluşlar
Yunanistan	Belediye girişimi

Kaynak: Can E. , 2011:38

2.2.2. Mali Kaynaklarına Göre BKA'lar

Bölge planlarının ulusal kalkınma planlarıyla uyumu sağlayabilmesi, kuruluş yapılarına bakılmaksızın bölgesel kalkınma ajanslarının kamu desteğini kullanmasını mecbur kılmaktadır.

- **Merkezi otoritelerin kurduğu ajanslar:** Bu ajanslar çok büyük oranla mali kaynak avantajı taşımaktadırlar. Kısa dönemli sonuçlar için üretime ağırlık verilmesi önem taşımaktadır.
- **Bölgesel ve yerel otoritelerin içerisindeki ajanslar:** Yerel gerçeklerle yüzleşme konusunda avantaja sahip olan bu ajanslar, bürokratik engellerin etkisiyle daha az etkinliğe sahip yapıdadırlar.

- **Bölgesel ve yerel otoritelerin kurduğu ajanslar:** Bu ajanslar otorite yapılarından bağımsız kurulmalarından dolayı politik ve siyasi eylemlere daha az duyarlı, karar alma ve politika uygulamalarında daha hızlı olmaları beklenmektedir.
- **Kamu ve özel sektör ortalığıyla kurulan ajanslar:** Kamu ve özel sektör birlikteliği bakış aynı bakış açısının oluşmasını sağlamaktadır. İktisadi, sosyal ve siyasi eylemler açısından değerlendirildiğinde özel sektör tecrübesiyle birleşen kamunun kurumsal kapasitesi bölgede uygulanacak politikaları teşvik etmede ve canlandırmada çok büyük rol oynayacaktır (Çakmak, 2006:72).

2.2.3. Faaliyetlerine Göre BKA'lar

- **Stratejik ajanslar:** Temel görevleri bilgilerin toplandığı bir veri havuzu oluşturulmasıdır. KOBİ'lere bilgi sağlayarak, bölgelerin gerek ulusal gerek uluslararası alanlarda desteklenmesi sonucunda iktisadi canlandırma meydana getirmektir.
- **Küresel çalışan ajanslar:** Uluslararası platformlarda sektörler arası projelerin planlanmasını, uygulanmasını ve denetlenmesini sağlamaktadırlar.
- **Sektörel çalışan ajanslar:** Bölgelerin daha önce belirlenen politikalar çerçevesinde faaliyetleri veya bölgedeki projeleri desteklemektedirler.
- **Yabancı sermayeyi teşvik etmek maksatlı kurulan ajanslar:** Küçük ya da tek işlevli ajanslar olarak adlandırılmaktadırlar. Temel hedefleri bölge içerisinde veya diğer bölgelerdeki yatırımcıların bilgilendirilmesi amacıyla hizmet birimleri kurmaktır (Çakmak, 2006:72).

2.3. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Temel Özellikleri

Bölgesel kalkınma ajansları kuruluşları itibariyle ülkelere özel farklılıklar göstermesine rağmen ortak özellikler de gösterebilirler. Kurumsal kimliğe sahip olmaları, kamusal işlemler sonucunda kurulmaları, siyasi iradelere karşı bağımsız veya yarı bağımsız olmaları, etkin ve saydam yapılara sahip olmaları, daha önceleri sınırları belirlenmiş bir bölgeyi kapsamaları, sosyal ve ekonomik işlev göstermeleri, yönetiminde halkın her

kesiminden kişilere yer verilmesi ve kamu tarafından finanse edilmeleri bu ortak özellikler arasında gösterilebilir (Tamer, 2008:14)

2.3.1. Kurumsal Kimliğe Sahip Olmaları

Kalkınma ajanslarının tüzel bir kimlikte olmaları bağımsız iradeye sahip olduklarının göstergesidir. Kurumsallık ifadesiyle kastedilen mali ve idari bağımsızlıkları dâhilinde kendi karar mekanizmalarıyla işlemler yapabilmesi ve uygulayabilmesidir. Kalkınma ajanslarının tüzel kişilikleri ülkelerin siyasi ve hukuki yapıları çerçevesinde şekillenmesi, kamu hukuku tüzel kişiliği ve özel hukuk tüzel kişiliği şeklinde karşımıza çıkabilmektedir (Çakmak, 2006:73)

Kamu hukuku tüzel kişiliğine sahip bölgesel kalkınma ajansları, merkezi otorite veya bölgesel otoriteler vasıtasıyla kurulurken, özel hukuk tüzel kişiliği olan ajans, dernek ve vakıflar sivil toplum örgütleri vasıtasıyla kurulmaktadır. Bölgesel kalkınma ajansları genel olarak kamu, özel ve sivil toplum örgütleri birlikteliğiyle kurulduğu söylenebilmektedir. Ajansların, çoğunlukla birliktelikler sonucu kurulmasının altında yatan sebep hiç kuşkusuz kamu ve özel kesimin bakış açılarını birleştirerek uygulanacak politika kararlarında tecrübeli davranmak ve bölge gelişimini canlandırmaktır (Akpınar, 2006:54)

2.3.2. Kamusal İşlemler Sonucunda Kurulma

Ajanslar çoğunlukla merkezi otorite iradesi olan kamusal işlemler sonucunda kurulmuşlardır. Ülkelerin farklı siyasi ve hukuki yapılara sahip olmaları, ajanslar arasında da bazı ajansların avantajlı yetkilere sahip olmasına yol açmıştır. İskoçya'daki Girişim Kalkınma Ajansı'na ayrıcalıklı yetki olarak, kamulaştırma yetkisi verilmiştir. Ülkemizdeki ayrıcalıklı yetki kapsamında 5440 sayılı kanunun "bilgi toplama" başlıklı 6.maddesi, ajansların gerekli durumlarda kurum veya kuruluşlardan bilgili isteme yetkisinin tanınması düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır (Akpınar, 2006:55).

2.3.3. Siyasi İradelere Karşı Otonom veya Yarı Otonom Olma

Bölgesel kalkınma ajansları her ne kadar merkezi otorite veya yerel otoritelere vasıtasıyla kurulmuş olup, büyük bir kısmının kamu tüzel kişiliği var olsa bile ajansların

siyasi iradelere karşı otonom veya yarı-otonom yapıda oldukları gözükmektedir. Kalkınma ajanslarının siyasi mücadelelerden ve müdahalelerden uzaklaşması, politika kararlarının daha hızlı alınması ve uygulanmasına dolayısıyla başarıya ulaşmada kolaylık sağlayacağı görülmektedir. Kalkınma ajanslarının özerklik dereceleri ülkelerin yapıları itibarıyla farklılık göstermektedir. Ülke genelinde bir dengeden bahsedebilmek için, bölgesel farklılıkları azaltmaya yönelik otonom yerel kalkınma şuurunun fazla olduğu gelişmiş ülkelerde bölgesel kalkınma ajanslarının özerk olma derecelerinin daha yüksek olduğu görülebilir (Özen, 2005:6).

2.3.4. Sınırları Belirlenmiş Bir Bölgeyi Kapsama

Etkin(canlı) ve farklılaşan bir yapıya sahip olan kalkınma, ülkelerin farklı kısımlarında farklı gelişim enerjileri göstermektedir. Bu farklılıklar merkezi otoritelerin problemleri saptanmasını güçleştirerek etkinliğini yitirmesine sebep olmaktadır. Buradan yola çıkarak merkezi otoritenin almış olduğu politika kararlarına bağlı kalınmasıyla, bölgesel gelişmelerin benzer olduğu yerlerde kalkınma stratejilerinin bölge otoritelerinin kendisine bırakılması ajansların bulunduğu sınırları belirlenmiş bir bölge kavramı geliştirilmiştir (GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 1991:5).

Kalkınma ajanslarının sınırları önceden belirlenmiş bölgeyi teşkilatlandırması, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartlarının 4.maddesinde bölgesel sorunlara yönelik politikaların kararlaştırılması, hizmetlerin topluma yakın olan yerden sunulması şeklinde tanımlanmıştır (Sayın, 2005:267).

2.3.5. Etkin, Esnek ve Saydam Yapıya Sahip Olma

Kalkınmanın etkin ve saydam bir yapıda olması ajansların başarı gösterebilmesini doğrudan etkilemektedir. Bölgelerde meydana gelebilecek yeni sıkıntılara karşı ajansların kendilerini çok kısa sürede dönüştürmesi ve yenilemesi sonrasında bölgelerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek çözümler ortaya koyması etkin, esnek ve saydam bir yapıya sahip olmalarıyla doğrudan ilgilidir (İldırar, 2004:140).

Kalkınma ajanslarının etkin bir yapıya sahip olmasından kast edilen, görevli birim olan genel sekreterliğin, alt birimler olan uzmanlık birimleri arasında ilişki kurulmasıdır. Kalkınma ajanslarında bulunun uzmanlar iş hukuku mevzuatı gereği verimlilik esasına

göre istihdam edilirler ve iş performansı kontrolleri sonrası yeterli olmayan uzmanların ajansla ilişkileri kesilir. Kalkınma ajanslarının politikalar doğrultusunda yapmış olduğu işlerin kamuoyuyla paylaşılması, şeffaf bir yapıya sahip olduklarının göstergesidir (Akpınar, 2006:56)

2.3.6. Sosyal ve Ekonomik İşlev Göstermeleri

Ajanslar yapmış oldukları hizmetler ve gerçekleştirdikleri faaliyetler ile bölgelerin sosyal ve ekonomik yapısını iyileştirmeyi akabinde sürdürülebilir kalkınmayı bölge sakinlerinin katılımıyla sağlamayı amaçlamaktadırlar. Bu amaç doğrultusunda toplumda yer alan bireylerin kalkınmadan fayda sağlamaları da düşünülmektedir (Kayasu, Pınarcıoğlu, ve Dere, 2003:12).

Kalkınma kelimesiyle çok yakından ilişkisi olan ekonomik gelişmenin geri kalmış bölgeler için önemi tartışılmaz bir gerçektir. Fakat kalkınmanın sosyal boyutu da en az ekonomik kalkınma kadar önem taşımaktadır ve kalkınma ajanslarının sadece ekonomik gelişmelere odaklanması beklenemez bir gerçektir. Bu çerçevede ajanslar rekabet kurallarının geçerli olduğu ticaret hayatı oluşturulması, istihdam edilen kişilerin niteliklerinin arttırılması, alt yapı yatırımlarının yapılması, çevre ve insan sağlığının ön planda tutulması gibi sosyal hedeflere sahip olması gerekmektedir (Hasanoğlu, 2006:146).

2.3.7. Yönetimde Halkın Katılımı

Bölgesel kalkınma politikaları ilkelerinden biri olan halkın katılımı ilkesiyle halkın yönetime katılımını sağlamak, gerçek ve sürdürülebilir kalkınmanın olmazsa olmazlarından. Kamu ve özel kesim ortaklığıyla kurulan ajansların uyguladıkları bu politika ile bölgenin sahiplenilmesi niteliği taşımaktadır. Toplumun her kesiminden insanların yönetime dâhili ve kalkınma bilinciyle teşvik edilmesi, bölgelerin problemlerine yönelik daha net ve kolay çözümler sağlayacaktır (Hasanoğlu, 2006: 148).

Bölgesel kalkınma ajanslarının büyük bir kısmı, yerel problemlere ajansların ilkeleri doğrultusunda, yerel politikaların uzağında ve bürokrasiye karışmadan yürütülmesini hedeflemektedirler. Siyasi müdahalelere uğrayan faaliyetlerin verimliliğini azaltması

nedeniyle geleneksel örgütlenme modeli olan yukarıdan aşağıya örgütlenme modeli yerine, aşağıdan yukarıya örgütlenme modeli tercih edilmektedir. Dolayısıyla ajanslar, yöre halkını bir bütün olarak kalkınma projelerine dâhil eden ve yönetimde söz hakkı sahibi olmalarını destekleyen bir tavır sergilemektedirler (İldırar, 2004:142).

2.3.8. Kamu Tarafından Finanse Edilmeleri

Ajansların kamu tarafından finanse edilme seviyeleri bölgelerin, ajansların ve ülkelerin yapılarına göre farklılaşmaktadır. Merkezi otorite ya da yerel otoritelere bağlı olan kamu tüzel kişiliğine sahip ajanslar kamunun finanse ettiği kaynaklardan daha büyük oranlarda faydalanmaktadırlar. Diğer yandan özerk yapıya sahip ajanslar kamunun finanse etmiş olduğu kaynaklardan daha az oranlarda faydalanmaktadırlar (Akpınar, 2006:167).

Kamunun finans desteği sağlaması, yıllık ödenekler, yerel yönetimlerin toplamış olduğu vergi ve harçlar veya kuruluş fonlarından elde edilen gelirler şeklinde gerçekleşmektedir. Kalkınma ajanslarının çoğunlukla kamu tarafından finanse edildiği gerçeğinin yanında, ulusal ve uluslararası fonlardan, faaliyetleri sonucu elde ettikleri gelirlerden ve yönetimde temsil edilen kuruluşlardan gelen paylar ile diğer gelir kalemlerini oluşturdukları gözlenmektedir (Tamer, 2008:22).

2.4. ABD’de Bölgesel Kalkınma Ajansları

Endüstri devrimiyle başlayan bölgesel farklılıklar savaş ve kriz dönemlerinin etkileri çerçevesinde şekillenmiştir. Bölgesel farklılıkların giderilmesine yönelik ilk hareket 1933 yılında ABD’de de Tennessee Vadi İdaresi (TennesseeValleyAuthority-TVA) tarafından yürütülen bölgesel kalkınma çalışmasıdır. ABD’de ortaya çıkan 1929 Büyük Buhran’ının etkilerini azaltmak isteyen Tennessee Vadi İdaresi çeşitli çalışmalar yapmıştır. Çalışmaların ürünü olan ve dünyada 1930’larda ortaya çıkan ilk planlı bölgesel kalkınma çalışması, klasik düşüncenin etkisini kaybedip yerine ekonomiye müdahaleleri gerekli gören keynesyenci düşüncenin gölgesinde olduğu söylenebilir (Özer, 2010:10).

Bu ifadeler doğrultusunda, merkezi otoritenin sert yönetiminden uzak olan TVA, bölgesel aktörler ile birlikte, toplumun katılımına açık bir yapıda kurulmuştur.

Dünya'daki ilk yerel kalkınma çalışmasının yapıldığı yer olan Tennessee Vadisi üretimin gelişmediği, iktisadi anlamda getiri sağlamayan bir bölge olmasından dolayı sanayileşmenin gerçekleştiği büyük kentlere göç veren bir yapıdadır. Sahip olduğu kaynaklar ile üretim yapmaya yönelik çalışmalar başlatan TVA, bölgenin yeterli üretim potansiyelinin sahip olduğu halde, yerel aktörlerin harekete geçirilmesi sonucuna ulaşmıştır (Can, 2011:23)

Yöreyi kalkındırma hedefiyle, dışarıdan sağlanan enerji ihtiyacını karşılamak için baraj ve hidroelektrik santraller kurulmuştur. Kurulan santrallerden elde edilen uygun fiyattaki elektrik enerjisi bölgede tekstil, alüminyum, kimya, kauçuk, kâğıt, plastik vb. birçok ürünlerin üretilmesi için gerekli sanayi ortamını oluşturmuştur(www.tva.gov).

Kendi çatısı altında bulundurduğu 3 nükleer santral, 11 termik santral, 29 hidroelektrik baraj, güneş panelleri ve rüzgâr türbinler ile günümüzde halen üretimine devam etmektedir(TVA, t.y.).

2.5. AB'de Bölgesel Kalkınma Ajansları

İkinci Dünya Savaşı ile Avrupa'nın bazı bölgelerinde yok olan şehirler ve sanayi bölgeleri, bölgelerarası gelişme düzeylerinde derin farklar oluşturmuştur. Farkların azaltılması amacıyla; Fransa, Belçika ve İtalya'da kalkınma politikaları çerçevesinde kalkınma ajansları kurulmuştur (Özer, 2010:320).

Avrupa birliği bölgesel politikaları 1957 yılında imzalanan Avrupa Ekonomik Topluluğu antlaşmasıyla başlar. 1958 yılında kurulan Avrupa Sosyal Fonu ve Avrupa Tarımsal Yön Verme kurulması. Takiben, 1975 yılında kurulan Avrupa Yatırım Bankası geri kalmış bölgelerin sıkıntılarına yönelik projeler hazırlamış ve bugünkü bölgesel kalkınma ajanslarının temelleri atılmaya başlanmıştır (Özen, 2005:4).

Günümüzde Avrupa Birliği (AB) açısından ulus-devlet tecrübesi; yapı, işleyiş ve aktörleri bakımından köklü bir değişim geçirmiştir. AB'ye üye ülkeler arasında ortaya çıkan ve Türkiye'yi de direk etkileyen yeni bölgecilik anlayışı, kurumsal olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları (BKA) sistemi ismiyle tanımlanmıştır. Sistem 80'li yıllarda popüler olan "kamu işletmeciliği" ve 90'lı yıllarda kurumlaşmaların belirleyicisi olan "yönetişim" anlayışlarının uygulama türlerinden biri haline gelmiştir.

Sistemin amacı bölgesel farklılıkların giderilmesi yaklaşımından, bölgelerarası rekabeti sağlama yaklaşımına dönüşmüştür. Fakat sisteme göre bu amacın gerçekleşmesi, merkezi yönetimden mümkün olduğunca uzaklaşmak ve bölgelerde yönetim yetkisinin özel sektöre bırakılmasına bağlıdır (Güneşer Demirci, 2005:181).

Bölgede ve bölgelerarasında var olan ekonomik farklılıklarla başa çıkabilmek için bölgeye ait özel politikalara gereksinim duyulur. Özel politikalar oluşturmak bölgesel kalkınma ajanslarının yani yerel otoritenin işlevlerinden biridir. Bölgesel kalkınma ajansları, bölgelerde ekonomik kalkınmayı harekete geçirmek maksadıyla oluşturulmaktadır. Batı Avrupa’da 2. Dünya Savaşı sonrası, Orta ve Doğu Avrupa’da ise Avrupa Birliği’nin etkisiyle 1990 yılının ikinci yarısından bugüne, bölgesel kalkınma BKA’lar vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir (Bayramoğlu, 2005:69).

2.5.1. İngiltere

İngiltere liberalizmin anlayışının merkezi olması sebebiyle bölgeselleşme anlayışına sıcak bakmadığını söyleyebiliriz. Geçmişi çok eskiye dayanmayan bölgeselleşme politikaları, 1964 yılında Bölge Planlama Kurulu ve 1976 yılında Gelir Kalkınma Ajansının kurulmasıyla gündeme gelmiştir. 1997 yılında iktidara gelen İşçi Partisi günümüz kalkınma ajanslarının yasal dayanağını 9 Ocak 1998 yılında çıkarılan Bölge Kalkınma Ajansları Yasası’yla oluşturmuştur. Yasa dâhilinde 8 İngiliz bölgesinde 8 farklı kalkınma ajansı ve bölge kalkınma kurulları oluşturulmuştur. 1998 yılının nisan ayında Londra Belediyesine bağlı Londra kalkınma ajansı kurulmuş ve yönetim kurulu üyeleri belediye başkanı tarafından atanmıştır. Ajanslara; Başbakanlık, Ticaret ve Yatırım, Sanayi, Çevre, Gıda, Kırsal İşler, Eğitim, Kültür ve Spor gibi bakanlıklardan finansal destek sağlanmıştır (Karasu, 2004:199).

İngiltere’de ajansların yönetim kurulu, bakanlığın atamış olduğu bir başkan ve 15 beş üyeyle oluşturulmaktadır. Ajansların başkanları genellikle iş dünyasından seçilir, üyeler ise ticaret odaları ve sivil toplum örgütlerinin seçmiş olduğu temsilcilerden meydana gelir. Ajanslarda muhasebe ve idari işlerden sorumlu bir üst düzey yönetici ajansların yönetim kurulu tarafınca seçilir ve bakanlık onayıyla atanır (Kontoğlu, 2008:139).

Bakanlık dışı kamu kurumu olan ajanslar, bağılı oldukları bakana karşı sorumlulukları vardır. Ajansların yapıları, personel sayısı ve faaliyetleri kuruldukları bölgelere göre değişiklik göstermektedir. Kuruluş kanuna göre ajansların amaçları;

- Bölgesel kalkınmayla birlikte ülke genelinde dengeli kalkınmanın sağlanması
- Yatırımın ve rekabet gücünün artırılması
- İstihdam artışını sağlama
- Bölge potansiyelini ortaya çıkartma

Özetle ajanslara yüklenen görevler, ekonominin hareketlendirilmesi, yörede yapılacak yatırımların öncülüğünü yapması, iktisadi aktörlerle iş birliği içerisinde istihdam edilecek iş gücünü niteliğini arttırmaktır (Çakmak, 2006:205).

2.5.2. Fransa

Endüstri devrimi sonrası sanayi sektöründeki işletmeler, Fransa'nın kuzey bölgelerinde bulunan kömür yataklarının olduğu bölgelerde kurulmuştur. Dolayısıyla coğrafi yapısı gereği Fransa'nın Kuzey bölgeleri çok hızlı bir gelişim gösterirken, Güney bölgeleri görece geri kalmıştır. Fransa'da ortaya çıkmaya başlayan bölgeler arası farklılıklar 2. Dünya Savaşı sonrası yapılan yatırımların doğuya ve kuzeye toplanmasıyla daha da büyümüştür(Güneşer Demirci, 2003:19)

Fransa'nın Alsace bölgesinde kurulan Alsace Kalkınma Ajansı (ADA), Fransa'nın ve Avrupa'nın ilk kalkınma ajansı olma özelliğine sahiptir. Bölgenin gelişmesi ve diğer bölgelerle arasındaki farkı azaltmak maksadıyla 1950 yılında kurulmuştur. 145 üyeye sahip konsey tarafından yönetilen ajansta üyeler; meclis, belediyeler, valilikler, sanayi odaları, sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler ve üniversitelerden seçilmektedir. Konseydeki 23 üye bölge temsilcilerinden olmak zorundadır. 50 kişilik kuruldan oluşan ajansta, temsilcilerin yarısından fazlası işadamlarından seçilmektedir (Türkmen, 2004:10).

Ajansın kuruluşundan itibaren göstermiş olduğu başarı, Alsace bölgesini Fransa'da en gelişmiş bölgeler sıralamasında Paris'in arkasından ikinci sıraya yerleşmesini sağlamıştır. Bugün dünyanın her yerinden zengin yatırımcıların bölgeye gelmesiyle Alsace Bölgesi Paris'i de geride bırakarak Fransa'nın en çok yabancı sermayesine sahip

bölgesi olmuştur. Altı yüzden fazla yabancı sermayenin bölgeye gelmesini sağlayan ajans, yabancı sermaye payı diğer bölgelerde %19 seviyelerinde iken kendi bölgesinde %45 in üzerindedir (Apan, 2004:48).

Bölgeler arası farkları azaltmak için 1963 yılında Ülke Düzenleme ve Bölgesel Aksiyon Kurulu(DATAR) oluşturulmuştur. Fakat kurul sadece Paris ile diğer bölgeler arasında meydana gelen farkı kapatmak için çalışmıştır. 1968 yılında yapılan referandum ile bölgeselliğe geçiş kabul edilmemiştir. Bölgeselleşmenin kabulü 1982 yılında gerçekleşmiş olup bölgesel politikalarla ilgili değişim ancak bu tarihten sonra mümkün olmuştur. Bölgeselleşme sonrası DATAR'ın görevleri;

- Bölgede yapılacak iktisadi faaliyetlere destek olunması ve yol gösterilmesi
- Avrupa Ekonomik Topluluğu programlarının yerine getirilmesi
- İnceleme, değerlendirme ve öngörü çalışmalarını yürütme.

DATAR bu görevlerinin 26 bölgede uygulamaktadır. Fransa'nın ve Avrupa'nın ilk kalkınma ajansı olan Alsace Bölgesi Kalkınma Ajansı 'da bu 26 bölge arasında yer almaktadır (Türkmen, 2004:12-13).

2.6. Türkiye’de Bölgesel Planlamanın Tarihsel Dönüşümü veBKA’lar

2.6.1. Türkiye’de Bölgesel Planlamanın Tarihsel Dönüşümü

2.6.1.1. Planlı Dönem Öncesi

Türkiye Cumhuriyeti kuruluş tarihi olan 1923 ile 1950 yılları arasında herhangi bir kalkınma politikası uygulayacak güce sahip değildir. 1923-1950 yılları arasında geçen yirmi yedi yıllık süre planlı dönem öncesi olarak tanımlanmakta ve devletçilik akımının hâkim olduğu gözlenmektedir. Bu dönem içerisinde Teşviki Sanayi Kanunu, İzmir İktisat Kongresi, demir yolları millileştirilmesi ve İktisadi Devlet Teşekküllerinin fabrikalarını batıdan başlayarak ülkenin gelişmemiş bölgelerine kaydırılması gibi birçok çaba sarf edilmiştir. Fakat yatırımların batı bölgelerine kümelenmesine devam edilmiştir (Dinler, 2010:56).

1950 ile 1960 yılları arasında geçen sürede devletçilik akımı yerini yavaş yavaş liberal yaklaşıma bırakmaya başlamıştır. On yıllık süreyi kapsayan bu dönemde özel sektörün

teşvik edildiği ve özelleştirme politikalarına ağırlık verildiği gözlenmektedir. Fakat bu özelleştirme hareketleri sonrasında bölgesel olarak özel sektör yatırımlarının çoğu Ege ve Marmara bölgelerine toplanmıştır. Dolayısıyla liberal dönemde uygulanan adımlar 1950'lere kadar gösterilen çabalar gibi bölgesel farklılıkların giderilmesi yerine ulusal kalkınmanın gerçekleştirilmesi yönünde olmuştur (Özaslan ve Akpınar, 2005:237).

2.6.1.2. Planlı Dönem Sonrası

Planlı dönem öncesinde yapılan çalışmalar bölgeler arasındaki farklılıkları gidermekte başarılı olamamıştır. 30 Eylül 1960 tarihinde Başbakanlığa bağlı Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulması planlı döneme geçişin ilk adımı olmuştur. 1961 Anayasasıyla ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın gerçekleştirilmesi Kalkınma Planları hükmüne bağlanmıştır (MGK, 1993:21).

2.6.1.2.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

3 Aralık 1962 tarihli ve 11272 sayılı Resmi Gazete de ilanıyla birlikte 1963-1967 yıllarında uygulanacak Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulama konmuştur. Bu plan da Bölge Planlaması ve Kalkınmasını içeren özel bir bölüm bulunmaktadır. Bölüm dâhilinde ana ilkeler ve bölge politikaları belirlenerek potansiyel gelişme bölgeleri, geri kalmış bölgeler ve büyük kent bölgeleri olarak bölgesel ayırım yapılmıştır. Kalkınma Planının ana ilkeleri ve yöntemleri:

- Milli plan çalışmaları özü itibariyle farklı kesimlere ve çalışma organlarına bağlıdır.
- Çalışmaların esas alındığı uygulamalarda bölgelere dağılışı için gerekli incelemeler tamamlanmalıdır.
- Çalışmaların bölgeler perspektifinden incelenecek unsurlarla tamamlanabilmesi çok amaçlı bölge planlamasına bağlıdır.
- Uygulanacak planın, kalkınmanın bölgeler arasında meydana gelen dengesizlikleri engelleyici özellikte olması tarafından; aşırı şehirleşmenin kontrolü ve nüfus sorunlarının giderilmesini, kamu hizmetlerinin gelir dağılımını düzeltici nitelikte olmasını, bölgelerin sahip olduğu kaynakları yine bölgelerin gelişimini sağlayacak şekilde kullanılmasını hedeflemektedir (DPT, 2007:467).

Birinci Kalkınma Planı'nda az gelişmiş bölgelerin kalkınması maksadıyla sağlık hizmetleri ve az gelişmiş bölgelerde istihdam edilen personel ücretlerinde artış tedbirleri alınmıştır. Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde faaliyet gösterecek yatırımcılara özel %50 vergi indirimi tanınmıştır. Yine az gelişmiş bölgelere 1.BYK Planı döneminde eğitim, sağlık, konut gibi yatırımlarda öncelik gösterilmiştir. Söz konusu bölgeler tarım ile ilgili yatırımlarda ilk sırayı almıştır. Fakat planla birlikte her ne kadar az gelişmiş bölgelerin kalkınmasına yönelik tedbirler alınmış olsa da uygulamada farklı durumlar meydana gelmiştir. İmalat sanayinde öncelik gösterilen bölgelere yaklaşık olarak 8,5 milyon lira yatırım yapılırken aynı dönemde gelişmiş bölgelere yapılan yatırım 3,9 milyar lirayı bulmuştur. Bu örneklerden yola çıkarak dönem içerisinde az gelişmiş bölgelere yapılan yatırımlar toplam yatırımların %17,99'unu oluştururken gelişmiş bölgelerde %82.01'ini oluşturmaktadır (Gündüz, 2006:115).

2.6.1.2.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1968-1972) dönemi için, önceki plan döneminde uygulanan bölgelerarasındaki gelişmişlik düzeylerini azaltma politikalarının somutlaştırılarak devam edildiği görülmektedir. 2.BYK Planı kalkınma kutuplarının oluşturulması ilkesinden yola çıkarak az gelişmiş bölgelerin büyüyen merkezlere sahip olması gerektiği vurgulanmaktadır. Fakat bu kutuplar oluşturulurken, nelerin nasıl ve ne zaman yapılacağı hakkında bilgi verilmemiştir (Dinler, 2001:188).

Şehirleşmenin önem kazandığı dönemde, şehirli nüfusunun artışı ve bunun ortaya çıkaracağı sorunlar üzerine dengeli şehirleşme çalışmaları yapılmıştır. Planda öne çıkan konular:

- Bölgelerarasında dengeli gelişmeyi sağlamak için hizmet yatırımları ve hizmet yatırımdan yeteri kadar yararlanmayan kesim hedef alınarak yatırımların bölgelerde dengeli dağıtımı sağlanacaktır.
- Az gelişmiş bölgelerde ekonomik faaliyetlerin başlaması için kamu yatırımları gerçekleştirirken birden çok kuruluş yeri oluşturulacaktır.
- İktisadi güç olarak şehirleşmeden faydalanılacak ve şehirleşme bir kalkınma aracı görevi görecektir.

- Şehirleşmeyle birlikte sanayileşme ve tarımda modernleşme politikaları birlikte planlanacaktır.
- 2.BYK Planı dönemi için şehirleşme ve kalkınma konusunda ekonomik ve sosyal gelişmeler kilit rol oynayacaktır (DPT, 1968:5-12-13)

Dönem içerisinde Doğu Anadolu Bölgesi'ne yönelik özel bir plan yapılması kabul görmüş olduğu halde, bölgeler için hazırlanacak özel planların milli planı zedeleyeceği dolayısıyla gerçekleştirilmemiştir (Dinler, 2001:189).

Devlet yatırımları, özel yatırımlar, dış ticaret, kredi ve vergi politikaları ve teşvikler sonucunda birinci plan döneminde olduğu gibi ikinci plan döneminde de yatırımlar gelişmemiş bölgelere çekilememiştir (Çavdar, 1992:223).

2.6.1.2.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

1973-1977 dönemini kapsayan 3.BYK Planı'nda ilk uygulanan plana göre uygulanan politikalarla ilgili bazı değişiklikler yapılmıştır. Birinci planda ‘’ gelişmemiş bölge, az gelişmiş bölge, geri kalmış bölge ‘’ kavramları yerini ‘’ Kalkınmada Öncelikli Yöre ‘’ kavramına bırakmıştır. Kavramların değiştirilmesindeki temel amaç, gelişmiş bölgelerin içerisinde bulunan geri kalmış yörelerin bulunması ve gelişmemiş bölgelerin içerisinde de gelişmiş yörelerin bulunmasıdır. Buradan yola çıkarak homojen bölge tespiti zor, homojen alan tespiti daha kolay olacağı belirlenmiştir. Dolayısıyla uygulanacak politikaların sadece az gelişmiş bölgeleri değil az gelişmiş bütün yöreleri kapsayacağı milli bir planlama vurgusu yapılmaktadır (Çavdar, 1992:228).

Kalkınmada Öncelikli Yöreler ile ilgili ilkeler:

- Milli bütünlük ilkesinin gereğince iktisadi ve sosyal kalkınmanın sağlanması için kalkınmada öncelikli yörelerin sahip oldukları kaynakları uzun dönemli politikalarla uygulanması gerekmektedir.
- Kalkınmada öncelikli yöre olarak tespit edilen alanlarda kademeli programlar temelinde, birbirini tamamlayan tedbirlerle kalkınma gerçekleştirilecektir.

- Kalkınma çalışmalarının ulusal plan çalışmaları ile uyum içerisinde olması gerekmektedir. Özel olarak belirlenen yöreler için özel kalkınma planlarının hazırlanması, bütünlük ilkesi gereğince iptal edilecektir.
- Devlet Planlama Teşkilatı denetiminde kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör arasında uyumlu bir iş birliği sağlanmalıdır.
- Yörelerin kapsadığı il ve ilçeler her yıl belirlenecek ve yörelere, özel kesim yatırımlarının getirilmesi için uygulanacak teşvik önlemleri yıllık programlarda belirtilecektir (Dinler, 2001: 194-195).

2.6.1.3.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı

4.BYK Planı 1979-1983 dönemini kapsamakta ve kendinden önceki planları eleştirmektedir. Fakat yapılan bu eleştirilere rağmen herhangi bir karşıt politika uygulaması yapılmamıştır. 3.BYK Planında ilk olarak ortaya çıkan Kalkınmada Öncelikli Yöreler kavramının bu dönemde de etkin olduğunu görmek mümkündür. Yine KÖY uygulamalarında çoğunlukla Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinin kalkındırılması için alınan tedbirler devam etmektedir. KÖY'lere uygulanan teşvikler bu plan döneminde kanunlarla güçlendirilmiştir. Çıkarılan kanunlarla; yörede istihdam edilenlerin maaşlarında özel yatırım indirimi uygulanması ve vergi indirim oranının yükseltilmesi, belirlenen yörelerde yapılacak inşaat çalışmalarının vergi, resim ve harç muafiyeti getirilmiştir (Uzay, 2005:101).

İktisadi ve siyasi istikrarsızlık sebebiyle uygulanması bir sene geciken planda, kamu kesiminin üstlendiği sanayi politikalarıyla kendi kendine yeten ekonomi amaçlanmıştır (Takım, 2011:157).

Dördüncü Plan, devletçilik ve müdahalecilik ortamında hazırlanmıştır. Fakat 1979 yılı seçimlerinde liberal görüşleri savunan bir partinin iktidara gelmesi politikaların değişmesine neden olmuştur. 24 Ocak 1980 kararları sebebiyle uygulanamayan Dördüncü Plan'ın hedefleri şu şekilde sıralanabilir:

- Üretilen ürünler planlar dâhilinde sunulacak bir piyasa sisteminde işlemi gerçekleştirilecektir.

- Merkez Bankasının bankalar üzerinde denetimi arttırılacak ve kamu bankacılığının geliştirilmesi sağlanacaktır.
- Tarım sigortasının kanunlaşma çalışmalarına başlanacaktır.
- Tasarrufların KÖY'lerde yatırıma dönüşmesi için çok ortalık şirketler ve kooperatiflere teşvikler uygulanacaktır (Başol, 2012:109).

Sonuç olarak 4.BYK Planı gelişmiş bölgeler ve az gelişmiş bölgeler arasındaki farkı yok etme konusunda etkili olamamıştır (Dinler, 2001:213).

2.6.1.3.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

1985-1989 yılları arasında uygulanan planın önceki planlardan ayrılan en önemli farklı, ayrıntı ve gereksiz açıklamalara boğulmamış olmasıdır. Hedeflerin sayısal olarak verilmiş, uygulanacak politika ve önlemler yalın bir şekilde anlatılmıştır (İldırar, 2004:185).

24 Ocak kararlarının bu dönem içerisinde etkinliği sürdürülmüş ve geliştirilmiştir. Dolayısıyla özel kesim ve yabancı özel kesim yatırımlarına yapılan teşviklerde artış meydana gelmiştir. Türk parasının değerini koruma yasası kaldırılmış ve dış ticarete liberalleşmeye gidilmiştir (Dinler, 2001:215).

KÖY uygulaması Üçüncü ve Dördüncü Planlarda olduğu gibi 5.BYK Planında da uygulanmaya devam etmektedir. Bu plan dönemiyle ilgili temel ilkeler:

- KÖY'lerde planlanacak sanayiler yörenin potansiyel gücünü harekete geçirip yöre için itici bir güç olarak sektörler üzerinde gerçekleştirilecektir.
- KÖY'lerin geliştirilmesi ve diğer bölgelerle olan gelişmişlik farkının azaltılarak yok edilmesi temel hedeftir.
- Emegin yoğun kullanıldığı sanayi projeleri de büyük ölçekli yatırımlar gibi teşvik edilecektir.
- Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri, hayvancılık ve tarıma dayalı ürünleri Ortadoğu pazarı için teşvik edilecek ve büyük tesislerin kurulmasına yardımcı olunacaktır (DPT, 1985:163).

5.BYK Planı'nda uygulanan politikalar sonucunda, büyüme hızı ve dış ticarete olumlu sonuçlar ortaya çıkmıştır. Fakat yine bu dönemde enflasyon, gelir dağılımında bozulma ve borçlanmada(iç-dış) artış meydana gelmiştir (Başol, 2012:109).

2.6.1.3.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı

1990-1994 yılları arasında uygulanan 6.BYKP dâhilinde, 5.BYK Planında uygulanan bölgesel planlama yaklaşımı yerine KÖY politikaları içerisinde daha ayrıntılı çalışmalara yer vermek maksadıyla alt bölge odaklı planlama ilkesi benimsenmiştir. Diğer plan dönemlerinden farklı olarak bu plan dönemi içerisinde metropolitan bölge sıkıntıları kapsamlı olarak yer almıştır. Az gelişmiş bölgelerde yaşanan sıkıntıların yanı sıra, büyük kentlerin aşırı nüfus gibi sorunlarına önem verildiği anlaşılmaktadır. Bölge politikaları belirleme hususunda, AB'nin bölgesel politikaları bu plan döneminde ilk olarak dikkate alınmış ve ilke olarak benimsenmiştir (Dinler, 2010:194).

İlk olarak 4.BYKP' nında bahsedilen özel sektör teşvikine 6.BYKP' nında da devam edilmiştir. KÖY'ler bu plan döneminde yeniden saptanmış ve yeni kurulmuş olan Ardahan ve Iğdır illerinin eklenmesiyle toplam il sayısı 35 olmuştur. KÖY'ler kapsamında ikinci derecede olan Şanlıurfa, Artvin ve Erzincan bu plan döneminde birinci dereceye yükseltilmiştir (Gündüz, 2006:122).

6.BYKP' nında verimlilik artışı ve iller arasında uzmanlaşmaların sağlanması sebebiyle organize sanayi bölgelerinin kurulması az gelişmiş bölgelerin kalkındırılmasında etkili olacağı üzerinde durulmuştur. Organize sanayi bölgeleri için alınan önlemler şu şekildedir:

- Bölgeler arasındaki farklılıkları yok etmek amacıyla, organize sanayi bölgelerinin kurulması için teşvikler devam edecektir.
- Organize sanayi bölgelerinde istihdam edilenlerin eğitim ihtiyaçları için eğitim merkezleri kurulacaktır.
- İhtiyaç duyulduğunda tamamlayıcı rol üstlenecek küçük sanayi siteleri organize sanayi bölgelerinin yakınlarına kurulumu sağlanacaktır (DPT, 1992:106).

2.6.1.3.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

1996-2000 yıllarını kapsayan 7.BYKP, KÖY politikasının başarılı olduğunu fakat bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının devam ettiği ifade edilmektedir. 7.Planda, önemle vurgulanan bölgeler bir kez daha Güney Doğu ve Doğu Anadolu bölgeleri olmuştur. Bölgelerin gelişmemesinin sebebi; terör olaylarının azalmış olmasına rağmen, toplum içerisinde huzursuzluğa neden olmuş, yatırımların bu bölgelere gelmesini engellemiş ve hali hazırda var olan tesislerin tam kapasiteli bir şekilde çalışmasına engel olduğu belirtilmiştir (DPT, 1996:170).

7.BYK Planı ‘sürdürülebilir kalkınma’ ifadesinin ilk olarak kullanıldığı plan özelliğine sahiptir. Sürdürülebilir kalkınmada amaçlanan millî bütünlüğün sağlanması ve bölgeler arasındaki farkın azaltılmasıdır. Plana ilişkin bazı ilke ve önlemler şu şekildedir:

- Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinin illerini kapsayan, Onarım Projesi’ne dayalı işsizlik, hayvancılık ve konut sıkıntılarının giderilmesi için politikalar geliştirilecektir.
- Sürdürülebilir kalkınma anlayışı içerisinde bölge odaklı gelişme politikaları ve uygulanacak planlar, çevre koşulları ve çevre dengesi göz önüne alınarak hazırlanacaktır.
- Ülkede görece geri kalmış olan yörelerin sahip oldukları kaynaklar ve gelişme potansiyelleri değerlendirilecek ve gerekli gelişme projeleri hazırlanacaktır.
- Katma değer oluşturacak olan tesislerin kurulumu desteklenecek ve bu sayede işlenmeden bölge dışarısına gönderilen tarım ürünlerinin bulundukları bölgede işlenmesi gerçekleştirilecektir (DPT, 1996:175).

2.6.1.3.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

2001-2005 yıllarını kapsayan 8.BYKP’nda, 2001-2002 döneminde makroekonomik istikrarın sağlanacağı, 2003-2005 yıllarında yapısal reformlar devam edileceği ve kamu gelir-gider dengesinin orta vadeli olarak planlanabileceği, büyümenin sürdürülebilir bir yapıya sahip olması sağlanırken enflasyonun tek haneli rakamlarda tutulabilmesi için politikaların uygulanacağı söylenmektedir(Dinler, 2010:199).

8. Plan dönemi hedefleri arasında Maastricht Kriterleri ve Avrupa Birliği standartları yer almaktadır. 2001-2005 dönemi başlıca hedefleri belirlenirken, 2023 yılına kadarki uzun vadeli stratejide bu plan döneminde şekillenmiştir. 1998 yılında milli gelirin 206 milyar dolara ulaşması, Türkiye'yi dünya sıralamasında yirmi ikinci büyük ekonomi yapmıştır. 2023 yılına uzanan uzun vadeli planda hedef yıllık ortalama %7 büyüme ile 1,9 trilyon dolar milli hâsıla elde etmek ve dünyanın ilk on büyük ekonomisi arasında yer almaktır (Başol, 2012:114).

8.BYKP'nda uygulanacak yeni sanayi odaklı politikalar ve amaçların bazıları şu şekildedir:

- Alt yapısı hazır bir biçimde büyük işletmelerin hizmetine sunulan OSB'ler ve küçük işletmelere sunulan Küçük Sanayi Sitelerine ek olarak orta boy işletmelere sunulmak üzere Sanayi Siteleri çalışmaları başlatılacaktır.
- Yeni sanayi odaklarının oluşturulması için gereken eğitim, danışmanlık hizmetleri, ARGE desteği, işbirliği ve ortaklıklar, işletmelerin kurumsallaşması ve uzmanlaşmanın artışı gibi sanayi destek programlarına öncelik verilecek finansal olarak desteklenecektir.
- Doğu Anadolu Projesi'nin ilkeleri ve stratejileri belirlenecek ve Sekizinci plan döneminde içerisinde uygulanacaktır.
- Güney Doğu Anadolu Projesi'nin çalışmaları hızlandırıp 2010 yılına kadar tamamlanması sağlanacaktır (DPT, 2001:61).

2.6.1.3.9. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı

2007-2013 yıllarını içine alan 9.BYKP döneminde, Avrupa Birliği destekli kalkınma programı kapsamında Kalkınma Ajansları kurulmuş ve 2007 yılında uygulamaya konulmuştur (Başol, 2012:117).

9. Plan değişimin çok hızlı ve farklı boyutlarda olduğu, rekabet ve belirsizliği arttığı bir dönemde uygulanmıştır. Kapsam olarak plan, istikrarlı büyümenin sağlandığı, adil gelir dağılımına sahip, küresel anlamda rekabet gücü olan, Avrupa Birliği'ne üye olmak için uyum sürecini tamamlayan bir Türkiye hedefi ile 2001-2023 yıllarını kapsayan Uzun Vadeli Strateji kapsamında hazırlanmıştır. Plandaki temel ilkeler şunlardır:

- Az gelişmiş bölgeler başta olmak üzere, kalkınma ve büyüme potansiyeline sahip cazibe merkezleri belirlenecek ve bu merkezlerin alt yapısı geliştirilecektir.
- İktisadi, sosyal ve kültürel alanların her birini kapsayacak bir yaklaşım sergilenecektir.
- Toplum ile bütünleşerek, toplumsal katkının sağlanması ve katılımcılığın güçlendirilmesi esastır.
- İnsanı merkez gören yönetim ve gelişim anlayışı esastır.
- Piyasanın rekabetçi yapıda olması, kamunun etkin yönetilmesi ve demokratik toplum gelişmesi gibi kavramlar birbirleri arasında tamamlayıcı rol üstlenecektir.
- Politikalar belirlenirken kaynakların sınırlılığı düşünülecek ve öncelik sırasına göre hareket edilecektir.
- Uygulanacak politikalar vatandaşa yakın birimlerce yapılacaktır.
- Devlet ticari mal ve hizmet üretiminden uzaklaşıp, politika yapma, uygulama ve denetleme görevlerinin etkinliği arttırılacaktır (DPT, 2007:93).

2.6.1.3.10. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı

2014-2018 yıllarını kapsayan 10.BYKP’nda öncelikler çerçevesinde Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) ile ulusal ve bölgesel seviyede stratejiler belirlenmiştir. Üst ölçekli stratejilerde bölgesel ve sektörel politikaların birbirleriyle olan uyumunun sağlanması gerekmektedir. Bölgesel gelişme politikalarıyla bölgelerarası ve bölgenin kendi iç gelişmişlik farklarını azaltmak amaçlanmaktadır. Bölgesel gelişme politikaları belirlenirken, sektörlerde uygulanan politikalar ile uyumunun korunması ve bölgelerin ihtiyaçları doğrultusunda yenilikçi vasıtaların geliştirilmesi sağlanarak planlarla uygulamalar arasındaki bağlantının güçlendirilmesi hedeflenmektedir. 10.Plan’ın politika ve önlemlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

- Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde istihdam, üretim, ihracat ve gelir düzeyinin yükseltilmesi hedefiyle uygulanan Cazibe Merkezleri Programının uygulanmasına devam edilecek, koordinasyon ve izleme çalışmaları yürütülecektir.

- Kalkınma Ajansları, Yatırım Destek Ofislerinde istihdam edilecek yeni personellerin alımı gerçekleştirilip, eğitim ihtiyacı saptayacak ve kullanımda olan eğitimi sistemi geliştirilerek Yatırım Destek Ofisleri personeline eğitimler verilecektir.
- Kalkınma Ajanslarının AB ile eş finansmanlı olarak başlattığı projelerin gelişimi takip edilecek, gerekli yönlendirmelerde bulunacak ve eğitimler verilecektir.
- Bölgesel düzeyde uygulanacak girişim sermayelerinin kalkınma ajanlarının iş birliğiyle, finansman ihtiyacı olan katma değeri yüksek mal ve hizmet üreten işletmelerin yaygınlaşması için kullanılacaktır (Kalkınma Bakanlığı, 2018:261).

2.6.2. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları

Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kuruluşundan bugüne kadar uygulanan bölgesel politikalarda genelden yerele doğru bir kalkınma anlayışının hâkim olduğu görülmektedir. Ülke geneli için belirlenen ulusal kalkınma politikaları neticesinde istenilen sonuçların elde edilememesi, yerelden genele doğru bir kalkınma anlayışı gereksinimi ortaya koymuştur (Can, 2011:49).

Günümüze kadar uygulanan bölgesel kalkınma planlarının uygulamada sorun yaşaması ve başarıya ulaşamamasının başlıca sebebi, yerel dinamiklerin etkinliğini arttıracak “Kalkınma Ajansı” gibi bir kurumsal yapının kurulamamış olmasıdır (DPT, 2007:17).

Kalkınmanın sağlanması açısından; yerel aktörlerin bir araya getirilmesinin gerekliliği, sorunlarla doğrudan ilgilenilmesi ve sorunların çözümleri konusunda kararlarında etkili ve çabuk alınması ajansların önemini arttırmaktadır (Tamer, 2008:2).

2.6.2.1. Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu

Kalkınma Ajansları; 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluş, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, 25.01.2006 tarihinde TBMM Genel Kurulunda kabul edilmiştir. 08.02.2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 06.07.2006 tarihli ve 26220 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı” ile pilot olarak İzmir ilini içerisine alan İZKA, Mersin ve Adana illerini kapsayan ÇKA kurulmuştur (Resmi Gazete, 2006).

Tablo 3.Türkiye'de Ajansların Gelişimi

19.01.2005	Kalkınma ajanslarının kanun tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunuldu. Kalkınma ajansları için gerekli kanun meclis tarafından çıkarıldı ve Cumhurbaşkanı tarafından oynandı.
25.01.2006	Ajanslarla ilgili kanunun iptali için AYM'ne başvuruda bulunuldu.
06.07.2006	İki pilot bölgede kalkınma ajansları (İZKA ve ÇKA) kuruldu
30.01.2007	Danıştay yürütmenin durdurulması kararı verdi.
14.03.2007	AYM gerekçeli kararını verdi ve karar takriben üç ay sonra resmi gazetede yayınlandı.
30.11.2007	Danıştay'ın yürütmeyi durdurmasını takiben devam eden hükümlerin iptali ve yürürlüğün durdurulması sonucunda varılan hukuki süreçle ilgili kararı AYM 30.11.2007 tarihinde kararını vermiştir. Danıştay'ın aldığı yürütmeyi durdurma işleminin AYM tarafından kaldırılması sonucunda ajanslar faaliyet ve işlemlerinin devam etmesinin önünde bir engel kalmamıştır.

Kaynak: Akpınar, Taşçı, ve Özsan, 2013:13.

Kurumsal yapıları oluşturulan ÇKA 06.01.2007 tarihinde, İZKA ise 13.01.2007 tarihinde resmen açılmıştır. Çukurova ve İzmir bölgelerini kapsayan kısa vadeli Ön Bölgesel Gelişme Planları, DPT tarafından 2007 yılının Mart ayında onaylanmıştır. Fakat Danıştay'ın durdurma kararları sonrasında faaliyetleri durdurulmuş, Anayasa Mahkemesi'nin kanun hakkındaki kararının olumlu olması sonucunda 2008 yılının Mart ayında tekrar faaliyetlerine devam etmişlerdir. 22 Kasım 2008 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 10 Kasım 2008 Tarih ve 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, İstanbul, Mardin, Samsun ve Van illerinin merkez olduğu sekiz kalkınma ajansı daha eklenmiştir. 25 Temmuz 2009 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan Devlet Bakanlığını 16.06.2009 tarihli ve 2067 sayılı yazısı üzerine, 25.01.2006 tarihli ve 5449 sayılı kanunun 3.8 ve 2 nci maddelerine göre Bakanlar Kurulu tarafından 14.07.2009 tarihinde Tekirdağ, Balıkesir, Denizli, Kütahya, Bursa, Kocaeli, Ankara, Isparta, Hatay, Nevşehir, Kayseri, Zonguldak, Kastamonu, Trabzon, Kars ve Malatya illerinin merkez olduğu onaltı kalkınma ajansının kurulması kararlaştırılmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2008:12).

Tablo 4. Ajansların Kuruldukları Bölgeler, Ajansların Merkezleri, Ajansa Dahil Olan Şehirler ve Kuruluş Yılları

Bölge	Ajansa Dâhil Olan Şehirler	Ajansın Merkezi	Ajansın Kuruluş Yılı
TR31	İzmir	İzmir	2006
TR62	Adana, Mersin	Adana	2006
TR52	Karaman, Konya	Konya	2008
TR83	Amasya, Çorum, Samsun, Tokat	Samsun	2008
TRB2	Bitlis, Hakkâri, Muş, Van	Van	2008
TRC1	Adıyaman, Gaziantep, Kilis	Gaziantep	2008
TRC3	Batman, Mardin, Şırnak Siirt	Mardin	2008
TR10	İstanbul	İstanbul	2008
TRC2	Diyarbakır, Şanlıurfa	Diyarbakır	2008
TRA1	Bayburt, Erzincan, Erzurum	Erzurum	2008
TR21	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ	Tekirdağ	2009
TR22	Balıkesir, Çanakkale	Balıkesir	2009
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	Denizli	2009
TR33	Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak	Kütahya	2009
TR41	Bilecik, Bursa, Eskişehir	Bursa	2009
TR42	Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova	Kocaeli	2009
TR51	Ankara	Ankara	2009
TR61	Antalya, Burdur, Isparta	Isparta	2009
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	Hatay	2009
TR71	Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde	Nevşehir	2009
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	Kayseri	2009
TR81	Bartın, Karabük, Zonguldak	Zonguldak	2009
TR82	Çankırı, Kastamonu, Sinop	Kastamonu	2009
TR90	Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon	Trabzon	2009
TRA2	Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars	Kars	2009
TRB1	Bingöl, Elâzığ, Malatya, Tunceli	Malatya	2009

Kaynak: Dağdaş, 2010:174

Şekil2: Türkiye'de kurulan 26 bölgesel kalkınma ajansı

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, Bölgesel Kalkınma Ajansları 2016 Yılı Genel Faaliyet Raporu

2.6.2.2. Türkiye’de Kalkınma Ajanslarının Görev ve Fonksiyonları

5449 sayılı Kanuna dayılı çıkarımlar ile Türkiye’de kurulan Kalkınma Ajanslarının görev ve fonksiyonları şunlardır:

- Yerel yönetimlerin planlama tetkiklerine teknik destek sağlamak.
- Bölge planlarının uygulanması konusunda gerekli destekleri sağlamak, destelenen çalışmaların uygulama aşamalarını takip etmek, değerlendirmek ve neticeleri DPT Müsteşarlığına rapor etmek.
- Bölgede kamu, özel kesim ve sivil toplum örgütleri vasıtasıyla yürütülen plan ve programlar arasından önemli olan projelerin takibini sağlamak.
- Bölgelerin kalkınması için gerekli olan; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum örgütlerini arasında iş birliği sağlamak.
- Bölgelerin sahip oldukları potansiyeli tespit ederek bunların faaliyete geçirilmesini sağlamak, rekabet gücünü arttırmak ve yöredeki aktörlerin yaptığı çalışmaları desteklemek.
- Bölgelerin yatırım ve iş imkânlarını, diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla beraber ulusal ve uluslararası alanlarda tanıtmak.

- Bölge ajanslarının finansal yapısı, çalışmaları ve ajans ile ilgili diğer bilgilerin güncel olarak servis edileceği bir internet sitesi oluşturmak(Resmi Gazete, 2006).

2.6.2.3. Kalkınma Ajanslarının Hukuki Statüsü

Hukuki statü terimi, temelde tüzelkişiliğin türünü ifade etmektedir. Bu perspektiften, kalkınma ajanslarının tüzelkişiliğinin niteliği, tüzelkişilik olarak hukuki statüsünü ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, ajansların tüzelkişiliğinin türü, onların kamu hukuku tüzelkişisi ya da özel hukuk tüzelkişisi niteliğine sahip olduğunu belirtmektedir (Özay, 2004:123).

Kurumsal bir yapının hukuki statüsü, kurumun dahil olacağı hukuki rejime ve hukuk sistemi içerisindeki mevcut konumuna göre belirlenmektedir. Fakat, bir kurumsal yapının türünün “ kamu hukuku tüzelkişiliği mi? yoksa özel hukuk tüzelkişiliği mi? “ sorularının cevaplarını verirken çeşitli güçlüklerle karşı karşıya gelinmektedir. Bu kapsamda bir kısım kamu tüzelkişilerini özel tüzel kişilerinden ayırmak mümkün olmadığından dolayı, bu tür içerisine giren kamu tüzelkişiliği faaliyetleri sonucu meydana gelen uyuşmazlıkların tümü idari yargı mahkemelerinde görülmemektedir (Gözübüyük ve Tan, 2006:176).

Ajanslar, Anayasada açık bir şekilde kamu tüzelkişisi olduğu belirtilen kurumlardan olmamakla birlikte, özel hukuka dair özellikler taşımasına rağmen, özel hukuk kişileri olarak görülen vakıf, dernek ya da şirketlerden biri olmadığı da görülmektedir. 5449 sayılı Kanunda tüzelkişilikleri hakkında tam bir hüküm bulunmaması ve “Bölgesel Kalkınma Ajansları” uygulamasının Türkiye’de yeni bir oluşum olması, ajansların tüzelkişiliğinin niteliğinin belirlenmesini zorlaştırmaktadır (Tamer, 2008:57).

2.6.2.3.1. Kalkınma Ajanslarının Tüzelkişiliğinin Niteliği

Ajanslar ile ilgili Anayasa’da net bir ifade bulunmamaktadır. Kalkınma ajansları bir kısım özellikleri sebebiyle özel hukuk tüzelkişisi izlenimi oluşturmaktadır. Bu sınırlar içerisinde bilhassa 5549 sayılı kanunda açık bir şekilde kamu tüzelkişiliğinin ve ya ilişkili/bağlı/ilgili olduğu kuruluşun belirtilmemiş olması ve yine 5549 sayılı Kanunda

düzenleyici faaliyetler yapma yetkisi verilmemiş olmasından yola çıkılarak kamu hukuku tüzelkişiliğine sahip olmadığı belirlenmektedir (Tamer, 2008:66).

Anayasa’da bazı kurumların kamu tüzelkişiliği niteliğine sahip olduğu bilgisi doğrudan verilmektedir. Böyle olmakla beraber Anayasada yer almayan, yani hukuki niteliği belirtilmeyen fakat hukuken kamu tüzel kişisi olarak kabul gören kurumların var olduğu gerçeğiyle karşılaşmak mümkündür. Bu açıdan ajanslar incelendiğinde, 5449 sayılı kanunun 3.Maddesinin üçüncü fıkrasına göre, kalkınma ajanslarının bir tüzel kişi olduğu söylenmiş, fakat hangi nitelikte tüzel kişi olduğu söylenmemiştir. İlaveten aynı kanunda kalkınma ajanslarının merkezi yönetim ile münasebeti konusunda da bir açıklama bulunmamaktadır (Tamer, 2008:67).

Kalkınma ajanslarının kuruluşunu ertesinde yürürlüğe konulan 5523 sayılı kanunda yer alan kalkınma ajanslarının görevleri maddesinde sınıflandırılmanın “ kamu kurum ve kuruluşları, kalkınma ajansları ve özel sektör kuruluşları” şeklinde olması ajansların karma bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Fakat “karma yapı” ifadesinin kavramsal bir açıklımdan ziyade, hukuki olarak bir anlam ve değer barındırma net bir şekilde gözükmemektedir. Dahası idari rejim sisteminin uygulandığı Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde kamu ve özel hukuk ayrımı konusunda, idare ve faaliyetlerine farklı hukuki rejim uygulanmaktadır (Koçberber, 2006:61).

Kalkınma Ajanslarının tüzelkişiliğinin niteliği belirlenirken üç husus öne çıkmaktadır. İlk husus, ajansların ağırlıklı olarak kamu yararını ilk edinmiş bir kamu hizmetini yerine getirecek olmasıdır. Lakin bu hizmetin, diğer kamu hizmetlerinden ayrılmasını sağlayan konu, Anayasa’nın 166.maddesinde belirtilen “kalkınma” kavramının doğrudan devletin görevi olmasıdır. Bir diğer husus ise, Kalkınma Ajansları da dahil kamu hizmetlerinin bizzat devlet tarafından kurulması ve devletin yakın nezareti ve oryantasyonu altında yapılmasıdır. Son hususta ajansların yoğun olarak kamu kaynaklarından faydalanması, ajansların kamu tüzelkişiliği niteliğine sahip olduklarını belirtmektedir (Tamer, 2008:105).

2.6.2.4. Bölgesel Kalkınma Ajanslarının İdari Yapısı

“25 Ocak 2006 tarihinde kabul edilen 5449 sayılı kanun 7.maddesi”ne göre kalkınma ajanslarının teşkilat yapısı aşağıdaki gibidir:

- *Kalkınma kurulu.*
- *Yönetim kurulu.*
- *Genel sekreterlik*
- *Yatırım destek ofisleri* (Resmi Gazete, 2006)

2.6.2.4.1. Kalkınma Kurulu

Kalkınma kurulu, bölgelerin gelişme hedefleri doğrultusunda; bölgelerde bulunan kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, yükseköğretim kurumları, yerel yönetimler ve özel kesim arasında ortak faaliyetler kurmak, yöneltmek ve koordine etmek üzere oluşturulur. İllerin temsilini sağlayacak en fazla yüz üyeden meydana gelen kurul, tavsiye ve danışma birimi niteliğindedir. Kalkınma kurulunda görev alacak temsilcilerin seçildiği kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleri ve özel kesimin temsilci sayısı ve bunların görev süreleri kuruluş kararnamesi ile yapılmaktadır. Kurulun yapacağı ilk toplantıda bir Başkan ve bir Başkan Vekili kurul üyeleri arasından seçilerek iki yıl görev hakkı bulunmaktadır. Kurul, başkanın davetiyle yılda en az iki defa toplanmaktadır. Bunun yanında kurul üye tam sayısının beşte birinin talebiyle başkan toplantıya çağırılabilir (Aydemir ve Karakoyun,2011: 52).

Kalkınma Kurulunun 5449 sayılı kanunun 9. Maddesinde belirtilen görev ve yetkileri; “Tek ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulu temsilcilerini özel sektör veya sivil toplum örgütlerinden seçmek”. “Ajansın yıl içerisindeki faaliyetlerini ve iç denetim raporlarını değerlendirerek yönetim kuruluna öneri sunmak”. “Toplantı sonuçlarını DPT Müsteşarlığına sunmak” şeklinde sıralanabilir (Resmi Gazete, 2006).

2.6.2.4.2. Yönetim Kurulu

Yönetim kurulu, kamu kesimi ve özel kesim ortaklığıyla çalışmayı hedefleyen ajansların karar mekanizmasıdır. Kurulun temsilcilerini seçmesi, tek ilden oluşan bölge ve birden fazla ilden oluşan bölge yapılarına göre farklılık göstermektedir. Bölgelerin

tek ilden oluşması durumunda yönetim kurulu, vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu vasıtasıyla özel sektörya da sivil toplum örgütleri arasından seçilen üç temsilciyle oluşturulmaktadır. Bölgelerin birden fazla ilden oluşan yapıya sahip olması halinde yönetimin kurulu, ilvalileri, büyükşehir belediye başkanları ya da büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak şartıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarıyla oluşturulmaktadır. Diğer taraftan bölgelerin birden fazla ilden oluşan yapıya sahip olduğu illerde, ticaret ve sanayi odalarının birlikte kurulmamış olması durumunda, kurulda görev yapacak temsilci Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin Yönetim Kurulu vasıtasıyla belirlenmektedir (Özer, 2007: 175).

Yönetim Kurulunun 5449 sayılı kanunun 11. Maddesinde belirtilen görev ve yetkileri; “Yıllık çalışma programını DPT Müsteşarlığının onayına sunmak”. “Yıl içerisinde ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda bütçeyi yeniden ele alıp düzenlemek”. “Taşınır ve taşınmazların alım-satım ve kiralanmasına karar vermek”. “Altı aylık ara raporlar halinde yıllık raporları DPT Müsteşarlığı göndermek”. Personel alım ve çıkarımına karar vermek” olarak sıralanabilir (Özer, 2007: 176).

2.6.2.4.3. Genel Sekreterlik

Yönetim kuruluna karşı sorumlu olan genel sekreter, yatırım destek ofisleri ve genel sekreterliğin en üst yetki merci sıfatıyla ajansın icra organıdır.

Genel Sekreterliğin 5449 sayılı kanunun 14. Maddesinde belirtilen görev ve yetkileri; “Yönetim kurulunda alınana kararları uygulamak”. “Yıllık çalışma programı ile bütçeyi hazırlayıp yönetim kuruluna sunmak”. “Ajans gelirlerinin toplamayıp bütçe ve yönetim kurulu kararlarına göre harcamalar yapmak”. “Personel alımı ve çıkımı ile ilgili yönetim kuruluna teklif sunmak”. “Performans değerlendirmesi yapmak”. “Yönetim kurulunun kendisine devretmiş olduğu yetkileri kullanmak” olarak sıralanabilir (Resmi Gazete, 2006).

2.6.2.4.4. Yatırım Destek Ofisleri

Yatırım Destek Ofisleri, bölgede bulunan illerde yönetim kurulu kararı ile biri koordinatör olarak en fazla beş uzmandan meydana gelmektedir. Fakat en fazla beş uzmandan oluşan kurulun bölge ve ilin ihtiyaçlarına cevap vermemesi durumunda, yönetim kurulunun almış olduğu karar ve DPT Müsteşarlığının onayı sonrası arttırılabilir. Yatırım Destek Ofislerinin 5449 sayılı kanunun 16. Maddesinde belirtilen görev ve yetkileri; ‘‘ İllerde, özel sektör yatırımcılarının kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin işlemlerinde mevzuatta herhangi bir süre belirtilmemişse öncelik ve ivedilikle sonuçlanması için takip ve koordinasyonunu sağlamak’’. ‘‘Mevzuatta yer alan başvuru koşulları ve istenen belgeleri göstererek yatırımcılara bilgi vermek’’. ‘‘Başvuruların ön incelemesini yapmak’’. ‘‘ iş ve işlemler konusunda valilik ve genel sekreterliğe bilgi sağlamak’’ olarak sıralanabilir(Resmi Gazete, 2006).

2.6.5.Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Finansman Kaynakları

5449 sayılı kanun 19. ve 20. Maddelerinde kalkınma ajanslarının gelir ve giderleri konusu düzenlenmiştir. Kanunu 19.maddesine göre ajanslarının gelir kaynakları;

- ‘‘Merkezi yönetim bütçesinden aktarılan paylar’’,
- ‘‘İl özel idarelerinden aktarılan paylar’’,
- ‘‘Belediyelerden aktarılan paylar’’,
- ‘‘Sanayi ve ticaret odalarından aktarılan paylar’’,
- ‘‘AB ve diğer uluslararası fonlardan sağlanan kaynaklar’’,
- ‘‘Faaliyet gelirleri’’,
- ‘‘Alacaklardan tahsilatlar (önceki yıllar)’’,
- ‘‘Faiz gelirleri’’,
- ‘‘Kişilerden alacaklar’’,
- ‘‘Para cezaları, gibi kalemlerden oluşmaktadır’’.

Özetle kalkınma ajanslarının genel bütçe ve özel fonlardan finanse edildiklerini söyleyebiliriz. Ayrıca ajanslar endüstrileşmeyi desteklemek maksatlı proje hazırlarlar ve devlet fonlarından kredi almaya çalışırlar(Resmi Gazete, 2006).

Aynı kanunun 20. maddesine göre ajansların giderleri;

- “*Personel ücretleri*”,
- “*İhbar ve kıdem tazminatları*”,
- “*Sosyal haklar, fazla mesailer*”,
- “*Ödül ve ikramiyeler*”,
- “*Diğer ödemeler*”,
- “*İşsizlik sigorta fonuna ödemeler*”,
- “*Sosyal güvenlik kurumuna ödemeler*”,
- “*Yolluklar*”,
- “*Görev giderleri*”,
- “*Hizmet alımları*”,
- “*Temsil ve tanıtma giderler*”,
- “*Tüketime yönelik mal ve malzeme alımları*”,
- “*Teknik destek giderleri*”,
- “*Proje teklif çağırısı yöntemiyle verilen destekler*”,

olarak belirlenmiştir(Resmi Gazete, 2006).

BÖLÜM 3: DOĞU MARMARA KALKINMA AJANSI (MARKA)

Kalkınma Ajansları Türkiye’de bölgeler arasında meydana gelen gelişmişlik farklarını yok etmek, geri kalmış yörelerde hızlı ve sürdürülebilir bir kalkınma oluşturulması amacıyla bölgesel kalkınma vasıtası olarak 25.01.2006 tarihli ve 5449 sayılı ‘‘Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun’’ sonucunda Düzey 2 bölgeleri kurulmuştur. Düzey 2 bölgeleri arasında ilk olarak 2006 yılında İZKA ve  KA ajansları kurulup, diğör bölge ajanslarının kurulması 2008 yılından sonra olmuştur (Karaarslan, 2008: 105).

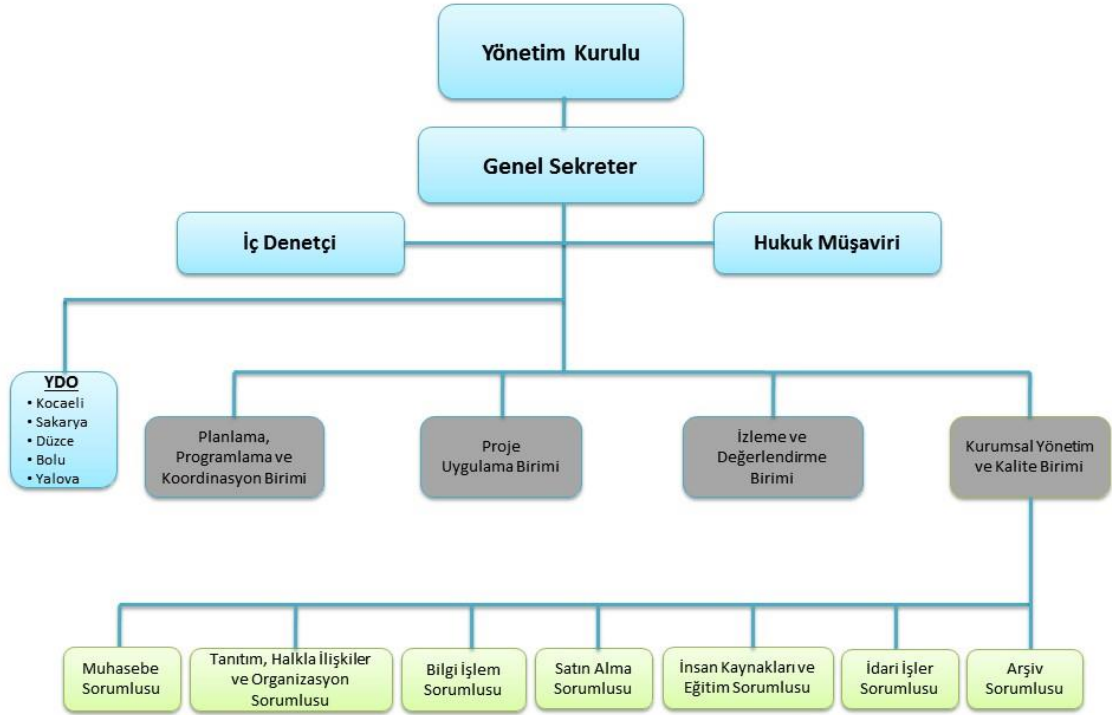
Doğ  Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA) 5449 Sayılı Kanun’un 3.maddesi gereğince T.C. Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda, 25.07.2009 tarihli ve 27299 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 14.07.2009 tarih ve 2009/15236 Karar Sayılı ‘‘Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararı’’ ile kurulmuştur. Ajansın görev bölgesi Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya ve Yalova illerinden oluşmakta merkezi Kocaeli ilinde bulunmaktadır. Ajansın kamu tüzel kişiliğini haiz olup, bu bağlamda kamusal görev ve yetkiler ile donatılmıştır (MARKA, t.y.).

Ajansın Misyonu TR42 bölgesinde yaşam kalitesini artırmak amacıyla sürdürülebilir kalkınmayı sağlayabilmek için sosyal ve iktisadi kaynakların tam ve etkin bir şekilde kullanılıp değerlendirileceği stratejileri belirlemek, girişimcilik ve innovasyonu teşvik ederek TR42 bölgesini cazibe merkezine dönüştürmek ve tüm paydaşlarla koordinasyonu ve çalışanlarının katılımını sağlayarak, bu stratejileri uygulamak için hazırlanan plan ve programlar çerçevesinde nitelikli ve yönlendirici faaliyetlerde bulunmaktadır. Ajansın Vizyonu ise TR42 bölgesi için sürdürülebilir kalkınmada küresel standartlara ulaşmış ve iş mükemmelliği doğrultusunda sürekli kendini revize eden MARKA ajans olmak (MARKA, t.y.).

3.1. Ajansın Teşkilat Yapısı

Doğ  Marmara Kalkınma Ajansı, karar ve onama organı olarak görev yapan Yönetim Kurulu, danışma organı niteliğindeki Kalkınma Kurulu ve İcra makamı olan Genel Sekreterlik d hilindeki birimler ile doğrudan olarak genel sekretere bağlı olarak  alışan Yatırım Destek Ofisleri vasıtası ile faaliyetlerini yürütmektedir

Şekil 3.Doğu Marmara Kalkınma Ajansı Teşkilat Yapısı

Kaynak: MARKA, <http://www.marka.org.tr/sayfa/13/76/organizasyon-yapisi>

3.1.1. Yönetim Kurulu

Yönetim Kurulu ajansın karar organı niteliğindedir. Yönetim Kurulu Başkanı ajansın temsilcisidir. Yönetim Kurulu Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya ve Yalova illerinin valileri, büyükşehir belediye başkanları, belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ile ticaret ve sanayi odası başkanlarının yer aldığı 18 üyeli bir kuruldur. Yönetim Kurulu Başkanlığını Düzce Valisi Sayın Zülkif DAĞLI; başkan vekilliğini ise Kocaeli Valisi Sayın Hüseyin AKSOY yürütmektedir (MARKA, t.y.).

3.1.2. Kalkınma Kurulu

8 Nisan 2013 tarihli ve 2013/4748 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan “Kalkınma Ajansları Kalkınma Kurullarına Temsilci Gönderecek Kurum ve Kuruluşların Belirlenmesi ve Bazı Bakanlar Kurulu Kararlarında Değişiklik Yapılması Hakkında Karar”ın 1’inci maddesi ile belirlenen ve söz konusu Kararın ekinde yer alan

kalkınma kurullarına temsilci gönderecek kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarını gösteren Kalkınma Kurulu Üye Listelerine ilişkin tablo,15 Ağustos 2016 tarihli ve 2016/9112 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlükten kaldırılmasından dolayı Kalkınma Kurulu üye bilgilerine erişilememektedir.

3.1.3. Genel Sekreter

Genel Sekreter ajansın icra organı niteliğini taşımaktadır. Yatırım destek ofislerinin en üst amiri olan Genel Sekreter, yönetim kuruluna karşı sorumluluk taşımaktadır. Ajansın Genel Sekreterliğini Dr. Mustafa ÇÖPOĞLU yapmaktadır. Sekreterlik bünyesinde;

- Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi
- Proje Uygulama Birimi
- İzleme ve Değerlendirme Birimi
- İç Denetim
- Kurumsal Yönetim ve Kalite Birimi
- Hukuk Müşavirliği
- Yatırım Destek Ofisleri bulunmaktadır (MARKA, t.y.).

3.1.3.1. Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi

PPKB, bölge için ekonomik, kültürel ve sosyal gelişmeyi hızlandıracak ve rekabet gücünü arttıracak çalışmalar yapmaktadır. Yöredeki iktisadi aktörlerin katılımının sağlanması ve sektörel bazda plan ve programlar hazırlanması, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapılması ve mevcut kapasitenin geliştirilmesiyle ilgili faaliyetlerin yürütülmesinden sorumludur. Birimin Başkanı olan Uzman Personel, Genel Sekreter tarafından seçilerek Yönetim Kurulu onayı ile görevine başlar (MARKA).

3.1.3.2. Proje Uygulama Birimi

PUB, Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi tarafından hazırlanmış olan bölge planı ve bölgesel operasyonel programlar dâhilinde gerçekleştirilecek destek programlarının yönetiminden sorumludur. Destekler çerçevesinde, başvuruların alınması işleminden destekleri almaya hak kazanan projelerinde belirlenmesi ve başvuru

sahiplerinin gerekli evrak işlerinin tamamlanmasına kadar olan süreçten Proje Uygulama Birimi sorumludur. Birimin başkanı olan Uzman Personel, Genel Sekreter tarafından seçilerek Yönetim Kurulunun onayıyla görevine başlar (MARKA, t.y.).

3.1.3.3. İzleme ve Değerlendirme Birimi

İDB, ajansın hazırlamış olduğu plan ve programların ve desteklenen projelerin izlenmesi, değerlendirilmesi, bilgilerin toplanması, analizlerin yapılması ve gerekli mercilere bildirim konusunda çalışmaları gerçekleştirir. Destekleme projelerinin verimlilik, etkinlik, oluşturduğu etki ve sürdürülebilirliği hususunda belirli aralıklarla takibinin yapılmasını sağlar. Dolayısıyla, destek programları kapsamında başarılı olan projelerin, uygulanması, takibi, yasa ve usullere uygunluğunun kontrolü, proje sahiplerinin sorun ve ihtiyaçları birimin sorumluluk alanını oluşturmaktadır. Birimin Başkanı olan Uzman Personel, Genel Sekreter tarafından seçilerek Yönetim Kurulu onayı ile göreve başlar (MARKA, t.y.).

3.1.3.4. Yatırım Destek Ofisleri

5449 Sayılı Kalkınma Ajansları Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki 15inci madde gereğince, bölgelerde yer alan illerde, Yönetim Kurulu Kararıyla bir tanesi koordinatör olmak üzere, en fazla beş uzmandan meydana gelen yatırım destek ofisleri oluşturulmaktadır. Ofislerde çalışan personel sayısı bölgeye ve il ihtiyaçlarına karşılık veremediği durumda sayı, Yönetim Kurulu kararı ve Kalkınma Bakanlığı onayıyla arttırılabilir. YDO, Uzman Personel ve Destek Personellerden oluşmaktadır. Yatırım Destek Ofisi Koordinatörü Genel Sekreter tarafından seçilir ve Yönetim Kurulu onayı ile göreve başlar. YDO Koordinatörü doğrudan Genel Sekretere bağlıdır. Bolu'da biri Koordinatör olmak üzere iki, Düzce'de biri koordinatör olmak üzere iki, Kocaeli'nde biri Koordinatör olmak üzere altı, Sakarya'da biri Koordinatör olmak üzere dört ve Yalova'da biri koordinatör olmak üzere iki personel görev yapmaktadır (MARKA, t.y.).

3.1.3.5. Kurumsal Yönetimi ve Kalite Birimi

KYKB, Birimin Başkanı olan Uzman Personel, Genel Sekreter tarafından seçilerek Yönetim Kurulu onayı ile göreve başlar. Birimin temel görevleri aşağıdaki gibidir:

- Ajansın verimli ve etkili çalışabilmesi için gerekli olan işlemleri yürütmek,
- Ajansın İK politikasını uygulamak,
- Ajansın İK eğitim politikalarını uygulamak,
- Ajans birimlerine çeşitli konular hakkında bilgiler vermek,
- Ajansın gelir ve alacak takibini yapmak, bütçe ve muhasebe konularında gerekli mali sorumlulukları yürütmek.
- Genel Sekreterlik tarafından verilen ikiz görevleri yerine getirmek (MARKA, t.y.).

3.1.3.6. Hukuk Müşavirliği

Genel Sekreterliğe bağlı olarak çalışan Hukuk Müşavirliği yine Genel Sekreterliğe karşı sorumludur. Avukatlık ruhsatnamesine sahip ve uzman personel vasfına sahip kişiler içerisinde bir kişi Genel Sekreterlik tarafından görevlendirilir. Hukuk Müşavirliği biriminin görevleri aşağıdaki gibidir:

- Davalarda, icra ve takiplerde gerekli bilgi ve belgeleri hazırlamak,
- Ajansın çıkarları doğrultusunda, anlaşmazlıklardan doğacak engelleyici hukuki önlemleri zamanında almak,
- Tarafı olduğu dava, icra ve takiplerde ajansın temsilciliğini yapmak,
- Ajansın hizmet alımı yoluyla temsil ettirilen dava ve icra/iflas takiplerini koordine etmek,
- Personeller hakkında düzenlenen inceleme ve soruşturma raporlarını incelemek ve gerekli işlemleri yapmak (MARKA, t.y.).

3.1.3.7. İç Denetçi

Ajansın faaliyetlerine değer eklemek ve geliştirmek maksadıyla iktisadilik, verimlilik ve etkililik esaslarına göre yönetildiğinden emin olmak ve rehberlik yapmak için uygulanan danışmanlık çalışmalarıdır. Ajansın bütün işlem ve çalışmaları iç denetimin sınırları içerisinde yer alır. Denetimler risk seviyesi temel alınarak sistemli ve düzenli bir tutum ile denetim standartlarıyla uyum içerisinde yapılır. İç denetim çalışmaları, alakadar mevzuat, kamu iç denetim standartları ve meslek ahlak prensipleri dikkate alınarak yürütülür (MARKA, t.y.).

3.2. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı'nın Yapmış Olduğu Yatırım Desteklerinin Kalkınmayla Olan Etkisinin Ampirik Analizi

Bu bölümde Doğu Marmara Kalkınma Ajansı'nın, D zney-2 bazında TR42 bölgesinde yapmış olduğu yatırımların bölgenin kalkınmasına olan etkileri ampirik olarak ortaya konulacaktır. Ampirik analizden önce bu konuyla ilgili yapılan çalışmaları kapsayan yabancı ve Türkiye'de yapılan benzer çalışmaların literatür taraması verilmiştir.

3.2.1. Ampirik Literatür Taraması

Literatür incelenmesinde Kalkınma ajansları hakkında Dünya'da ve Türkiye'de yapılmış birçok çalışmaya rastlanmaktadır.

Dünya'daki çalışmaları incelediğimizde, Reeves (2006), Avrupa Birliği ve Türkiye'de bölgesel olarak kalkınmayı incelemiştir. İncelemesinde, AB'de uygulanan bölgesel politikaların ekonomik ve sosyal olarak Türkiye'de uygulanabilirliğini araştırmıştır. Araştırması sonucunda Türkiye'de var olan bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi ve bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesi için Türkiye'nin Avrupa Birliğine  yeliği öncesinde mali yardım fonlarından yararlanması gerektiğini saptamıştır. Diğer taraftan kalkınma programı dâhilinde Türkiye'de geri kalmış bölgelerde tarımın yapılandırılması, istihdam artışıının sağlanması ve hızlı büyüme gösteren kentleşme çalışmalarından uzaklaşılması gerektiğini vurgulamıştır.

Walburn (2006), kalkınma ajanslarını bölgelerde kalkınmayı etkileyici bir ekonomik aktör olarak değerlendirmiştir. Ajansların bölgelerde gerçekleştireceği kalkınma çalışmalarını yalnız başına yapmamasını, politikalarını uygularken; siyasetçileri, iş adamlarını ve sivil toplum örgütlerinin de çalışmalara katılmasının önemini belirtmiştir. BKA'larının bölgelerin iktisadi durumuyla ilgili bilgi merkezi olmasının yanı sıra, uygulayacağı politikaların ulusal program ve yöntemlerle uyumlu olmasının altını çizmiştir.

Bir diğer çalışmada, Halkier (2006) Avrupa Birliği'nde Ajanslarla ilgili incelemelerde bulunmuş ve incelemeye göre Ajansların bölgelerdeki kalkınmaya ne düzeyde bir etkisi olduğunu araştırmıştır. Kalkınma Ajansları çalışmalarını gerçekleştirirken, yalnızca kendi uygulamalarıyla sınırlı kalmayıp beraber çalıştığı kurum ve kuruluşlarla sürekli

etkileşim ve bilgi paylaşımına ihtiyaç duyduğu görüşünü belirtmiştir. Gerçekleştirilen etkileşim ve bilgi paylaşımının bölgedeki tüm aktörlerinde etkisiyle yeniliğe yol açacağını söylemiştir.

Rodriguez, Pose, Pike ve Tomaney (2007) globalleşme ve kalkınma kavramlarını bir arada değerlendirmişlerdir. 1940-70 yılları arasında kalkınma, 70'lerden sonra ise globalleşme olarak ele almışlardır. 1940'lardan 70'lere kadar ekonomide devletin uyguladığı iktisadi politikalarla ithalat, endüstri dönüşümü ve toprak ıslah çalışmalarından bahsedilirken, bölgesel düzeyde iktisadi ve sosyal kalkınma olgularının etkili olduğu gözlemlenmiştir. 70'lerden sonra ise gelişen dünya düzeni ile serbest piyasa sistemi, küresel piyasalara katılım, ihracat odaklı endüstrileşme, verimlilik artışı ve özelleşme olgularından bahsetmişlerdir.

Koyuncu (2006) Avrupa Birliği'ndeki Kalkınma Ajanslarından yola çıkarak Türkiye'de Kalkınma Ajanslarının uygulanabilirliği hakkında bir incelemede bulunmuştur. Sürdürülebilir kalkınma olgusunun Türkiye'de sağlanabilmesi amacıyla Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde çalışmalarını yürüten ajanslar örnek alınarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda Kalkınma Ajanslarının bölge ekonomilerine olumlu katkıda bulup bölgesel farklılıkların giderilmesine etki edeceğini belirtmiştir. Ajansların bölgede yer alan iktisadi aktörlerin projelerine gerekli finansman ve rehberlik desteği sunmasının girişimciliğe ayrı bir önem yüklediğinin göstergesi olduğunu vurgulamıştır.

Gönül (2007) yapmış olduğu çalışmada, Türkiye'de bulunan BKA'ların bölge plan ve politikaları ile uyumunu ve aralarındaki iktisadi etkileşimi incelemiştir. İzmir Kalkınma Ajansı kapsamında bölgedeki iktisadi aktörlerle ilgili saha çalışmasında bulunmuş ve aktörlerin ajanslar hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını gözlemlemiştir. Ajansların bölge kalkınmasına faydasının artırılması, eksikliklerin giderilmesi ve yasal zeminlerinin düzeltilmesine bağlı olduğunun altını çizmiştir.

Kaya (2007) çalışmasında Türkiye'de BKA'ları mülakat, odak grup toplantıları, anket ve gözlem metotlarını uygulayarak incelemiştir. Anket sonuçlarını yorumlamak için varyans analizi yönetimini kullanmıştır. Analizin sonucunda, çoğunluk olarak kalkınma ajanslarının gerekliliği kanısına varılmıştır. Mülakat değerlendirmelerinde ise kalkınma ajanslarının yeni bir olgu olmasının yol açtığı bilgi yetersizliği sonucuna varılmıştır.

Diğer yandan pilot uygulama olan İzmir Kalkınma Ajansı ve Çukurova Kalkınma Ajansı değerlendirmelerinde ajansların başarılı olduğu sonucu gözlemlenmiştir.

Diğer bir çalışmada Taş (2008) kalkınmada BKA'ların etkisini incelemiş, Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajanslarının daha önceleri merkezi yönetime bağlı olan politikalarıyla karşılaştırmıştır. Kalkınma politikalarının merkez yerine yerel olarak yönetilmesini savunana Taş'a göre, bir bölgenin veya yörenin ihtiyaçlarını ve imkânlarını sadece yine o bölgede yaşayan insanların anlayabileceğini ifade etmiştir. Dolayısıyla bölgede yaşayan insanların ajanslar ile birlikte hareket etmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Başka bir çalışmada Yazkan (2008) Bölgesel Kalkınma Ajansları'nın bölgeler arasında farklılıkların giderilmesinde etkili olacağı görüşünden yola çıkmıştır. Türkiye'de kalkınma ajanslarının Avrupa Birliği uyum süreciyle beraber bölgesel kalkınma politikaları kapsamında fonlardan elde edeceği destek sayesinde bölgeler arasında oluşan eşitsizlikleri azaltacağını belirtmiştir.

Çölkesen (2009), çalışmasında Türkiye ve İngiltere'de bulunan BKA'lar arasında karşılaştırma yapmış ve ajanslar arasında birtakım benzerliklerle beraber farklılıklarında var olduğu sonucuna ulaşmıştır. En dikkat çekici farkın Türkiye'de yer alan kalkınma ajanslarının İngiltere'de yer alan ajanslara kıyasla verimliliği açısından daha yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonucun nedenini Çölkesen, Türkiye'deki ajansların daha merkezi yapıda olmasına bağlamıştır. Dolayısıyla İngiltere'de bulunan ajans modelinin Türkiye'de uygulanmasının meşakkatli bir süreç olduğu kanısına ulaşmıştır.

Özer (2010) BKA'ların yapısı ve işlevleri üzerine bir çalışma yapmış ve çalışmasında pilot iki kalkınma ajansı olan İzmir Kalkınma Ajansı ve Çukurova Kalkınma Ajansı örnek almıştır. Ajansların iktisadi aktörler ile birlikte sosyal sermayeye binaen politikalarını sürdürmesi gerektiğini savunmuştur. BKA'ların bağımsızlığını ele alarak, faaliyetlerinde serbest hareket etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bununla birlikte kalkınma ajanslarının fonksiyonelliğindeki temel problemin tüzel kişiliklerinden kaynaklandığını ifade etmiştir.

Aslan (2009) alışmasında Bölgesel Kalkınma Ajanslarının bölge ekonomilerindeki dinamikliğini ve kırsal kalkınmaya olan yararını ele almıştır. Aslan, incelemesinde İngiltere’de bulunan ajansları değerlendirmiş ve aynı uygulamanın Türkiye’de kırsal alanlar için uygulanması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca kalkınma ajanslarının hizmet edecekleri bölgenin potansiyelini en iyi şekilde belirleyip, kırsal alan dışında kalan bölgelerin olumsuz etkilenmemesi için gerekli olan önlemlerin alınması gerektiğini vurgulamıştır.

Bir başka çalışmada Arslan (2010) BKA’ların Türkiye ekonomisine etkilerini değerlendirmiştir. Bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını azaltmak için uygulanan politikaların kalıcı bir çözüm olmadığını, dahası yürütölen faaliyetlerin ekonomiye olumlu bir katkısı olmadığını ifade etmiştir. Uygulanan politika ve yürütölen faaliyetlerin başarısız olmasının sebebini kendine mahsus bütçeye sahip olmamasına bağlamıştır. ‘‘Plan Ölçek’’ kavramının bölgesel kalkınma için en değerli ölçek olduğunu ve kapsamının il sınırları olması gerektiğini savunmuştur. Dolayısıyla BKA’ların bölgelerin ekonomisine fayda sağlayacağını, ajansların gereklilik yerine zorunluluk olarak görölmesini belirtmiştir.

Baş (2012) BKA’ların mali, idari ve politika uygulamaları arasındaki ilişkiyi incelemiş performans değerlendirmesi yapmıştır. Değerlendirme sonucunda elde edilen ampirik değerlerin ajansların performanslarını, diğör kurum ve kuruluşlar ile olan birlikteliklerin, sempozyumların, fuarların, kongrelerin ve düzenlenen organizasyonların doğrudan etkilediğini açıklamıştır. Dahası proje teklifi çağırısı ve mali destek programları, BKA’ların performans değerlerinin yüksek çıkmasının en önemli nedeni olduğunu belirtmiştir.

Merdan (2012) alışmasında Türkiye’deki BKA’ların, Dünya’daki ve AB’deki ajanslarla karşılaştırmasını yapmış ve ölkö ekonomilerine olan katkılarını karşılaştırmıştır. Karşılaştırmalar neticesinde BKA’ların bölgesel kalkınmaya olumlu etki ettiğini ve proje teklif çağrılarının başarılı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Merdan, bütün bölgesel kalkınma ajanslarının birbirleriyle iletişim ve etkileşim içinde olması gerektiğinin altını çizmiştir.

Bir diğerk çalışmada ise İçen (2012) İZKA örneğı üzerinden, Türkiye’de ajansların kırsal kalkınmaya olan etkilerini ele almıştır. İzmir Kalkınma Ajansı kapsamında kırsal kalkınma politikalarıyla ortaya çıkan değışimi tespit etmek maksadıysa destek programlarından yararlanan ve kar amacı güden firmalar için anket çalışması yapmıştır. Anket sonucunda İzmir Kalkınma Ajansı’nın mali destek programlarıyla bölge kalkınmasını desteklediğini belirtmiştir.

3.2.2. Veri Seti

Çalışmadan kullanılan ekonometrik modeller Granger-Nedensellik Testi Analizi ve En Küçük Kareler (EKK) Yöntemiyle Regresyon Analizi’dir. Bu testler yardımıyla ajansın yapmış olduğı yardımların TR42 Bölgesi’nde İGE, GSYH, İhracat ve İthalat üzerine etkileri incelenmiştir. Veriler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Doğı Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA) veri tabanlarından derlenmiş ve 2010-2016 dönemine ait yıllık verileri kapsamaktadır.

Çalışmada Eviews 9 paket program kullanılmıştır. Analizde; İGE: insani gelişme endeksini, GSYH: gayri safi yurtiçi hasılayı dolar bazlı, İHR: ihracatı (dolar) ve İTH: ithalatı (dolar) ifade etmektedir.

3.2.3. Analiz ve Bulgular

Bu bölümde yapılan ekonometrik analiz ve uygulama sonucu elde edilen veriler hakkında bilgiler, değışkenler, ver setleri ve kullanılan modeller yer almaktadır.

3.2.3.1. Granger Nedensellik Testi

İstatistiki anlamda nedensellik, belirli bir zaman serisi değışkenlerinin gelecekteki tahmin değışkenlerinin, kendisi yada bağlantılı başka bir zaman serisi değışkeninin geçmiş dönem değışkenlerinden etkilenecek sonuca ulaşılmasıdır. (Işığıçok, 1994:94).

Granger (1969) nedensellik için, ‘‘Y’ nin öngörüsü ile X’ in geçmiş değışkenlerinin kullanılması durumunda X’ in geçmiş değışkenlerinin kullanılmamasına göre daha başarılı sonuç elde edilir ise X, Y’ nin Granger Nedenidir’’ biçiminde bir açıklamada bulunmuştur. Bu açıklamanın doğruluğı test edildikten sonra aralarındaki ilişki $X \rightarrow Y$ biçiminde ifade edilir.

Granger(1988) nedensellik sınaması için oluşturulan model, yapısal ekonometrik bir model ortaya koymamaktadır. Burada kastedilen, nedensellik sınamalarının gerçekleştirilmesidir, geleceğe yönelik bir tahmin amaçlanmamaktadır. Dolayısıyla modelde yer alan değişkenler durağan hale getirilmeli ya da önceden filtrelenmelidirler.

İki değişkenli genel VAR modeli,

$$X_t = A(L)X_t + B(L)Y_t + u_{1t}$$

$$Y_t = C(L)X_t + D(L)Y_t + u_{2t} \quad (1)$$

Şeklinde ifade edilmektedir. Burada A, B, C ve D ögelerini, L ise gecikme işlemcisini temsil etmektedir. Durağanlık için parametre matrisine ilişkin karakteristik denklemin köklerini (-1, +1) aralığının dışında (outside the unit circle) olması gereklidir. Regresyon artıkları u_{1t} ve u_{2t} 'nin ise bağımsız ve aynı zamanda sıfır ortalama ve sabit varyansa sahip oldukları varsayılmaktadır.

(1) Numaralı model için uygun gecikme yapısı modelin seçim ölçütleri sayesinde belirlenir ve devamında modelin parametreleri en küçük kareler yöntemiyle tahmin edilir. “Y, X’ in Granger Nedeni Değildir” boş hipotezinin sınanması, X’ in bağımlı değişken olduğu denklem için, Y’ ye dair parametlerin ortaklaşa sıfır olduğunun testini gerekli kılar. Test algoritması “Y, X’in Granger Nedeni Değildir” boş hipotezinin sınanmasıyla beraber başlar. Bu sınama için uygulamada F, olabilirlik oranı ve Wald testleri gibi testler kullanılmaktadır. Fakat en geniş kullanım F testi üzerine yoğunlaşmıştır. F testi sonucunda boş hipotez kabul edilmezse, B(L) göstergeleri istatistiksel olarak sıfırdan farklı olduğun anlamı ortaya çıkacaktır.

Granger nedensellik testi aşağıdaki denklemler yardımıyla yapılmaktadır.

1- Ajansın yapmış olduğu Destek Tutarları ve GSYİH arasındaki ilişki için;

$$DESTEK = \sum_{i=1}^m \delta_i DESTEK(t-i) + \sum_{j=1}^m \varphi_j GSYİH(t-j) + u(2t) \quad (2)$$

$$GSY\dot{I}H = \sum_{i=1}^m \alpha i GSY\dot{I}H(t-i) + \sum_{j=1}^m \beta i DESTEK(t-j) + u(1t) \quad (3)$$

2- Ajansın yapmış olduğu Destek Tutarları ve İGE arasındaki ilişki için;

$$DESTEK = \sum_{i=1}^m \delta i DESTEK(t-i) + \sum_{j=1}^m \varphi j \dot{I}GE(t-j) + u(2t) \quad (4)$$

$$\dot{I}GE = \sum_{i=1}^m \alpha i \dot{I}GE(t-i) + \sum_{j=1}^m \beta i DESTEK(t-j) + u(1t) \quad (5)$$

3-Ajansın yapmış olduğu Destek Tutarları ve İhracat için;

$$DESTEK = \sum_{i=1}^m \delta i DESTEK(t-i) + \sum_{j=1}^m \varphi j \dot{I}HRACAT(t-j) + u(2t) \quad (6)$$

$$\dot{I}HRACAT = \sum_{i=1}^m \alpha i \dot{I}HRACAT(t-i) + \sum_{j=1}^m \beta i DESTEK(t-j) + u(1t) \quad (7)$$

4-Ajansın yapmış olduğu Destek Tutarları ve İthalat için;

$$DESTEK = \sum_{i=1}^m \delta i DESTEK(t-i) + \sum_{j=1}^m \varphi j \dot{I}THALAT(t-j) + u(2t) \quad (8)$$

$$\dot{I}THALAT = \sum_{i=1}^m \alpha i \dot{I}THALAT(t-i) + \sum_{j=1}^m \beta i DESTEK(t-j) + u(1t) \quad (9)$$

Bu denklemlerde m gecikme uzunluğunu gösterirken, u(1t) ve u(2t) hata terimlerinin birbirinden bağımsız oldukları varsayılmaktadır. (Granger, 1969:431)

Granger anlamında nedensellik hem X' ten Y' ye, hem de Y' den X' e doğru olabilir. Bu durum iki yönlü nedensellik olarak tanımlanmaktadır. Modelimizde (2) numaralı denklem Destek Tutarları'ndan GSYİH' ya doğru nedenselliği, (3) numaralı denklemde önce bağımlı değişken uygun gecikme sayısı ile modele dâhil edilmekte ve sonra diğer değişken aynı gecikme sayısı ile modele katılmaktadır. (4) numaralı denklem Destek Tutarları'ndan İGE' ye doğru nedenselliği, (5) numaralı denklemde önce bağımlı değişken uygun gecikme sayısı ile modele dâhil edilmekte ve sonra diğer değişken aynı gecikme sayısı ile modele katılmaktadır. (6) numaralı denklem Destek Tutarları'ndan İhracat'a doğru nedenselliği, (7) numaralı denklemde önce bağımlı değişken uygun gecikme sayısı ile modele dâhil edilmekte ve sonra diğer değişken aynı gecikme sayısı ile modele katılmaktadır. (8) numaralı denklem Destek Tutarları'ndan İthalat'a doğru nedenselliği, (9) numaralı denklemde önce bağımlı değişken uygun gecikme sayısı ile modele dâhil edilmekte ve sonra diğer değişken aynı gecikme sayısı ile modele katılmaktadır. Bu modellerin hata kareler toplamaları bulunmaktadır. Daha sonra Wald'ın geliştirdiği F istatistiği hesaplanmaktadır (Işığışık, 1994:95).

$$F_{(m,n-2m)} = \frac{(ESSr - EESur)}{EESur/(n - 2m)} \quad (10)$$

ESS: Hata kareler toplamı

ur : Sınıflandırılmamış modeli

r : Sınırlandırılmış modeli göstermektedir.

Hesaplanan F istatistiği (m;n-2m) serbestlik derecesindeki α anlamlılık düzeyindeki tablo değerinden büyükse sıfır hipotezi reddedilmektedir. (H_0 = Granger Nedeni Değildir, H_1 = Granger Nedenidir). Bu hipotezin reddedilmesi modelde yer alan katsayıların anlamlı olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 5.Granger Nedensellik Testi GSYİH Sonucu

Gecikme Sayısı=1	F istatistik	Olasılık	Değerlendirme
GSYİH >>DESTEK	10.7372	0.0287	H ₀ Reddedilir
DESTEK >>GSYİH	5.33953	0.0029	H ₀ Reddedilir

Tablodaki olasılık değerlerine baktığımızda 0.05'ten küçük bir değer olduğu için (0.0287) H₀ hipotezi reddedilir. Yani GSYİH değişkeni Destek değişkeninin Granger nedenselidir. Aynı şekilde Destek değişkeni de GSYİH değişkeninin Granger nedenselidir(0.0029). Burada çift yönlü bir nedensellik ilişkisinden bahsedebiliriz.

Tablo 6.Granger Nedensellik Testi İGE Sonucu

Gecikme Sayısı=1	F istatistik	Olasılık	Değerlendirme
İGE >>DESTEK	0.20750	0.6524	H ₀ Reddedilmez
DESTEK >>İGE	0.22982	0.6355	H ₀ Reddedilmez

Tablodaki olasılık değerlerine baktığımızda 0.05'ten büyük bir değer olduğu için (0.6524) H₀ hipotezi reddedilmez. Yani İGE değişkeni Destek değişkeninin Granger nedenseli değildir. Aynı şekilde Destek değişkeni de İGE değişkeninin Granger nedenseli değildir. İki değişken arasında bir nedensellik ilişkisinden bahsedilemez.

Tablo 7.Granger Nedensellik İhracat Sonucu

Gecikme Sayısı=1	F istatistik	Olasılık	Değerlendirme
İHRACAT >>DESTEK	5.21055	0.0305	H ₀ Reddedilir
DESTEK >>İHRACAT	0.39917	0.5328	H ₀ Reddedilmez

Tablodaki olasılık değerlerine baktığımızda 0.05'ten küçük bir değer olduğu için (0.0305) H₀ hipotezi reddedilir, yani İhracat değişkeni Destek değişkeninin Granger nedenselidir. Fakat olasılık değeri 0.05'ten yüksek bir değer olduğu için (0.5328) H₀ hipotezi reddedilmez. Yani Destek değişkeni İhracat değişkeninin Granger nedenseli değildir. Dolayısıyla nedensellik tek yönlü olup İhracat'tan Destek'lere doğrudur.

Tablo 8.Granger Nedensellik İthalat Sonucu

Gecikme Sayısı=1	F istatistik	Olasılık	Değerlendirme
İTHALAT >>DESTEK	4.83847	0.0366	H ₀ Reddedilir
DESTEK >>İTHALAT	0.45337	0.5065	H ₀ Reddedilmez

Olasılık değerlerine bakıldığında 0.05'ten küçük bir değer olduğu için (0.0366) H₀ hipotezi reddedilir, yani İthalat değişkeni Destek değişkeninin Granger nedenselidir. Fakat olasılık değeri 0.05'ten yüksek bir değer olduğu için (0.5065) H₀ hipotezi reddedilmez. Yani Destek değişkeni İthalat değişkeninin Granger nedenseli değildir. Dolayısıyla nedensellik tek yönlü gözükmemekte ve İthalat tan Destek'lere doğru olmaktadır.

3.2.3.2. En Küçük Kareler Yöntemi (EKKY)

İki ya da daha fazla değişkene sahip olan modellerin açıklanmasında ve istatistiksel anlamda aralarında sebep sonuç ilişkisi bulunan iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkinin saptanması ve bu ilişkili konuyla ilgili tahminlerin yürütülmesi için En Küçük Kareler Yöntemi (EKKY) kullanılmaktadır. Söz edilen değişkenler arasında bağımsız değişken olarak belirlediğimiz X'in değerleri değişirken, bu ilişkiye bağımlı olarak bağımlı değişken Y'nin değerleri de değişiyor ise, X ve Y değişkenleri arasında neden sonuç ilişkisi olduğu ifade edilebilir. Aralarında neden-sonuç ilişkisi bulunan değişkenlerin matematiksel fonksiyonun hesaplanması ve tahminlerin oluşturulmasına "regresyon analizi" denir. Regresyon analizindeki değişkenlerin tahmini için birden fazla teknik kullanılmaktadır. Fakat matematiksel hesaplamalardaki kolaylığın dolayı teknikler içerisinde en yaygın kullanılanı EKKY' dir.

Wilcox (1997) çalışmasında, kurulan regresyon modelinin veriye uygun olmaması halinde yanıltıcı sonuçların alınabileceğini vurgulamış, istatistiksel açıdan model kurulduktan sonra modelin geçerliliğinin araştırmasının altını çizmiştir. Dolayısıyla tahmin edilen modelin gerçek modele ne kadar yaklaştığının saptanması için EKK yönteminin regresyon analizinin varsayımlarını sağlaması konusunda kontrollerin yapılması gerektiğini ifade etmiştir.

Ana-kütleyi temsil eden regresyon denklemindeki β_0 ve β_1 değişkenlerinin örneklemde elde edilen tahminleri $\hat{\beta}_0$ ve $\hat{\beta}_1$ olarak belirlendiğinde, tek değişkenli regresyon doğrusunun denklemi aşağıdaki gibi olmaktadır:

$$\hat{Y}_i = \hat{\beta}_0 + \hat{\beta}_1 X_{1i} + \hat{\epsilon}_i \quad i=1,2,...,n$$

Yukarıdaki denklemde bulunan $\hat{\beta}_0$ ve $\hat{\beta}_1$ terimlerinin değerlerini bulmak için kullanılan EKK yönteminin dayanağı, toplam sapmaların karelerinin toplamını en küçük yapacak değerlerin bulunmasıdır. $\hat{\epsilon}_i$ terimiyle gösterilen hata terimi, gözlemlenen Y_i değerleriyle belenen $\hat{Y}_i$ değerleri arasında oluşan farkı ifade etmektedir. $\hat{\beta}_0$ ve $\hat{\beta}_1$ regresyon katsayıları ve ilişkili modelin bağımlı değişkenlerinde ortaya çıkan değişimin açıklanma derecesini gösteren R^2 değeri aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır (Alma ve Vupa, 2008):

$$\widehat{\beta}_1 = \frac{n[\sum_{i=1}^n X_{1i}Y_i] - (\sum_{i=1}^n X_{1i})(\sum_{i=1}^n Y_i)}{n(\sum_{i=1}^n X_{1i}^2) - (\sum_{i=1}^n X_{1i})^2}$$

$$= \frac{\sum_{i=1}^n (X_{1i} - \bar{X})(Y_i - \bar{Y})}{\sum_{i=1}^n (X_{1i} - \bar{X})^2}$$

$$\widehat{\beta}_0 = \frac{\sum_{i=1}^n Y_i + \widehat{\beta}_1 \sum_{i=1}^n X_{1i}}{n}$$

$$= \bar{Y} - \widehat{\beta}_1 \bar{X}$$

$$R^2 = \frac{\sum_{i=1}^n (\hat{y}_i - \bar{y})^2}{\sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}$$

EKK iyi bir tahminci olabilmesi için birtakım varsayımların karşılanması gerekmektedir. Bu varsayımlar Gaussil ya da Klasik Doğrusal Bağlanım Modeli varsayımları olarak adlandırılmaktadır ve aşağıdaki gibidir.

1. Varsayım – Doğrusal Regresyon Modeli: Regresyon modeli değişkenleri doğrusaldır.

İki değişkenli model için; $Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i$

İkiden fazla değişken bulunan model için; $Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_{ki}$ (Gujarati ve Porter, 2012: 61)

2. Varsayım – “X” Değerleri Yinelenen Örneklemelerde Değişmez: X değerleri rassal değişken değildir. Dolayısıyla tekrarlı örneklemelerde değişmez. X ve Y değerlerinin rassal (X,Y) çifti gibi elde edilmemiş olduğu varsayılır.

3. Varsayım – “ u_i ” Hata Teriminin Ortalaması Sıfırdır: u_i hata teriminin ortalaması sıfırdır. Artı değerli u_i ’ ler eksi değerlileri götürmeli ve bunların Y üzerindeki ortalama etkileri sıfır olmalıdır. Bu varsayımın gösterimi

İki değişkenli $Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i$ modeli için, $E(u_i | X_i) = 0$

İkiden fazla değişkenli $Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k X_{ki}$ modeli için, $E(u_i | X_{1i}, X_{2i}, \dots, X_{ki}) = 0$

Hata terimlerinin Y 'yi etkileyen dışındaki faktörleri yansıttığında, varsayımda söylenilen söz konusu değişkenlerin Y 'yi sistematik olarak etkilemediğidir.

Varsayımın sonucu $E(Y_i|X_i) = \beta_0 + \beta_1 X_i$ 'dir (Kutlar, 2012: 32).

4. Varsayım – Sabit Varyans: X veriyken, u_i hata teriminin varyansı tüm gözlemler için sabittir. Homoscedasticity olarak ifade edilen varsayıma göre farklı X değerlerine denk gelen bütün Y değerleri eşit önemdedir.

İki değişkenli $Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_i$ modeli için,

$$\begin{aligned} Var(u_i|X_i) &= E[u_i - E(u_i|X_i)]^2 \\ &= E(u_i|X_i)^2 \\ &= \sigma^2 \end{aligned}$$

$Var(u_i) = \sigma^2$ Eşitliği ikiden fazla değişkenli model için de geçerlidir. Bu varsayıma göre her X_i değeri için hata teriminin varyansı σ^2 e eş değer bir sabit sayıdır. Diğer taraftan bu açıklama her X_i değeri için Y 'nin varyansının sabit olması demektir. Nedeni ise aşağıdaki eşitliktir.

$$\begin{aligned} Var(Y_i|X_i) &= E[Y_i - E(Y_i|X_i)]^2 \\ &= E[u_i|X_i]^2 \\ &= \sigma^2 \end{aligned}$$

Söz konusu bu varsayımın gerçekleşmemesi durumu “değişen varyans” olarak isimlendirilir ve $Var(u_i|X_i) = \sigma^2$ eşitliğiyle gösterilir. Bunun anlamı, her bir X_i değeri için hata terimlerinin varyanslarının birbirinde farklı olduğudur (Gujarati ve Porter, 2012: 64-65).

5. Varsayım – Hata Terimleri Arasında Otokorelasyon Sorunu Yoktur: X_i ve X_j ($i \neq j$) gibi iki X değeri için u_i ve u_j arasındaki korelasyon sıfırdır. Şayet hatalar kurallı bir şekilde birbirlerini takip ederler ise otokorelasyon meydana gelecektir. Yani u_t ve u_{t-1} aynı yönde alâkalı olursa, bu durumda Y_t sadece X_t ’ ye değil aynı zamanda u_t ’ ye de bağlı olacaktır.

İki değişkenli model için;

$$\begin{aligned} Cov(u_i, u_j | X_i, X_j) &= E[u_i - E(u_i) | X_i][u_j - E(u_j) | X_j] \\ &= E[u_i | X_i][u_j | X_j] \\ &= 0 \end{aligned}$$

Yukarıdaki eşitlik çok parametrelili modeller için de geçerlidir. Bu varsayımda anlatılmak istenen, u_i ve u_j hata terimlerinin birbirleriyle ilgisiz olduğudur. Söz konusu varsayımın gerçekleşmemesi durumu ‘’ ardışık bağımlılık sorunu’’ olarak isimlendirilmektedir (Kutlar, 2012: 34).

6. Varsayım – u_i ile X_i ’ler Arasında Kovaryans Sıfırdır:

İki değişkenli model için:

$$\begin{aligned} Cov(u_i, X_i) &= E[u_i - E(u_i)][X_i - E(X_i)] \\ &= E[u_i(X_i - E(X_i))] \\ &= E[u_i X_i - u_i E(X_i)] \\ &= E(u_i X_i) - E(X_i)E(u_i) \\ &= E(u_i X_i) \\ &= 0 \end{aligned}$$

İkiden fazla değişkenli model için:

$$Cov(u_i, X_{1i}) = Cov(u_i, X_{2i}) = \dots = Cov(u_i, X_{ki})$$

Bu varsayımda anlatılmak istenen, u hata terimleri ve X açıklayıcı parametreleri arasında bir ilişki olmadığıdır. Şayet bu varsayım geçerli olmazsa ise, X ile u ’ nun Y üzerindeki tekil etkilerini bulma ihtimali ortadan kalkacaktır. Diğer taraftan X ve u aynı yönde ilişkili olduğu tespit edilirse X arttıkça u da artarak heteroscedasticity sorunun meydana getirecektir (Tarı, 1999: 26).

7. Varsayım – Gözlem Sayısı Tahmin Edilecek Ana-Kütle Katsayılarından Fazla Olmalıdır: β_1 ve β_2 gibi iki bilinmeyeni bulmak için en az iki noktaya ihtiyaç vardır. Bu şartlı değişken hesaplanmasının matematiksel olarak yapılması zorunludur. Öte yandan, n serbestlik derecesi de önemlidir. Bu sebeple etkin ve sapmasız neticelere ulaşabilmek için örneklemin makul derecede büyük olması gereklidir (Gujarati ve Porter, 2012: 67-68).

8. Varsayım – X Değişkenindeki Değerlerin Farklı Olması: X değerlerinin belirli bir örneklem için aynı olmaması gerekmektedir.

$$Var(X) \neq 0$$

Şayet bütün X değerleri aynı olur ise, $X_i = \bar{X}, x_i = X_i - \bar{X}$ sonucu elde edilecek ve $\beta_2 = \frac{\sum x_i y_i}{\sum x_i^2}$ formünde payda sıfır çıkacağı için β değişkeni hesaplanamayacaktır. (Gujarati ve Porter, 2012: 68).

9. Varsayım – Modelin Doğru Kurulması: Regresyon çözümlemesi sonuçlarının güvenilirliği, modelin doğru kurulmasıyla bağlantılıdır. Bu şartın yerine getirilmemesi durumunda doğru olmayan tahmin sonuçları elde edilecektir (Tarı, 1999 :27)

10. Varsayım – Değişkenler Arasında Doğrusal İlişki Yoktur: Fazla sayıda değişkenin olduğu bir modelde değişkenler arasında ‘‘tam çoklu eş doğrusallık’’ yoktur varsayımı geçerlidir. Varsayımın geçerli olmadığı durumda regresyon katsayıları belirsiz ve ölçümleri de hatalı olur. Bu durum ‘‘çoklu bağıntı sorunu’’ olarak adlandırılmaktadır(Kutlar, 2012: 35).

Tablo 9. En Küçük Kareler Yöntemi GSYİH Sonuçları

Bağımlı Değişken: GSYİH Yöntem: En Küçük Kareler Yöntemi Örneklem Boyutu: 2010-2016 Toplam Gözlem: 35				
Değişken	Kat Sayı	Standart Hata	t-İstatistiği	Olasılık
DESTEK	0.000451	0.000157	2.879187	0.0069
Sabit Katsayı	0.000451	0.000157	2.879187	0.0069
R²		0.200770	Bağımlı Değ. Ort.	12779.57
Düzeltilmiş R²		0.176550	Bağımlı Değ. Standart Sapması	3175.975
Regresyonun Standart Hatası		2882.010.		
Log. Benzerlik		-327.4517	Hannan-Quinn Kriteri	18.85649
F-İstatistiği		8.289717	Durbin-Watson	0.369818
F-İstatistiği Olasılığı		0.006948		

35 örneklemin yer aldığı analizde üstteki tabloya baktığımızda modelin açıklama gücü olan R-squared değerinin %20 ve DESTEK değişkeninin olasılık değerinin %5'ten küçük olması nedeniyle GSYİH için anlamlı bir değişkendir. DESTEK değişkeninde ortaya çıkan %1'lik bir değişim GSYİH değişkenini %0.04 oranında arttıracaktır (işaret pozitif olduğu için). Model bir bütün olarak F-istatistik değerinin %5'ten küçük olması nedeniyle anlamlıdır.

Tablo 10.En Küçük Kareler Yöntemi İnsani Gelişme Endeksi Sonuçları

Bağımlı Değişken: İGE Yöntem: En Küçük Kareler Yöntemi Örneklem Boyutu: 2010-2016 Toplam Gözlem: 35				
Değişken	Kat Sayı	Standart Hata	t-İstatistiği	Olasılık
DESTEK	-1.99E-09	3.64E-09	-0.547346	0.5878
Sabit Katsayı	0.608238	0.017229	35.30415	0.0000
R²		0.008997	Bağımlı Değ. Ort.	0.601125
Düzeltilmiş R²		-0.021034	Bağımlı Değ. Standart Sapması	0.066227
Regresyonun Standart Hatası		0.066920		
Log. Benzerlik		46.01608	Hannan-Quinn Kriteri	-2.484524
F-İstatistiği			Durbin-Watson	0.150834
F-İstatistiği Olasılığı				

35 örneklemin yer aldığı analizde yukarıdaki tabloya göre, DESTEK değişkenini olasılık değerinin %5'te büyük olması nedeniyle İGE değişkeni için anlamlı bir değişken olmadığı görülmektedir. Yine aynı şekilde modelin bütün olarak anlamlılığını gösteren F-istatistik değerinin %5'ten büyük olması nedeniyle modelin anlamlı olduğu söylenememektedir.

Tablo 11.En Küçük Kareler Yöntemin İthalat Sonuçları

Bağımlı Değişken: ITH Yöntem: En Küçük Kareler Yöntemi Örneklem Boyutu: 2010-2016 Toplam Gözlem: 35				
Değişken	Kat Sayı	Standart Hata	t-İstatistiği	Olasılık
DESTEK	0.659657	0.187214	3.523539	0.0013
Sabit Katsayı	24198.73	886225.0	0.027305	0.9784
R²		0.273373	Bağımlı Değ. Ort.	2379542
Düzeltilmiş R²		0.251354	Bağımlı Değ. Standart Sapması	3978428.
Regresyonun Standart Hatası		3442308.		
Log. Benzerlik		-575.4410	Hannan-Quinn Kriteri	33.02731
F-İstatistiği		12.41533	Durbin-Watson	0.585092
F-İstatistiği Olasılığı		0.001271		

35 örneklemin yer almış olduğu analizde üstteki tabloya baktığımızda modelin açıklama gücünü gösteren R-squared değerinin %27 ve DESTEK değişkeninin olasılık değerinin %5'ten küçük olması nedeniyle ITH için anlamlı bir değişkendir. DESTEK'te meydana gelen %1'lik bir değişim ITH değişkenini %65 oranında arttıracaktır (işareti pozitif olduğu için). Model F-İstatistik değerinin %5'ten küçük olması nedeniyle bütün olarak anlamlıdır.

Tablo 12. En Küçük Kareler Yöntemi İhracat Sonuçları

Bağımlı Değişken: IHR Yöntem: En Küçük Kareler Yöntemi Örneklem Boyutu: 2010-2016 Toplam Gözlem: 35				
Değişken	Kat Sayı	Standart Hata	t-İstatistiği	Olasılık
DESTEK	0.615288	0.180579	3.407299	0.0017
Sabit Katsayı	202727.7	854817.0	0.237159	0.8140
R²		0.260250	Bağımlı Değ. Ort.	2399649.
Düzeltilmiş R²		0.237834	Bağımlı Değ. Standart Sapması	3803242.
Regresyonun Standart Hatası		3320312.		
Log. Benzerlik		-574.1781	Hannan-Quinn Kriteri	32.95514
F-İstatistiği		11.60968	Durbin-Watson	0.622541
F-İstatistiği Olasılığı		0.001743		

35 örneklemin yer aldığı analizde yukarıdaki tabloya bakıldığında modelin açıklama gücü %26 (R-squared), DESTEK değişkeninin olasılık değerinin %5'ten küçük olduğu için IHR için anlamlı bir değişken olduğu gözükmemektedir. DESTEK değişkeninde meydana gelen %1'lik bir değişim IHR değişkenini %61 oranında pozitif yönlü olarak değiştirecektir (işaret artı olduğu için). Modelde F-istatistik değerinin %5'ten küçük olması nedeniyle model bir bütün olarak anlamlıdır.

SONUÇ

Küreselleşmeyle birlikte değişen dünya düzeninde, bölgelerde meydana gelen dengesizliklerin ortadan kaldırılmasına ilişkin farklı çözüm önerileri geliştirilmiştir. Bu süreç içerisinde bölgesel ve yerel kalkınmanın gerekliliği önem kazanmıştır. Dolayısıyla ulusal çapta hazırlanan kalkınma planları yerini bölgesel odaklı politikalara bırakmıştır. Bölge odaklı kalkınma düşüncesinin uygulanması, yerelde kilit rol üstlenecek bir yapının ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda bölge kalkınmasını sağlamak, bölgenin rekabet edilebilirliğini arttırmak ve bölge içerisindeki dengesizlikleri azaltmak amacıyla BKA'lar kurulmuştur.

Ajanslar farklı ülkelerde farklı yasal statülere sahip olsalar da benzer amaçlar doğrultusunda yerelde faaliyet gösteren kurumlardır. 1933 yılında ABD'nin Tennessee eyaletinde kurulan Tennessee Valley Authority (TVA) tarihte faaliyete geçen ilk BKA olma özelliğine sahiptir. Başkan Roosevelt'in talebiyle kurulan ajans, eyalet içerisinde kamu ve özel sektör ortaklığını geliştirerek enerjide dışa bağımlılığı yok etmek için hidroelektrik ve nükleer enerji üretim faaliyetlerine devam etmektedir. Avrupa'da bölgelerin sahip olduğu tabii kaynakların yol açmış olduğu farklılıklara İkinci Dünya Savaşı'nın olumsuz etkilerinin de eklenmesiyle bölgeler arasındaki dengesizlik tolere edilebilir seviyenin üzerine çıkmıştır. Savaş sonrası Avrupalı Devletler için BKA'ların kurulması 1950'lerde Batı Avrupa'dan başlayarak, Avrupa Birliği'nin kurulmasıyla birliğe üye ülkeler ve aday ülkeler için zorunlu hale getirilmiştir.

Türkiye'nin kalkınma ile ilgili çalışmaları Cumhuriyet'in kuruluşundan 1968 yılına kadar ulusal kalkınma planları dâhilinde merkezi yönetim tarafından yürütülmüştür. 1968 yılında "Kalkınmada Öncelikli Yörelere" uygulamasıyla yerel kalkınmaya önem verilse de istenilen sonuç elde edilememiştir. 1999 yılında Helsinki Zirvesi'yle Türkiye AB uyum süreci içerisine girmiş ve bölgesel politikalarını birliğe paralellik gösterecek biçimde değiştirmesi gerekli kılınmıştır. Uyum süreciyle birlikte AB ülkelerinde uygulanması zorunlu kılınan istatistikî bölge birimleri sınıflandırması (NUTS), 22.09.2002 tarih ve 24884 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu kararına göre Türkiye'de İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) sistemi olarak kabul

edilmiştir. Karar sonrasında Türkiye’de Düzey-1 olarak 12 bölge, Düzey-2 olarak 26 bölge ve Düzey-3 olarak 81 bölge belirlenmiştir.

Ülkemizde, 5449 sayılı ‘‘Kalkınma Ajanslarının Kurulushu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun’un ‘‘ 25 Aralık 2006 yılında kabul edilmesi sonucu BKA’ların İBBS sistemi Düzey 2’ e göre 26 bölgede kurulması kararlaştırılmıştır. İlk olarak, pilot seçilen TR62 Çukurova ve TR31 İzmir Düzey 2 bölgelerinde 06.07.2006 tarihinde 2006/10550 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesinin 26220 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmasıyla Çukurova Kalkınma Ajansı ( KA) ve İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA) kurulmuştur. Daha sonra 22 Aralık 2008 tarihli 27062 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesine göre;

- TR52 Bölgesinde Mevlana Kalkınma Ajansı (MEVKA),
- TRA1 Bölgesinde Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA),
- TRB2 Bölgesinde Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA),
- TRC1 Bölgesinde İpekyolu Kalkınma Ajansı (İKA),
- TRC2 Bölgesinde Karacadağ Kalkınma Ajansı,
- TRC3 Bölgesinde Dicle Kalkınma Ajansı (DİKA),
- TR10 Bölgesinde İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA),
- TR83 Bölgesinde Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (OKA) kurulmuştur.

Son olarak 25.07.2009 tarihli ve 27299 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 2009/15236 Bakanlar Kurulu Kararnamesi’yle;

- TR42 Bölgesinde Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA),
- TR32 Bölgesinde Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA),
- TR21 Bölgesinde Trakya Kalkınma Ajansı (TRAYAKA),
- TR22 Bölgesinde Güney Marmara Kalkınma Ajansı (GMKA),
- TR41 Bölgesinde Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA),
- TR61 Bölgesinde Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA),
- TR51 Bölgesinde Ankara Kalkınma Ajansı (ANKARAKA),
- TR33 Bölgesinde Zafer Kalkınma Ajansı,
- TR63 Bölgesinde Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOGAKA),

- TR72 Bölgesinde Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (ORAN),
- TR90 Bölgesinde Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA),
- TR71 Bölgesinde Ahiler Kalkınma Ajansı (AHİKA),
- TR81 Bölgesinde Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı (BAKKA),
- TRB1 Bölgesinde Fırat Kalkınma Ajansı (FKA),
- TRA Bölgesinde Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA),
- TR82 Bölgesinde Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA) kurulmuştur.

Düzce, Bolu, Sakarya, Yalova ve Kocaeli illerinden oluşan TR42 bölgesinde kurulan MARKA'nın merkezi Kocaeli ilinde bulunmaktadır. Ajans; kamu kesimi, özel kesim, üniversiteler ve sivil toplum örgütleri arasında ortaklık sağlamak; ulusal planlar çerçevesinde bölge planları oluşturmak; planlar dahilinde mali ve teknik destek sağlamak; yerli ve yabancı girişimcilere bilgi sağlamak gibi 4 temel amaç doğrultusunda faaliyetlerini gerçekleştirmektedir.

Ajansın gelir kalemleri; genel bütçeden ayrılan paylar, bir önceki yıl gerçekleşen bütçe gelirinden il özel idareleri için cari yıl bütçesinden aktarılacak paylar, ticaret ve sanayi odalarının bir önceki yıl kesinleşen bütçe gelirlerinden aktarılacak paylar, ulusal ve uluslararası kuruluşlardan elde edilen bağışlar, faaliyet gelirleri ve önceki yıldan devreden gelirlerden oluşmaktadır. Elde edilen bu finansal kaynaklarla bölgenin gelişmesine katkı sağlayacak projeleri destekleme faaliyetleri yürütülmektedir. Sağlanan proje destekleri "Mali Destek" ve "Teknik Destek" olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Mali destekler, Doğrudan Finansman Desteği, Faiz Desteği ve Faizsiz Kredi Desteği'nde meydana gelmektedir. Teknik destekler ise Yerel Kalkınma Çalışmaları, Danışmanlık ve Eğitim gibi desteklemelerden oluşmaktadır.

2009 yılında kurulan MARKA destekleme faaliyetlerine ilk olarak 2010 yılında başlamıştır. 2010 ve 2018 yılları arasında 22 proje teklif çağrısı ve 6 doğrudan faaliyet desteği programı kapsamında 483 projeye 120.072.462 TL destek sağlanmış 216.854.562 TL'lik proje hacmi oluşturulmuştur. Bu miktarlara teknik destek programının da dâhil edilmesiyle toplamda 533 projeye 148.645.950,62 TL destek sağlanmış ve toplamda 254.644.068,29 TL'lik proje hacmi oluşturulmuştur.

2010 yılı etki verileri doğrultusunda;

- 1260 kişiye ilave istihdam sağlanmış,
- Net satışta %81 artış ve 39 Milyon\$ ihracat artışı yaşanmış,
- Doğu Marmara bölgesinde 25,9 Milyon TL yatırım gerçekleştirilmiş,
- Firmaların aktif büyüklüklerinde %132 oranında artış sağlamış,
- 21 adet kalite belgesi alınmış,
- 5 adet patent başvurusu ve 8 adet faydalı model ortaya çıkarılmış,
- 48 adet yeni ürün ve 19 adet marka tescili gerçekleştirilmiş,
- Firmaların %35'i destek sonrası ölçeklerini büyüttüğü sonuçlarına ulaşmıştır.

2011 yılı etki verileri doğrultusunda ise;

- 1.380 kişiye ilave istihdam sağlamış,
- Net satışta %72 artış ve 9,6 Milyon \$ ihracat artışı yaşanmış,
- Doğu Marmara bölgesinde 21 Milyon TL yatırım gerçekleştirilmiş,
- Firmaların aktif büyüklüklerinde %68 oranında artış sağlanmış,
- 31 adet kalite belgesi alınmış,
- 1644 adet yeni ürün ve 15 adet marka tescili gerçekleştirilmiş,
- 3 adet patent başvurusu ve 12 adet faydalı model ortaya çıkarılmış,
- Firmaların %59'u destek sonrası ölçeklerini büyüttüğü sonuçlarına ulaşmıştır.

Değerlendirme raporları program süresi tamamlandıktan belirli bir süre sonra yapılabildiği için, en son ulaşılabilen çalışma 2011 yılına aittir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de AB müzakereleri sonrası oluşturulan 26 kalkınma ajansından birisi olan MARKA'nın yapısını, işleyişini, faaliyetlerini ve bölge kalkınmasına olan etkilerini incelemektir. Ajansın yeni bir yapı olmasından dolayı veri yetersizliği söz konusu olduğundan, ulaşılabilen en güncel veriler ile kurulan model sonuçlarına yer verilmiştir. Kısıtlı veriler ile yapılan bu modellemenin sonraki çalışmalara bir ışık tutması beklenmektedir.

Çalışmada,2010-2016 dönemine ait MARKA tarafından sağlanan desteklemelerin; GSYİH, ihracat ve ithalat gibi kalkınma parametlerinin yanında İnsani Gelişme

Endeksine olan etkileri Granger Nedensellik Testi ve EKKY ile incelenmiştir. Yapılan Granger Nedensellik Testleri neticesinde; GSYİH ve Destekler arasında çift yönlü bir nedensellik, İhracattan Desteklere tek yönlü ve İthalattan Desteklere doğru tek yönlü nedensellikler tespit edilmiştir. Dolayısıyla İhracat ve İthalat, Desteklerin Granger Nedeni' dir. EKKY sonuçlarına bakıldığında yapılan Desteklerin; GSYİH, İhracat ve İthalat değişkenleri üzerinde katsayısal olarak pozitif etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak MARKA, amaç ve hedefleri doğrultusunda bölgenin kalkınmasına olumlu etkide bulunması beklenmektedir. Yapılan incelemeler neticesinde ajansın makro ekonomik göstergeler üzerindeki etkisi elde edilen veriler ve bu veriler kullanılarak yapılan ekonometrik yöntemlerden elde edilen sonuçlar ile ortaya konulmuştur. Bu durumlar göz önünde bulundurulduğunda ajansın, faaliyetleriyle bölgesel kalkınma ve ulusal kalkınma hedeflerinde kilit rol üstlendiği anlaşılmaktadır. Ajansın bölgede iş birliği sağlayarak kaynak oluşturması ve mevcut olan kaynakların etkin kullanımına olanak sağlaması kısa sürede dahi olumlu sonuçlarını vermiştir. 2023 sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda uzun dönemde, MARKA ve diğer kalkınma ajansları ulusal kalkınmanın en önemli aracı olacaktır.

Ajanslar özellikle orta ve küçük ölçekli işletmeleri harekete geçiren uyarıcı bir aktör rolü üstlenmektedir. Planlama süreçleri içerisinde gerekli önlemlerin alınmaması ve merkezi yönetim baskısından uzaklaşılması ekonomik gelişmenin yanında bir takım toplumsal çöküntülere yol açarak mevcut avantajların kaybedilmesine sebep olabileceği unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Akpınar, R. (2006). Bölgesel Gelişme Dinamikleri ve Kurumsal Yansımaları: Kalkınma Ajansları Deneyimi. *Planlama Uzmanlığı Tezi* . Ankara.
- Akpınar, R., Taşçı , K., & Özsan, M. E. (2013). *Teoride ve Uygulamada Bölgesel Kalkınma Politikaları*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Apalı, A., & Yıldız, R. (2015). Bölgesel Kalkınma Ajansları: Fransa ve İngiltere Örnekleri. *Dergi Karadeniz* , 22.
- Apan, A. (2004). Bölge Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Ajansları. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 13 (4), 39-58.
- Arıkan, E. (2004). *Bütünleşen Avrupa'da Yerel Yönetimler*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- Arslan, E. (2010). Kalkınma Ajansları ve Kalkınma Ajanslarının Türkiye Ekonomisine Katkıları. *Yayınlanmamış Doktora Tezi* . Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Aslan, Ö. (2009). Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kırsal Kalkınmadaki Rolü ve Etkileri: İngiltere Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Aydemir, C. (2011). *Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımı ve Kalkınma Ajansları (karacadağ Kalkınma Ajansı Örneği)*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Aydınlıgil, S. (2009). İnsani Gelişme Yaklaşımı: İyi Yönetişim ve Sosyal Politika için Önermeler. *4.Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Sosyal Politikanın Yönetişim Bilidir Kitabı* (s. 228-240). içinde Ankara: TEPAV Yayınları.
- Bağatur, M. (2018). Vergi Yüğü: Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri ve Türkiye Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baş, A. (2012). Kalkınma Ajanslarının Performan Durumlarının İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Başol, K. (2012). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Bayramoğlu, S. (2005). Türkiye'de Bölgesel Politikaların Gelişimi. M. Turan içinde, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?* (s. 69). Ankara: Yayed.
- Berber, M. (2011). *İktisadi Büyüme ve Kalkınma*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Can, E. (2011). *Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü*. İzmir: Altın Nokta Yayınevi.
- Can, E. (2011). *Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü: İzmir Kalkınma Ajansı Örneği* . İzmir: Altın Nokta Yayınevi.

- Can, E., & Ersin, S. (2007). Kalkınma Ajanslarına Genel Bir Bakış. *Türk İdare Dergisi* , 130.
- Cilvardaroğlu, A. A. (2008). Türkiye'de Kuruluş ve İşleyiş Sorunları. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* , 19. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Coşkun, H. (2004). Bölgesel Kalkınma Planı Bölgenin Yol Haritası Olacak. *Dünya Gazetesi*.
- Çakmak, E. (2006). *Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- Çamur, K. C., & Gümüş, Ö. (2005). İstatistiki Bölge Birimler (NUTS SİSTEMİ). M. Turan içinde, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?* (s. 147). Ankara: Yayed.
- Çarkçı, A. (2008). *Ulusal Kalkınma İçin Yerel Teklifler*. İstanbul: Şehir Yayınları.
- Çavdar, T. (1992). *Türkiye'de Liberalizm*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Çölkesen, H. G. (2008). Türkiye'de Bölgesel Farklılıklar ve Kalkınma Ajansları: Türkiye-İngiltere Kalkınma Ajanslarının Karşılaştırılması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Dinler, Z. (2001). *Bölgesel İktisat*. Bursa: Ekin Yayın.
- Dinler, Z. (2010). *Bölgesel İktisat*. Bursa: Ekin Yayınev.
- DPT. (1992). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- DPT. (1985). Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- DPT. (2007). Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- DPT. (1968). İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- DPT. (2007). Kalkınma Ajansları Kanunu Genel Gerekçesi. *Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü Sunumu*, (s. 2). Ankara.
- DPT. (2001). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- DPT. (2000). *VIII BYKP, Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Raporu*. DPT.
- DPT. (1996). Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Durgun, A. (2006). Bölgesel Kalkınmada Turizmin Rolü: Isparta Örneği. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Ercan, O. (2017). Türkiye'de Bölgesel Ticari Açıklık-İşsizlik İlişkisi: Düzey 2 Bölgeleri İçin Panel Veri Analizi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Ergüder, C. (2004). *AB bölgesel politikaları ve yapısal fonları: uyum sürecinde Türkiye için bir değerlendirme*. Asil Yayın.
- Erkal, M. (1982). *101 Soru - 101 Cevap / Bölge Açısından Az Gelişmişlik*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı. (1991). *GAP Ekonomik Kalkınma Ajansı Model Etüdü*. Ankara: DPT.
- Gönül, D. (2007). Bölge Planlama Politikaları ve Bir Araç Olarak Kalkınma Ajansları. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul : İstanbul Üniversitesi.
- Gözübüyük, A. Ş., & Tan, T. (2006). *İdare Hukuku* (Cilt 1). Ankara: Turhan Kitapevi.
- Gujarati, D. N., & Porter, D. C. (2012). *Temel Ekonometri*. (Ü. Şenesen, & G. Günlük Şenesen, Çev.) İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Günaydın, D. (2013). Türkiye'de Bölgelerarası Gelişmişlik Farklarının Giderilmesinde Kalkınma Ajanslarının Yeri: İZKA Mali Destek Programları Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 73-101.
- Gündüz, A. Y. (2006). *Bölgesel Kalkınma Politikası*. Bursa: Ekin Yayınları.
- Güneşer Demirci, A. (2003). Bölgesel Kalkınma Ajansları. *Kamu Yönetimi Dünyası Dergisi*, 13 (4), 16-20.
- Güneşer Demirci, A. (2005). Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları. M. Turan içinde, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?* (s. 181). Ankara: Yayed.
- Halkier, H. (2006). Regional Development Agencies: European Trends And Experiences.
- Hasanoğlu, M. (2006). Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Bölgesel Kalkınma Ajansları. *Sayıştay Dergisi* (60).
- İçen, A. (2012). Türkiye'deki Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kırsal Kalkınmadaki Rolü: İzmir Kalkınma Ajansı Örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Yalova: Yalova Üniversitesi.
- İldırar, M. (2004). *Bölgesel Kalkınma ve Gelişme Stratejileri*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kalkınma Bakanlığı. (tarih yok). 11 22, 2018 tarihinde Kalkınma Bakanlığı: <http://www3.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebContentGosterim.aspx?Enc=51C9D1B02086EAFB87C09C48D70E71D1> adresinden alındı

- Kalkınma Bakanlığı. (2018). Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı. 248-265. Ankara: Kalkınma Bakanlığı Yayınları.
- Karaarslan, G. (2008). Avrupa Birliği ve Türkiye'de Bölgesel Politikalar ve Kalkınma Ajansları. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karasu, K. (2004). *Kamu Yönetimi: Ülke İncelemeleri, İngiltere*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Kaya, K. (2007). Bölgesel Kalkınmada Yeni Bir Model; Kalkınma Ajansları ve Türkiye'de Uygulanabilirliği. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Ankara: Atılım Üniversitesi.
- Kayasu, S., Pınarcıoğlu, M., & Dere, S. (2003). Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Arttırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları. *İstanbul Ticaret Odası Yayınları* , s. 7-23.
- Koçberber, S. (2006, Nisan-Haziran). Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi. *Sayıştay Dergisi* , 61.
- Kontoğlu, Ö. (2008). Bölgesel Kalkınma Ajansları ve İngiltere Örneği. *Türk İdare Dergisi* , 132-145.
- Koyuncu, E. (2006). Türkiye'de Kalkınma Sürecinde Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü ve Bir Uygulama. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Kubar, Y. (2016). Az Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Kalkınma Göstergeleri ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Bir Panel Veri Analizi . *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 66-67.
- Kutlar, A. (2012). *Ekonometriye Giriş*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- MARKA. (tarih yok). 01 04, 2019 tarihinde <http://www.marka.org.tr/sayfa/13/74/hakimizda> adresinden alındı
- MARKA. (tarih yok). 01 20, 2019 tarihinde <http://www.marka.org.tr/sayfa/76/155/yonetim-kurulu> adresinden alındı
- MARKA. (tarih yok). 01 25, 2019 tarihinde <http://www.marka.org.tr/sayfa/76/156/genel-sekreterlik> adresinden alındı
- MARKA. (tarih yok). 01 25, 2019 tarihinde <http://www.marka.org.tr/sayfa/156/158/planlama-programlama-ve-koordinasyon-birimi> adresinden alındı
- MARKA. (tarih yok). 01 25, 2019 tarihinde <http://www.marka.org.tr/sayfa/156/159/proje-uygulama-birimi> adresinden alındı

- MARKA. (tarih yok). 01 26, 2019 tarihinde <http://www.marka.org.tr/sayfa/156/159/proje-uygulama-birimi> adresinden alındı
- MARKA. (tarih yok). 01 27, 2019 tarihinde <http://www.marka.org.tr/sayfa/156/161/yatirim-destek-ofisleri> adresinden alındı
- MARKA. (tarih yok). 01 28, 2019 tarihinde <http://www.marka.org.tr/sayfa/156/162/kurumsal-yonetim-ve-kalite-birimi> adresinden alındı
- MARKA. (tarih yok). 01 29, 2019 tarihinde <http://www.marka.org.tr/sayfa/156/164/hukuk-musavirligi> adresinden alındı
- MARKA. (tarih yok). 01 29, 2019 tarihinde <http://www.marka.org.tr/sayfa/156/163/ic-denetim> adresinden alındı
- Merdan, C. (2012). Bölgesel Sektörel Farklılığı Azaltmada Kalkına Ajanslarının Rolünün İncelenmesi Üzerine Bir Uygulama. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Milli Güvenlik Kurulu. (1993). Türkiye'de Bölge Planlamasının Evreleri. Ankara: Millik Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Yayınları.
- Öney, E. (1987). *İktisadi Planlama*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Özaslan, M., & Akpınar, R. (2005). Türkiye'de Bölgesel Gelişme Politikaları. *1.Doğu Anadolu Sempozyumu* (s. 236-252). Elazığ: Fırat Üniversitesi.
- Özay, İ. H. (2004). *Gün Işığında Yönetim*. İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Özen, P. (2005, Mayıs). Bölge Kalkınma Ajansları. *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)*.
- Özer, Y. E. (2010). *Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yapılanması ve İşlevselliği: İzmir ve Çukurova Örnekleri* (1 b.). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Öztürk, L. (2005). Bölgelerarası Gelir Eşitsizliği: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırılmasına Göre Eşitsizlik İndeksleri İle Bir Analiz (1965-2001). *Akdeniz İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 95-110.
- Pike, A., Pose, A. R., & Tomanet, J. (2007). What Kind of Local and Regional Development and for Whom? *Regional Studies*, vol 41.9.
- Reeves, T. (2006). Regional Development in the EU and Turkey. *Delegation of European Commission to Turkey*.
- Resmi Gazete. (2006, 2 7). 11 20, 2018 tarihinde Resmi Gazete: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/02/20060208-1.htm> adresinden alındı

- Resmi Gazete. (2006, 2 7). 11 28, 2018 tarihinde Resmi Gazete: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/02/20060208-1.htm> adresinden alındı
- Sayın, D. (2005). Hizmette Yerellik ve Bölgeselcilik. M. Turan içinde, *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?* (s. 267). Ankara: Yayed.
- Takım, A. (2011). Türkiye'de 1960-1980 Yılları Arasında Uygulanan Kalkınma Planlarında Maliye Politikaları. *Maliye Dergisi* (160), 154-176.
- Tamer, A. (2008). Kalkınma Ajanslarının Türk Hukuk Sistemindeki Yeri. *DPT Uzmanlık Tezi* .
- Tarı, R. (1999). *Ekonometri*. Bursa: Alfa Kitabevi.
- Taş, B. (2006). AB Uyum Sürecinde Türkiye İçin Yeni Bir Bölge Kavramı: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 185-197.
- Taş, C. (2008). Kalkınmaya Giden Yol Kalkınma Ajanslarından mı Geçer? *Güdem, Finas, Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 45 , 523.
- Tutar, F., & Demiral, M. (2007). Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 65-83.
- Türkmen, D. (2004). *Alsace Bölgesini ve Alsace Kalkınma Ajansı'nı Tanıyalım*. 11 21, 2018 tarihinde İzmir Ticaret Odası: www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/F2B601CC-610C-4281-9D25-3747E8C11AF9/4124/alsace.pdf adresinden alındı
- TVA. (tarih yok). 11 10, 2018 tarihinde Tennessee Valley Authority: <https://www.tva.gov/About-TVA/Our-History> adresinden alındı
- Uzay, N. (2005). *Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ünsal, E. (2007). *İktisadi Büyüme* . Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Walburn, D. (2006). *Regional Development Agencies: The Tool to Stimulate Economic Development in Regions*. European Association of Development Agencies.
- Yazkan, E. (2008). Bölgesel Gelişme Politikalarının Başarısında Kalkınma Ajanslarının Rolü. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi.

ÖZGEÇMİŞ

Bahadır Han ELSEVEN 17/02/1991 tarihinde Bursa’da doğdu. 2012 yılında girdiği Sakarya Üniversitesi İktisat Bölümü’nden 2016 yılında mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans’a başladı.

